

Jan Bauer

CO
V UČEBNICÍCH
DĚJEPISU
neBYLO
počtvrté

Obsah

Obsah	5
Úvod	6
Kamenní svědkové dávnověku	10
Zničil Sodomu a Gomoru boží hněv?	36
Znaly Pýthie budoucnost?	49
Orgie v antickém světě	70
Přežil Ježíš svoje ukřižování?	97
Svaté kopí pánů světa	110
Vládli na Moravě Peršané?	140
Hledání říše kněze Jana	157
Nepotrestaná vražda v katedrále	168
Případ svůdné lazebnice Zuzany	180
Zapomenutí dobyvatelé oceánů	194
Levoboček, který porazil Turky	218
Arcivévodova tajná nevěsta	233
Města ztracená v džungli	246
Jak tanečnice sesadila krále	265
Výběr z literatury	282

Úvod

Vážení a milí čtenáři,

právě jste otevřeli už čtvrté pokračování ediční řady Co v učebnicích dějepisu nebylo. Bez dlouhých úvodních řečí přejdu rovnou k věci, čili, jak napsal starověký římský básník Horatius, „in medias res“. Co vás čeká v této, troufnu si říci, antiučebnici? Také tentokrát by to mělo být zajímavé a snad i trochu napínavé čtení, v němž bude dost místa jak pro různé tajemné záhady, tak také pro lechtivé historické pikanterie. V žádném případě vás nebudu příliš strašit letopočty a – jak doufám – šroubovanými větami plnými odborných termínů, bez kterých si už tradiční učebnice nedokážeme představit.

Pokud si ještě vzpomenete na své školní hodiny dějepisu, jistě jste při nich leckdy zalitovali, že spíše než vzrušujícím příběhům z minulosti v nich učitelé dávali přednost bezduchému memorování jmen, dat a společenských, hospodářských, politických a kulturních souvislostí. A dějepisné učebnice na tom nebyly o mnoho lépe. Zahrnily vás těžko stravitelnými složitými větami plnými cizích slov, nad nimiž se

vám začaly v púlce stránky klížit oči. Když zalovím v paměti a vybavím si svoje učebnice dějepisu, a že už je to hodně dávno, nemohu se ubránit úsměvu. Ať se v nich psalo o pravěku, starověku, středověku nebo novověku, musely být poplatné tehdejší představě dějin jako vzhůru stoupající spirále neustálého pokroku. Zatímco kdesi dole si pračlověk otesával pěstní klín, kdesi závratně vysoko nahoře pak třídně uvědomělý pokud možno sovětský dělník mířil ke hvězdám. S podobným výkladem dějin se už v dnešních učebnicích naštěstí nesetkáte, nicméně jejich šroubovaný jazyk je přčasto pro běžného čtenáře, na hranicích srozumitelnosti. Jako by platilo, že čím nesrozumitelnější, tím vědečtější!

Nebojte se; jak-jste si možná ověřili už v předcházejících třech svazcích řady Co v učebnicích dějepisu nebylo, nic takového vám v této knížce nehrozí. Co víc, nemusíte ji číst od začátku, ale klidně ji můžete louskat na přeskáčku podle toho, která z kapitol vás více zaujme. Dokonce ji můžete i zavřít uprostřed věty a cosi nepěkného utrousit o autorovi. Doufám však, že toho posledního budu ušetřen a nikdo z vás mě nepočastuje označením nudný pisálek.

Nuže, co jsem si pro vás nachystal? Čím vás chci pro tento večer (pokud jste knížku začali číst v jiné denní době, prosím za prominutí) odpoutat od

televizní obrazovky, pletení, hraní Člověče nezlob se či návštěvy diskotéky?

Budeme si vyprávět o českých megalitech, tajemných kamenných památkách, které jsou občas přisuzovány Keltům, ale ve skutečnosti patří do mnohem vzdálenější minulosti. A proč se vlastně naši dávní předkové s těmi velkými kameny tolik namáhali? Zalistujeme také v Bibli svaté, knize knih, a zkusíme zjistit, zda opravdu existovala města Sodoma a Gomora, která Hospodin zničil pro hříchy jejich obyvatel. A o jaké hříchy vlastně šlo? Další kapitola nás zavede do řeckých Delf, kde prý vštkyně Pýthie nahlížely do lidské budoucnosti. Skutečně? Opravdu dokázaly správně předpovědět, co vás čeká a nemine? Naši současnost považujeme za dobu značně uvolněných mravů. Jenže troufnu si vám ukázat, že ani časy antického Řecka a Říma na tom nebyly o mnoho lépe. Ba v lecčem současnou posedlost sexem překonávaly. Vždyť kampak se hrabou všechny televizní reality show na takového císaře Nera! Stejně jako ve třetím díle této ediční řady si všimneme pozoruhodné historické osobnosti Ježíše Krista. Tentokrát se pokusím zjistit, zda po svém ukřižování mohl skutečně vstát z mrtvých. Byl to zázrak, jak tvrdí evangelisté, nebo za tím bylo spiknutí Kristových přátel? S posledními chvílemi

Ježíše údajně velmi úzce souvisí jedna vzácná relikvie označovaná jako kopí svatého Longina. Proč se ji však říká „kopí osudu“? A je pravda, že kdo vlastní toto kopí, je pánem světa, jak prý tomu věřil nejen náš „otec vlasti“ Karel IV., ale i největší zloduch moderní doby Adolf Hitler?

Dost! Víc vám z obsahu už prozrazovat nebudu. Raději se dejte sami překvapit, s čím se na stránkách této knížky setkáte. Tajemství úspěchu dobrého autora přece spočívá ve schopnosti navnadit čtenáře hned prvními větami. Pokud totiž zjistíte, že knížka vskutku stojí zato teprve až na desáté stránce, raději ji odložte a jděte třeba na procházku se psem. Uvidíte, jak si na čerstvém vzduchu krásně vyčistíte hlavu, A po návratu domů pak sáhněte po takovém čtivu, které si vás získá hned na první pohled. Za sebe doufám, že i v takovém případě bude mít tato knížka šanci, a vy, vážení a milí čtenáři, nebudete zklamáni. Snad se mi podaří uspokojit vaši zvědavost, touhu po tajemnu a napětí i hlad po poznání.

Pojďme se teď spolu toulat minulostí známou i neznámou, dějinami českými i světovými. Kéž vám chvíle nad knihou Co v učebnicích nebylo počtvrté přinesou chvíle rozptýlení, potěšení a – jak tiše doufám – také i poučení.

1. kapitola

Kamenní svědkové dávnověku

Před mnoha tisícovkami let, někdy v šerém dávnověku, prošli Evropou obři. Vždyť kdo jiný by mohl po sobě zanechat tak úctyhodné kamenné monumenty, nad nimiž nám ještě dnes zůstává rozum stát? Dost dobře nevíme, jak je kdo mohl postavit, a už vůbec nechápeme, čemu sloužily. Tušíme však v nich cosi tajemného a magického, snad je v nich soustředěna zemská energie a možná mají jakousi souvislost s nebeskou dráhou Slunce, Měsíce, planet a hvězd. Snad. A možná jsou to poutníci z dávných legend, které kdosi mávnutím kouzelného proutku navěky zaklel do kamene...

Zhruba pět století před tím, než v Egyptě vyrostly první pyramidy, vztyčili nám neznámí lidé na jihu Anglie kruh kamenných sloupů s překlady. Každý sloup či překlád tvořil jediný kus kamene, přičemž některé z těchto balvanů byly skutečnými kolosy vážícími až 40 tun. Dodnes se vědci dohadují, zda Stonehenge, jak byla tato jedinečná neolitická památka nazvána, je svatyní, astronomickou

observatoří či kalendářem, jímž se řídili první zemědělci, nebo tím vším dohromady a ještě něčím navíc. Stejně tak si nedovedou uspokojivě vysvětlit, jak dávní obyvatelé Anglie dokázali takovou monumentální stavbu vůbec vybudovat. Vždyť některé sloupy jsou vysoké až devět metrů a celkový průměr kruhu Stonehenge je přes 100 metrů.

Ještě větší byla svatyně v nepříliš vzdáleném Avebury, jejíž vnitřní kruh má průměr 338 metrů. Z původní stovky obrovitých vzpřímených kamenů se jich však dodnes zachovala sotva třetina. Už před zhruba šesti tisíci lety vztyčovali lidé v dnešní Bretani na severu Francie podlouhlé balvany, z nichž ten největší, stojící dodnes u Kerloasu, měří 12 metrů a váží asi 100, ale možná i 150 tun! Pozůstatky záhadných kamenných staveb nacházíme v Evropě od středomořské Malty a Portugalska přes sever Francie, Britské ostrovy, severní Německo až po Dánsko a Švédsko.

Ani česká kotlina není prosta těchto megalitů (z řečtiny mega – velký a lithos – kámen). Autor knihy Labyrintem tajemná aneb Průvodce po magických místech Československa Martin Stejskal napočítal v trojúhelníku mezi Prahou, Žatcem a Rakovníkem třináct dosud stojících menhirů (toto slovo je mírně zkomoleno z bretonštiny a znamená dlouhý kámen).

Vedle nich našel geolog, astrolog a také záhadolog RNDr. Milan Špůrek čtrnáct takových kamenů bohužel povalených. Pravda, co do výšky se nemohou srovnávat s menhiry v severní Francii, největší z nich je „jen“ tři a půl metru vysoký, ale i tak jsou dodnes předmětem obdivu a s mnohými se navíc pojí starobylé pověsti o zkamenělých osobách.

Menhir Zkamenělý pastýř u Klobuk na vyobrazení z roku 1877

Nepochybně nejznámější český menhir představuje Zkamenělý pastýř u Klobuk na Slánsku.

Zdálky připomíná nahrbenou lidskou postavu, když však přijdeme blíž, zjistíme, že je mnohem vyšší, byť za těmi bretaňskými megality silně zaostává. Měří co do výšky „pouze“ něco málo přes tři metry, široký je pak asi jeden metr. Jeho váhu odborníci odhadují na 5 tun a je z rezavě hnědého středozrnného pískovce. Obyvatelé okolních obcí věřili, že při každém zvonění na věži asi 1600 metrů vzdáleného klobuckého kostela sv. Vavřince k němu postoupí Zkamenělý pastýř o krok, a když dojde až ke kostelu, nastane konec světa. Snad právě proto menhir kdosi povalil, avšak v roce 1852 byl znovu slavnostně vztyčen a při této příležitosti dokonce ozdoben květy. A právě tato akce tehdy vyvolala značnou nelibost okolních farářů, kteří v ní spatřovali obnovování pohanských kultů.

Už v devadesátých letech 19. století nechal ředitel místního cukrovaru Zap kolem kamene kopat v naději, že budou objeveny pozůstatky nějakých hrobů, jak tomu bývá v souvislosti s menhiry v Německu. Nenašlo se však vůbec nic. Přesto jeden ze zakladatelů české archeologie profesor Josef Ladislav Píč trval na tom, že mohutný pískovcový kámen sem dopravily a pak ho zde postavily lidské ruce. Geolog a archeolog Jan Nepomuk Woldřich naopak došel k závěru, že *„vztyčený balvan u Klobuk jest...přirozeným zbytkem velmi hutného zvětrávání*

více vzdorujícího jádra pískovců permských na místě uložených.“ Tedy kámen podle něj nikdo nedopravoval, ani ho nevztyčoval, naopak zde byl vlastně odjakživa, jak by tomu napovídaly drobnější kusy permského pískovce v jeho okolí.

Ale pozor, pamětníci vyprávěli, že Zkamenělý pastýř míval kolem sebe stádečko kamenných ovcí. Třeba byly tyto jistě nižší kameny sestaveny do kruhu a představovaly jakousi pravěkou svatyni ve stylu Stonehenge, samozřejmě mnohem menších rozměrů. Kdyby tomu tak bylo, vysvětlovalo by to závěry Jana Nepomuka Woldřicha, který v okolí menhiru našel větší úlomky permského pískovce a z toho usoudil na jeho přirozený původ. Jenže nemusíme se uchylovat až k takovýmto spekulacím. Sám profesor Píč nás už v roce 1899 předešel, když nechal v okolí Zkamenělého pastýře znovu kopat a prokázal, že tento balvan je zasazen do písčité vrstvy nad podložní skálou. Něco takového samozřejmě příroda sama nedokáže. Takže balvan museli postavit na místo dávní obyvatelé Slánska, zřejmě vyznavači nějakých tajemných pravěkých kultů.

V roce 1994 zkoumala klobucký menhir skupina záhadologů vedená nadšeným badatelem Ivanem Mackerlem. V předvečer letního slunovratu 20. června měřili protonovým magnetometrem v těsné

blízkosti Zkamenělého pastýře magnetické pole a zjistili, že nápadně zesílilo. Tento jev však nebyl ničím nadpřirozeným. Dal se vysvětlit vyšším obsahem železa v pískovci. K překvapení však došlo následující den 21. června. Zjištěná magnetická anomálie se totiž posunula o jeden metr směrem na západ. Nikdo z přítomných si tento jev nedokázal nijak vysvětlit. Kromě toho pozorovali na menhiru slabé vibrace a jednu z účastnic experimentu, spisovatelku Jitku Lenkovou, postihla přechodná srdeční arytmie. Po západu slunce pak všichni přítomní, jak uvádí záhadolog Otomar Dvořák v knize Kamenné otazníky české historie, pozorovali kolem menhiru šedofialovou auru. Prý byla dobře viditelná ze všech stran a jasnější než pozadí.

O čtyři roky později, rovněž 21. června, se Ivan Mackerle pokusil celý experiment zopakovat v přítomnosti televizních kamer. Badatelé tentokrát přijeli s ještě citlivějším cesiovým magnetometrem. Jaké však bylo jejich zklamání, když se tentokrát magnetická anomálie nepohnula ani o centimetr. Zkrátka vůbec nic se nedělo. Že by magickou sílu či elektromagnetickou aktivitu Zkamenělého pastýře rušila televizní kamera? Odpověď na tuto otázku neznáme.

Dalším proslulým českým menhirem je nápadně nakloněný Zakletý mnich u Drahomyšle mezi Žatcem a Louny. Není tak vysoký jako Zkamenělý pastýř, měří jen 2,2 metru a byl ze svého místa několikrát odstraněn. Archeolog a popularizátor tohoto oboru Karel Sklenář se v prvním vydání svých Slepých uliček archeologie z roku 1977 domníval, že byl zničen. Ale ve své pozdější knize o megalitických památkách Tanec obrů z roku 1996 ho už barvitě popisuje jako „*vysloveně pravěkého vzhledu*“. Spisovatel literatury faktu Pavel Toufar v knize *Druhé setkání s tajemstvím* vysvětluje jeho přechodné zmizení tím, že si místní lidé vynutili jeho opětovné vztyčení, a „*pravěký vzhled*“ pak sedavou barvou křemence.

Také se Zakletým mnichem je spojena pověst. Jednalo se prý o mladého mnicha z žateckého kláštera kapucínů, který se bláznivě zamiloval do půvabné dívky. Dotyčná jeho city opětovala a nechala se přemluvit ke společnému útěku. Ten však naneštěstí nezůstal utajen, uprchlíci byli právě u Drahomyšle dostiženi a opat kláštera prý ve svatém rozhořčení na nebohého řádového bratra zvolal: „*Kéž bys zkameněl!*“ Stalo se. Zatímco zoufalá krasotinka si pouze poplakala a pak ji rodiče šťastně provdali, její milenec stojí osaměle v poli dodnes.

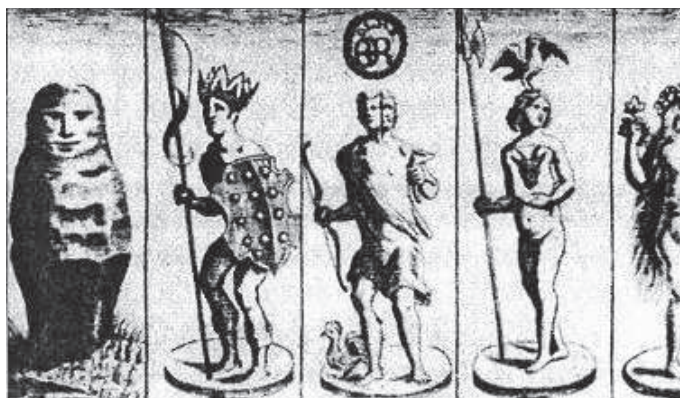
Nedaleko Března čněl 135 centimetrů vysoký menhir nazývaný Zakletá panna, který je nyní v muzeu v Žatci. V lounském muzeu je zase uložen více než dvoumetrový menhir, jenž původně stával v údolní nivě řeky Ohře u Selibic. Na severním okraji Prahy v Dolních Chabrech je další, tentokrát jeden a půl metru vysoký menhir Zkamenělý slouha zabudován do plotů okolních zahrad. Ještě když ho v roce 1914 fotografoval spisovatel Eduard Štorch, autor slavných *Lovců mamutů*, byla kolem něho volná krajina. O čtyři roky dříve kolem něj kopal tehdejší majitel pozemku a údajně narazil na další podobný kámen. O Zkamenělém slouhovi se tvrdí, že vyzařuje energii, a ten, kdo se ho dotkne, prý pocítí zvláštní brnění v prstech či v dlani. Ostatně, zkuste to sami!

Bohužel u žádného z těchto českých menhirů nemůžeme doložit jeho stáří. Tím samozřejmě nemyslím stáří geologické, ale čas, kdy ho zde vztyčili lidé. Archeologické výzkumy okolí těchto kamenných památek vyšly vesměs naprázdno. Jedinou výjimkou je nahrubo otesaný rulový balvan vysoký dva metry z Libenic u Kutné Hory. Býval součástí keltské svatyně, datované odborníky do 4. až 3. století př. n. 1. Toto časové určení však neodpovídá stáří menhirů na severu Německa, vesměs pocházejících z mladší doby kamenné. Navíc se

umístění tohoto kamene vymyká z oblasti, do níž se české megality soustřeďují, tedy do zmiňovaného trojúhelníku mezi Prahou, Žatcem a Rakovníkem.

Ostatně proto také asi nemůžeme brát příliš vážně ani údajné menhiry v jiných částech naší vlasti, například v jihozápadních Čechách. Tady, asi čtyři kilometry jižně od Strakonic na severním svahu kopce Hradiště, na němž se skutečně nejdříve keltské a pak i slovanské hradiště nacházelo, býval ještě v polovině 19. století vztyčený podlouhlý žulový balvan a blízko něj prý ještě dva menší kameny. Archeolog profesor Píč sem zavítal v roce 1895 a našel tehdy údajný menhir povalený na zemi. Dnes už po něm nenajdete ani stopy. Místní kameníci ho asi dávno použili na patníky a hřbitovní pomníky.

Prakticky hned protější lesnatý vrch směrem na severozápad se dodnes nazývá Kamenná baba, což je připomínkou dalšího údajného menhiru, který zde stával. Obyvatelé blízkých Sousedovic ho nazývali Zkamenělou ženou či Alžbětou. Podle místní pověsti se jednalo o těhotnou vesničanku z průvodu rozdováděných svatebčanů, která se neuctivě zachovala ke svátosti oltářní a za trest zkameněla.

*Matěj Benedikt Bolelucký zařadil ve svém díle *Rosa Bohemica* kámen nazývaný Alžběta (první zleva) mezi domnělé praslovanské modly*

S balvanem byly spjaty nejrůznější pověry. Tvrdilo se o něm, že když na něj nastávající matka položí něco ze své garderoby, narodí se jí zaručeně zdravý potomek. Zhruba v polovině 17. století byla kamenná Alžběta odstraněna a odvezena na strakonický hrad, aby prý u venkovanů nezavdávala důvod k pověrám. Zmiňuje se o ní kněz Matěj Benedikt Bolelucký ve své latinsky psané knize o Čechách *Rosa Bohemica* z roku 1668, který ji uklizenou na hradním nádvoří vídal. Sám ji považoval za praslovanskou modlu a v jeho spise je kamenná Alžběta vyobrazena dokonce s vyznačeným

obličejem vedle dalších pohanských bohů Prona, snad Peruna, Svantovíta, Radegasta a Siwy, patrně Živy.

Nakolik se v případě kamenů na Strakonicku skutečně jednalo o památky megalitické kultury, nebo ryze přírodní útvary už bohužel nedokážeme posoudit, protože jaksí nemáme podle čeho. Samozřejmě při troše fantazie zde nalezneme další vhodné objekty, které bychom mohli pokládat za vztyčené lidskýma rukama. Stejně tak může vzbuzovat jisté podezření, že se vyskytovaly, respektive vyskytují v blízkosti někdejších keltských hradišť. Může být mezi nimi nějaká souvislost? Je to snad stopa nám dosud neznámého tajemství?

Zůstaňme ještě na chvíli v jižních Čechách. Nedaleko Českých Budějovic na Zbudovských blatech můžete spatřit dva vztyčené kameny. Ten větší, vysoký 1,75 metru, údajně značí místo, kde prý byl koncem 16. století popraven vůdce selské vzpoury Jakub Kubata. Asi o dvě stě metrů dál stojí druhý kámen, vysoký 1,3 metru a s vyrytým znamením kříže. Prý označuje místo, kam až se zakutálela Kubatova uťatá hlava.

V románu Karla Klostermanna *Mlhy na Blatech* se můžete dočíst pověst o tom, že jeden sedlák z Plástovic stavěl novou maštal a hledal vhodný kámen na práh. Kdosi mu poradil, aby zkusil přitáhnout

menší Kubatův kámen z Blat. Sedlák se tedy na něj se dvěma pomocníky vypravil, kámen pracně vykopali ze země, naložili na káru a vezli do vsi. V tom okamžiku se strhl hrozný vítr a nad hlavami jim začalo s hrozným krákáním kroužit hejno černých havranů, až jeden ze sedlákových pomocníků dostal strach a utekl. Konečně přece jen dovezli kámen do Plástovic a hned ho zkoušeli, zda se bude hodit jako práh do maštale. Protože už byli unavení, nechali jeho otesání a uložení na ráno. V noci se však z maštale ozval hrozný rachot, krávy začaly zděšeně bučet a celá ves byla brzy na nohou. Všichni se běželi podívat, co se stalo, ale do stáje, odkud se ten podivný a strašidelný hluk ozýval, se nikdo neodvážil. Ráno dal proto sedlák raději kámen naložit na vůz a odvezl ho zpátky na místo, kde ho vzal. Celou cestu je zase doprovázelo s hrozným krákáním hejno černých havranů. Od těch dob se už nikdo neodvážil Kubatových kamenů dotknout.

Oba balvany jsou z šedožlutého pegmatitu s příměsí turmalínu. Nejbližší se tato hornina vyskytuje v Myšenci u Protivína, tedy zhruba dvacet kilometrů odtud. Geologové Radko Šarič a Petr Štěpánek v knížce České megality uvádějí, že oba kameny byly snad na své nynější místo připraveny někdy v třetihorách dávno zaniklou řekou. Znamý záhadolog a

odborník v oblasti esoterických nauk Bohumil Wurm vyslovil v prvním díle svých *Tajných dějin Čech, Moravy a Slezska* domněnku, že se jedná o ukazatele cesty pro pěší a povozy přes bažinatá Blata. Proč však byly jen dva? Nemohlo by jít o kultovní kameny, které byly uctívány už v mladší době kamenné?

Vraťme se však do zmiňovaného trojúhelníku mezi středními a severozápadními Čechami. Vždyť zde je megalitických památek nejvíc. Zajímavé je, že názor odborníků na ně se v poslední době mění. Ještě v roce 1977 souhlasil už zmiňovaný Karel Sklenář s názorem prehistorika profesora Albína Stockého, který ve dvacátých letech 20. století napsal, že „pravých megalithů v Čechách není“. Vesměs se klonil k závěru, že se jedná o ryze přírodní objekty, jejichž podoba a tvar jsou dány milióny let trvajícím zvětráváním kamene. Nicméně i on musel dát nakonec za pravdu těm, kteří o lidském podílu na jejich umístování a vztyčování alespoň v oblasti severozápadně od Prahy nepochybují.

Samozřejmě existují i údajné menhiry, o něž se můžeme přít donekonečna. Takový Je Čertův sloup na pražském Vyšehradě. Rovněž s ním se pojí jedna zajímavá pověst. Podle ní se vyšehradský kanovník vsadil se samotným ďáblem jménem Zardan, že odslouží mši svatou dříve, než on přinese sloup z

chrámu sv. Petra a Pavla v Římě. Čert prý švindloval a sebral sloup z jiného římského kostela – a to Santa Maria in Trastevere (mimořádně, je zajímavé, že ve sloupořadí tohoto chrámu skutečně jeden sloup chybí). Rychle s ním letěl zpátky do Prahy, svatý Petr ho však nad Benátkami za trest nebeským bleskem srazil do moře. Zardan proto konec mše nestihl a když viděl, že prohrál, vztekem mrštil sloupem na střešinu vyšehradského kostela sv. Petra a Pavla tak prudce, že sloup dopadl dovnitř a uprostřed chrámové lodi se rozbil na tři kusy.

Tři úlomky kamenného sloupu byly skutečně původně umístěny ve vstupu do kostela, teprve na příkaz císaře Josefa II. musely být odstraněny a od roku 1888 je můžeme vidět seskupené do jehlanu ve vyšehradském parku. Odborníci zjistili, že se nejedná o pozůstatky jednoho, nýbrž minimálně dvou kamenných sloupů. Všechny tři jsou z granodioritu a pocházejí z lomu u Krhanic v Posázaví. Ale to je tak všechno, na čem se dokáží shodnout. Podle jedné hypotézy jde o pozůstatek časoměrného sloupu z dávných slovanských dob, podle další o částí někdejší pohanské svatyně, která snad stávala přímo na Vyšehradě, a třetí soudí, že jsou to milníky staré římské silnice.

V každém případě jsou tři úlomky kamene až příliš hladce opracované a nijak se nepodobají obvyklým menhirům. Pokud by to měly být zbytky megalitu, šlo by o skutečně jedinečný a v Čechách neobvyklý kousek. Dohromady by totiž měřil celých sedm metrů. Ale, jak jsme si napověděli, prý to původně nebyl jeden, ale minimálně dva kusy kamene. I tak musela být jejich doprava na Vyšehrad spojena s pořádnou „štrapáci“ a svým způsobem byla vlastně zázrakem. Vždyť považte, Plečnickův žulový monolit, který stojí na třetím nádvoří Pražského hradu a je vysoký něco málo přes 16 metrů, dopravovali v roce 1928 pouhých 10 kilometrů z mrákotínského lomu na nádraží v Telči 42 dní. A to měli tehdy k dispozici silné traktory a speciální sáně pohybující se po ocelových válcích. Přitom jim tato náročná doprava vyšla až napotřetí, protože předcházející dva monolity přes jištění ocelovými lany spadly a rozlomily se. Jen těžko si pak umíme představit, jak takové mohutné kameny dopravovali naši předkové v dobách, kdy neměli k dispozici žádnou moderní techniku.

Ale ať je to s Čertovým kamenem jak chce, skutečnost, že se nachází v „matičce“ Praze, ho ponechává v onom pozoruhodném trojúhelníku výskytu českých menhirů. Samozřejmě s přiznáním,

že tento pozoruhodný geometrický útvar nesmíme brát příliš ortodoxně. Už při letném pohledu na mapu zjistíme, že je místy trochu bachratý a klasický trojúhelníkový tvar občas přetéká. To však pro nás není v tomto případě podstatné. Spíše nás zajímá, proč se megalitické památníky tak nápadně nakupily právě mezi dolním Povltavím, Berounkou a Poohřím.

Už zmiňovaný RNDr. Milan Špůrek si řekl, že této záhadě přijde na kloub. Usedl k podrobné mapě, na které vyznačil místa jednotlivých menhirů, propojil je přímkami a zjistil mezi nimi zajímavé souvislosti. Především mu byl nápadný častý počet případů, kdy se do jedné přímky vešlo tři až pět samostatně se vyskytujících kamenů. Celkem zakreslil do mapy takových přímek sedmnáct. Poněkud podezřelá je vzdálenost jednotlivých kamenů na spojnicích. Kolísá totiž od 21,1 do 22,8 kilometru. Skoro to vypadá, jako by se někdo snažil, aby s použitím primitivních pomůcek stále dodržoval vzdálenost kolem 22 kilometrů. Proč asi?

Pak si vzal doktor Špůrek kružítko a hle, přišel na to, že všechny známé menhiry se nacházejí na obvodech osmi kružnic o shodném průměru 29,3 kilometru a středy těchto kružnic jsou vzájemně v dalších zajímavých geometrických vztazích. Kromě toho objevil, že některé spojnice megalitů, celkem

sedm, míří k místům na obzoru, kde vychází a zapadá slunce v čase letního nebo zimního slunovratu. Podle Milana Špůrka tak „naznačují, že by se mohlo jednat o celek, a že tedy mezi jednotlivými objekty existuje jakási sounáležitost“. Mělo by tedy podle něj jít o jakýsi keltský obzorový kalendář, jímž se snad řídili dávní zemědělci.

Na námitku, že kamenů je příliš málo, než aby si je mohl někdo pouhým pohledem do krajiny spojovat, záhadolog odpovídá: „*Dochované kameny typu menhirů u nás představují jen torzo původního počtu.* „To znamená, že krajinu onoho nepravidelného trojúhelníku mezi Prahou, Žatcem a Rakovníkem v dávné minulosti protínaly podobné kamenné řady, jaké se dochovaly v severofrancouzské Bretani u Carnacu.

Co víc, zhruba uprostřed tohoto trojúhelníku, či blíže k Rakovníku, se nalézá proslulý český Carnac, jak se také říká proslulým kounovským řadám. Oč se jedná? Na náhorní plošinu nazývané Na Rovinách severovýchodně od Kounova se lesem táhne 14 nápadně pravidelných řad kamenů vysokých zhruba od 60 do 80 centimetrů. Výzkumníci jich napočítali takřka 2500 a největší z nich, přezdívaný Gibbon, váží odhadem 6 tun. Řady jsou až 450 metrů dlouhé, směřují od severu k jihu a vzdálenosti mezi nimi se

pohybují mezi 11 až 18 metry. Bohužel oba konce řad byly už zničeny těžbou v opukových lomech a jejich středem probíhá poměrně nově zřízená lesní cesta. Záhadolog Otomar Dvořák připomíná, že „z větší části zachovalé jsou dnes sotva čtyři řady, z ostatních zbyla po mnohaleté důsledné likvidaci jen ostrůvková torza“.

Je přinejmenším zvláštní, že kounovské řady byly objeveny poměrně pozdě. Upozornil na ně teprve v roce 1934 místní učitel Antonín Patejdl, který o nich tehdy napsal do sborníku žateckého muzea *Krajem Lučanů*. Známý archeolog profesor Jiří Neústupný vyslovil ve své knize *Náboženství pravěkého lidstva v Čechách a na Moravě* fantastickou domněnku, že řady vytyčovaly závodní dráhy pro koně nebo vozy obyvatel nedalekého hradiště z doby asi 600 let př. n. l. Oproti němu Karel Sklenář ve své knize *Slepé uličky archeologie* sice uznal umělý původ kounovských řad, ale rezolutně odmítl představu, že by pocházely z evropského pravěku. Podle jeho názoru vznikly v 19. století při parcelování pozemků. Kameny prý byly vesměs vysbírány z polí.

Otomar Dvořák se proti tomu ohrazuje zaznamenaným vyjádřením místního pamětníka, který uvedl: „Když byla pole pronajata za nevelký poplatek, bylo na nich mnoho práce. Lidé museli

sbírat malé kameny a odnášet je do řad mezi ty velké, aby mohli orat. „To svědčí o tom, že kamenné řady zde byly už před tím. A navíc si asi těžko dokážeme představit, jak rolníci sbírají z polí několikátunové kameny! Jiní pamětníci se údajně navíc zmiňovali o jakýchsi kamenných kruzích o průměru pěti metrů, které se nacházely mezi řadami.

Když pomíneme představu ctitelů Ericha von Dänikena, že se jedná o naváděcí dráhu pro mimozemské raketoplány, zřejmě se v případě kounovských řad shodneme na jejich kultovně – astronomické funkci. Sloužily asi podobnému účelu jako nesrovnatelně větší a známější carnacké řady. Byly patrně jakýmsi kamenným kalendářem, s jehož pomocí možná naši dávní předkové řídili zemědělské práce. Při podrobnějším zaměření například zjistíme, že spojnice dvou největších kamenů – Pegase a už zde připomenutého Gibbona – má shodný azimut s azimutem východu slunce při letním slunovratu. Navíc Gibbon byl kýmsi povalen, četné kameny chybí, a proto rekonstrukce celé této kultovní – troufněme si napsat – observatoře by byla dosti ošidnou záležitostí. Ale určitě není náhodou, že zhruba 5 kilometrů odtud zhruba severním směrem se v lese u vesnice Nečemice nacházejí další podobné kamenné řady, byť menšího rozsahu. Otomar Dvořák

upozornil na to, že dohlednosti mezi oběma lokalitami brání kopec zvaný Špičák. Vzhledem k tomu, že není špičatý, nýbrž oblý, usuzuje na to, že na jeho vrchu stávala nějaká špička, tedy vztyčený kámen, menhir, představující spojení mezi oběma kamennými řadami. Nechci brát tomuto záhadologovi radost z uvedeného nápadu, ale Špičák se jmenuje povícero českých kopců a vršků a je nepravděpodobné, že by na každém z nich stával nějaký menhir.

Vraťme se proto k megalitickým památkám a položme si otázku: kdo a proč je budoval? Kdo zde vztyčoval menhiry a zakládal kamenné řady? Ve shodě s nejnovějšími poznatky o megalitických kulturách musíme odmítnout představu, že to byli Keltové. I když to samozřejmě někdy, například v případě stély z Libenic u Kutné Hory zcela stoprocentně vyloučit nemůžeme. Možná však, že odpověď dává prastará svatyně blízko Prahy směrem k onomu megalitickému trojúhelníku. U Makotřas, takřka na dohled Kladna, totiž archeologové v roce 1961 vlastně náhodou odkryli pozoruhodný kultovní objekt, pocházející ze 4. tisíciletí př. n. l. Tedy z doby, kdy se v Evropě od Francie až po Švédsko a západní Ukrajinu rozšířila kultura nálevkovitých pohárů, která dostala své jméno podle hojně

používaných trychtýřovitě rozevřených hliněných nádob.

Neznámí tvůrci tohoto typu keramiky po sobě zanechali u Makotřas pozůstatky podivuhodného čtvercového objektu, patrně chráněného příkopem a palisádou, o stranách dlouhých asi 300 metrů a ohrazeného dřevěnými palisádami. Zkusme si tuto délku přepočítat na tzv. megalitický yard, měrnou jednotku zavedenou britským výzkumníkem megalitických staveb profesorem oxfordské univerzity Alexandrem Thomem (tento vědec na základě dlouholetých studií dospěl k závěru, že v mladší době kamenné musela existovat nějaká standardní jednotka, podle níž dávní „inženýři“ vyměřovali své stavby, a určil její hodnotu na 82,93 centimetru). Dojdeme k velmi zajímavému číslu. Strany makotřaského čtvercového objektu totiž měřily zhruba 360 megalitických yardů. Autor knihy *Tajné dějiny Prahy* Bohumil Vurm připomíná, že to odpovídá dvanácti lunárním měsícům o třiceti dnech. A jedním dechem prohlašuje makotřaský objekt za nejstarší pražský kalendář.

Ještě zajímavější je údaj o vzdálenosti bran v západní a východní straně údajné svatyně. Jejich spojnice prý měří 365 megalitických yardů, což je samozřejmě údaj odpovídající počtu dní v roce.

Zkrátka a dobře, celá tato tajemná stavba na návrší, nehledě na další zdejší objekty, vyvolává spoustu zajímavých otázek. Podle Vurma se v ní odráží spojení orného pole s vesmírem a s tímto tématem spjaté nám neznámé náboženské obřady. Podobného názoru je archeoložka Emílie Pleslová-Štiková: *„Velký pravidelný čtverec, z hlediska tehdejších zvyklostí opevňovací techniky neznámý, vysvětlujeme jako symbol nového tvaru orného pole, který byl dán orbou ve dvou na sebe kolmých směrech.“*

Se čtvercovou svatyní o ploše 9,33 hektaru souviselo sídliště rozkládající se asi na 90 hektarech, jehož pozůstatky byly bohužel z části zničeny při stavbě silnice. Archeologové zde našli i zbytek žáruvzdorného kelímku se zbytky mědi a také pozůstatky pece svědčící o tom, že zdejší obyvatelé už uměli zpracovávat měď dováženou patrně z Alp. Podle kosterních pozůstatků o nich víme, že byli velmi malí – v průměru měřili kolem 157 centimetrů – a kromě toho, že už se vyznali v geometrii, jak o tom svědčí zcela ojedinělá čtvercová svatyně, měli také velmi podivné rituály. Jejich dokladem by mohla být kostřička dítěte pohřbená v základech pece.

Dnes úhlopříčně protíná magický čtverec u Makotřas čtyřproudá silnice a podle psychotronika ing. Pavla Kozáka má toto porušení jeho posvátné

geometrie neblahé následky. Připisuje mu vážné dopravní nehody, které se tu z prý nejasných příčin odehrály. Že by neblahá kouzla dávných čarodějů či šamanů fungovala až do dnešních dnů? Nebo je v tom něco jiného?

Od těchto úvah, při nichž nám bezděčně přeběhne mráz po zádech, pojďme raději zpátky k archeologii. V každém případě jsou makotřaské nálezy starší než první fáze Stonehenge a to vnucuje některým badatelům myšlenku, zda dávní tvůrci kultury nálevkovitých pohárů si své menhiry a kamenné řady v trojúhelníku mezi dnešní Prahou, Žatcem a Rakovníkem nezkusili jaksi nejdřív v malém a teprve později je na severu Francie a na Britských ostrovech nezopakovali ve velkém. Že by tedy české menhiry nekopírovaly ty bretaňské, ale naopak bretaňské byly pozdější odvozeninou těch českých?

Podle další hypotézy souvisejí velké megalitické stavby s hranicí ledovce z poslední doby ledové, která sahala až na hřebeny Krkonoš a zasáhla právě sever Francie, Britské ostrovy a jižní Skandinávii, a tudíž dávní stavitelé měli v ledovcem nakupených balvanech k dispozici podstatně větší „materiál“. Jenže těmto úvahám zase neodpovídá existence megalitických staveb v Portugalsku či na středomořských ostrovech.

Každá domněnka o obřích kamenech má svá pro i proti a ať chceme či nechceme, ony samy pro nás stále zůstávají nevyřešenou záhadou. A to jsme jen naznačili otázku jejich energetického vlivu. Například výzkum kounovských řad zjistil, že byly zřejmě záměrně vybudovány podél geologických zlomů. Patrně nikoliv náhodou. Pokud však tomu tak bylo, pak by ovšem jejich vytyčení předpokládalo použití vidlicového proutku čili virgule. Je známo, že proutkaři a senzibilové vůbec, tedy osoby nadané parapsychickými schopnostmi, požívali v minulosti mimořádné úcty. Zřejmě představovali zvláštní, ostatním lidem nadřazenou kastu duchovních vůdců, mágů, šamanů, podobně jako třeba druidové u Keltů. Souvislost s geologickými zlomy vysvětluje také silnější magnetické pole kounovských řad a možná i další neobjasněné jevy. Podobně je tomu i s osamocené stojícími menhiry, byť v minulosti mohlo jít o součást složitějších informačních sítí ve volné krajině.

Jednotlivé kameny možná symbolizovaly duše zemřelých příslušníků kmene či rodu a jejich leckdy velmi zjevná astronomická orientace měla patrně jakýsi magický význam. Snad s jejich pomocí dávní kouzelníci věštili budoucnost, přivolávali dobrou úrodu, úspěšný lov či vítězství ve válce. A právě duše

zemřelých, kterým bylo dáno nahlédnout tam, kam smrtelníci nemají přístup, jim v tom snad „napomáhaly“.

Kameny byly uctívány v mladší době kamenné, vzývali je však i Keltové a zřejmě také Germáni a Slované. Ještě v roce 567 zakázal křesťanský koncil v Tours kněžím vpouštět do kostelů ty osoby, které uctívají kameny. Kult megalitů se pokoušel na přelomu 8. a 9. století vyhladit císař Karel Veliký i o dvě stě let později anglický a dánský král Knut I. U nás kronikář Kosmas v souvislosti s Tetkou, prostřední dcerou bájného knížete Kroka, uvádí, že *„zavedla též celou pověrečnou nauku a učila modloslužebným řádům; a tak dosud mnozí vesničané jsou jako pohané: Jeden ctí prameny aneb ohně, jiný se klaní hájům, stromům nebo kamenům...“* Ostatně i my, lidé 21. století, cítíme při pohledu na megality jakýsi zvláštní pocit úcty. Je to snad dáno energií, která prý v místech kde stojí vyvěrá na zemský povrch?

Nepopírám však, že pravda může být leckdy úplně jinde.

Autor knihy *Kamenné otazníky české historie* Otomar Dvořák tvrdí, že slovinský architekt Josif Plečnik nechal na třetím nádvoří Pražského hradu vztyčit už zmíněný žulový monolit, protože prý „jako

znalec kabaly, starých mystérií a hlubokých zednářských tajemství pochopil..., že by měl být vztyčen menhir..., který by ...posílil... narušenou energetickou rovnováhu Svantovítova vrchu“. Ve skutečnosti však Plečnik nic takového udělat nemínil. Monolit zde byl umístěn jako památník obětem 1. světové války a původně měl být zakončen známou Štursovou sochou Vítězství. Zkrátka a dobře, někdy je lépe držet se v hypotézách více při zemi a méně se nechat unášet na křídlech fantazie.

2. kapitola

Zničil Sodomu a Gomoru boží hněv?

„Slunce vzházelo nad zemí, když Lot vešel do Ségor.

A Hospodin dštil na Sodomu a Gomoru sírou a ohněm od Hospodina z nebe.

A podvrátil všechna ta města i všecku tu rovinu, všechny také obyvatele těch měst i všecko, co roste ze země.

I ohlédla se žena jeho, jdouc za ním, a obrácena jest ve sloup solný.

Vstav pak. Abraham ráno, pospíšil k tomu místu, kdež byl stál před Hospodinem.

A pohleděv k Sodomě a Gomoře, i na všecku zemi té roviny, uzřel, a aj, vystupoval dým ze země té, jako dým z vápenice...“

Tolik citace z První knihy Mojžíšovy čili Genesis, kterou začíná Starý zákon. Ninive, Babylón, Ur, Aššur, Charrán, všechna tato starověká města, jejichž jména se objevují v Bibli, skutečně existovala. Ale známe také jména dvou měst, která zatím

archeologové hledali marně. Snad proto, že je zničil sám Hospodin a to za dosti podivných okolností.

Útěk Lotovy rodiny ze Sodomy. Ilustrace Starého zákona od anonymního autora z poloviny 19. století

Vydejme se proto v Abrahámových stopách do země jeho rodu zaslíbené, do země Kanaán, kde Bůh ztrestal za údajné nepravosti města Sodomu a

Gomoru. Jaké to nepravosti byly, o tom ovšem Starý zákon nic nepraví.

Pouze je zde citován Hospodinův výrok, když k Abrahámovi pravil: „*Křik ze Sodomy a Gomory je tak silný a jejich hřích tak těžký, že už musím sestoupit a podívat se. Jestliže si počínají tak, jak je patrné z křiku, který ke mně přichází, je po nich veta...*“

A to je, přiznejme si, trochu málo, než abychom z toho mohli odvodit, čeho tak hrozného se vlastně Sodomští a Gomorští dopouštěli. Nicméně moderní sexuologie zná i tak pojem sodomie odvozený právě od názvu města Sodomy a zahrnující některé od běžného normálu odlišné projevy sexuality. Přitom ani nevíme, zda byli obyvatelé Sodomy a Gomory ztrestáni za homosexualitu, incest, tedy pohlavní styk mezi blízkými příbuznými, zoofilii nebo pedicatio čili anální pohlavní styk.

Ve středověku a na počátku novověku byla jako sodomie označována homosexualita. Například francouzskému králi Jindřichovi III., který si nadměrně potrpěl na šperky a parfémy a neustále ho musel doprovázet houf mladíků ze vznešených rodin, se v mládí pro jeho sklony přezdívalo „*princ sodomský*“. Ve starověku bychom však sodomii mohli spíše spojovat se zoofilií, tedy sexuálním vztahem mezi člověkem a zvířetem. Zoofilie byla

tehdy velmi rozšířená, snad jako odezva na zvyky ještě kočujících pastevců. Starověcí Egypťané měli posvátného kozla, jehož uctívání spočívalo v poněkud zvláštních náboženských obřadech. Vybrané ženy nebo kněžky při nich souložily s tímto „božským“ rohatým zvířetem.

Četné bájně netvory, zpola zvířata, zpola lidi, třeba kentaury, satyry či chiméry, objevující se ve výtvarném umění Mezopotámie nebo Řecka, je nutné chápat jako následky pohlavních styků člověka se zvířetem.

Narození hybridů, samozřejmě jen v legendách, bývali vesměs považováni za polobohy a z toho vyplývá, že i zoofilii rozhodně nestíhalo odsuzování, ale naopak se stávala určitým druhem náboženského rituálu. Je tedy pravděpodobné, že Židé, kteří uctívali pouze jednoho boha, Jahveho, měli už z tohoto důvodu zoofilii za hřích. Dokonce smrtelný hřích, protože to byl hřích i proti prvnímu přikázání desatera, které jim Mojžíš přinesl ze svého setkání s Hospodinem na hoře Sinaj. A jak známo, toto první přikázání zní – v jednoho Boha věřiti budeš.

Když jsme si vysvětlili, čím se asi obyvatelé Sodomy a Gomory tak provinili, že si zasloužili vyhladit ze zemského povrchu, podívejme se, kde bychom měli jejich města hledat. Vodítkem nám

samozřejmě bude opět Starý zákon. Hovoří se v něm o údolí Siddim, plném asfaltových studní, kde je nyní „Solné moře“. Vada, Sodoma a Gomora se tedy musely nacházet někde poblíž dnešního Mrtvého moře na hranicích Izraele a Jordánska, nebo dokonce na jeho dně.

Už v 19. století objevili Angličané, že od úzkého mysu Lisan na východním břehu tohoto bezodtokového jezera s pětadvacetiprocentním obsahem soli se táhne pod vodou vysoký skalní práh, který ho dělí na dvě části. Zatímco v té jižní je voda velmi mělká, v severní části jezera dno prudce klesá až do hloubky 400 metrů. Vědci se domnívají, že jižní mělčina byla kdysi údolím, jež se ponořilo pod vodu v důsledku nějaké geologické katastrofy, pravděpodobně zemětřesení. Ostatně tato část Blízkého východu patří k oblastem seismicky velmi aktivním. Fénický kněz Sanschuiathon ve svých Pradějinách dokonce napsal, že údolí Siddim se propadlo a proměnilo v jezero.

Jeho tvrzení podporují i zjištění geologů, kteří objevili stopy prudkých vulkanických kataklyzmat, tedy sopečných výbuchů, kolem řeky Jordánu, na úpatí pohoří Tauru, v Arabské poušti, v Akabském zálivu i podél Rudého moře. Dokonce se jim podařilo stanovit dobu této strašné přírodní katastrofy. Došlo k

ní zhruba dva tisíce let př. n. l., tedy právě v době biblického Abraháma. V této souvislosti je zajímavé, že zhruba v tomto termínu nezmizely ze zemského povrchu jen Sodoma a Gomora, ale v oblasti Arabia Felix, tedy Šťastné Arábie, dnešního Jemenu, se ztratila velká města, patrně střediska dávného Sábského království. Kdesi v poušti Rub al-Chálí měla stát neznámá metropole, jejíž ruiny pojmenovali Arabové El-Jafrí, tvořená obrovskými paláci z kyklópského zdiva, připomínajícími snad řecké Mykény nebo Týryns. Otec známého sovětského špiona Kima Philbyho tudy ve 20. letech minulého století cestoval a hovořil s Araby, kteří ruiny El-Jafří spatřili. Jejich líčení ze všeho nejvíce připomínalo popis zřícených mrakodrapů.

O tom, že Bible v případě Sodomy a Gomory nepředkládá pouhou náboženskou legendu, ale vychází z reálných skutečností, svědčí i další okolnost. V bezprostředním sousedství Mrtvého moře se rozkládá řada pahorků tvořených většinou kamennou solí. Některé za dlouhou dobu silně zvětraly a nabyly přitom tvarů připomínajících lidské postavy. Pravděpodobně tak mohl vzniknout příběh Lotovy ženy, která se na útěku obrátila a byla proměněna v solný sloup.

Piloti pravidelně přelétávající Mrtvé moře údajně spatřili na jeho dně zbytky jakýchsi zřícenin. Podobně sportovní potápěči, kteří pochopitelně museli použít čtyřicetikilogramové zátěže, aby se ve vodě Mrtvého moře, nebo spíše v silně nasyceném solném roztoku vůbec mohli potopit, údajně zahlédli cosi jako hráz. Ovšem voda s takovou koncentrací soli je natolik kalná, že jakékoliv vizuální pozorování pod hladinou je prakticky nemožné.

V roce 1961 přišel ukrajinský badatel, fyzik z Oděsy, Matvej Agrest s překvapující hypotézou, kterou si pak od něj „vypůjčil“ proslulý záhadolog a spisovatel Erich von Däniken. Podle jeho názoru prý byla města Sodoma a Gomora zničena atomovým výbuchem. Nakolik se na této myšlence podílela tehdejší atmosféra hysterie studené války a do jaké míry vycházela z věcných podkladů? Když si biblický text podrobněji rozebereme, s podivením zjišťujeme, že Matvej Agrest si ani příliš vymýšlet nemusel. Lotův příběh se dá vskutku přepsat jako napínavá sci-fi povídka.

Andělé, kteří na Abrahámovu synovce Lota čekali před městskou branou Sodomy a které pak on pozval do svého domu a pohostil, nemuseli být poslové boží, nýbrž to mohli být mimozemšťané. Jejich přítomnost však vyvolala obavy místních obyvatel. Před

Lotovým domem se zakrátko shromáždil dav a žádal vydání podezřelých cizinců. Proč by však k takovému sročení došlo, pokud by se jednalo o zcela normální hosty? Dotyční poslové boží či andělé museli lidem ze Sodomy něčím vadit. Čím, to nám Starý zákon blíže nevysvětluje. Je zajímavé, že Lot byl pro jejich záchranu dokonce ochoten dát zuřícímu davu v plen i své dvě ještě panenské dcery. Ale proč pro něj byli tito cizinci tak významní, proč mu na nich záleželo víc než na vlastních dětech? Nebo jeho nabídka spíše svědčí o zcela podřadném postavení žen v tehdejší společnosti?

Sodomané, vzpírám se totiž napsat slovo Sodomité s poněkud pejorativním nádechem, však Lotovy dcery odmítli, jeho samotného málem přizabíli a jen tak tak ho cizinci či andělé zachránili. Když se totiž útočníci snažili vyrazit dveře Lotova domu, ztratili prý konečně andělé svou andělskou trpělivost a ranili vůdce agresivního davu slepotou. Nepoužili náhodou laserovou zbraň, jejíž účinky mohly mít právě takový charakter? Jenže uznejte, andělé s laserem by vypadali poněkud divně. Že by to přece jen byli mimozemšťané?

Když andělé vyvedli Lotovu rodinu z města, aby ji zachránili, nápadně to připomíná evakuaci doslova na poslední chvíli. K ránu pak dštil Hospodin na

Sodomu a Gomoru oheň a síru, až obě města zcela vyhladil. Bible zcela jasně popisuje úder z nebe. Kdyby se Sodoma a Gomora propadly při zemětřesení, líčení celé katastrofy by muselo být zřejmě odlišné.

Starý zákon výslovně hovoří o ohni a síře, nepochybně tím míní cosi jako řecký oheň, zápalnou látku vytvořenou ze směsi síry, ledku, stromové pryskyřice, ropy a zřejmě asfaltu. Řecký oheň používala byzantská vojska a jeho účinky například zachránily Konstantinopol při obléhání Araby v roce 718. Nicméně vynález to byl velmi starý a je pravděpodobné, že ho znali i autoři Bible. Proto když měli popsat strašnou sílu, kterou Bůh zničil Sodomu a Gomoru, nazvali ji „oheň a síra“, přirovnali ji tedy zřejmě k řeckému ohni, v jejich očích nejhroznějšímu prostředku zkázy.

Podle Agresta a Dänikena však Jahve, nebo spíše mimozemšťané, použili atomovou bombu. Samozřejmě nemuselo jít jen o tuto děsivou zbraň hromadného ničení. Představme si, co by při sopečném výbuchu nebo zemětřesení znamenalo vznícení ropných pramenů a v Bibli výslovně zmiňovaných asfaltových studní! Jistě by to byl velmi sugestivní obrázek apokalypsy. Nicméně pro atomovou bombu hovoří i okolnost, že andělé

nabádali příslušníky Lotovy rodiny, aby se za žádnou cenu neohlíželi, což vypadá jako varování před oslepujícími účinky světelného záření při jaderné explozi.

Lotově ženě však zvědavost nedala, obrátila se a proměnila v solný sloup. Mohlo by se tedy jednat o velmi obrazný a laický popis smrti způsobené ozářením. Vzpomeňme si, že v Hirošimě a v Nagasaki, dvou japonských městech, na která Američané v závěru 2. světové války shodili atomovou bombu, zůstal z některých lidí jen stín na zdi. Tak silný byl žár v blízkosti epicentra výbuchu. Že by se něco takového týkalo i Sodomy a Gomory? V tomto ohledu nám velmi povědomě zní text závěrečného biblického líčení zkázy, podle něhož z roviny, kde stávaly Sodoma a Gomora, vystupoval „*dým ze země té jako dým z vápenice*“. Téměř se až chce zvolat – vždyť je to velice výstižný popis pověstného atomového „hříbu“, jak ho známe z fotografií zkoušek jaderných zbraní.

Matvej Agrest a po něm i klasik české záhadologie Ludvík Souček uvedli, že v okolí Mrtvého moře byla skutečně zjištěna zvýšená radioaktivita vyplývající z vysokého podílu radioizotopů s dlouhým poločasem rozpadu. Mohlo by tedy hypoteticky jít o následek výbuchu atomové

bomby někdy kolem roku 2000 př. n. l. Geolog Zdeněk Kukul však toto tvrzení dosti rezolutně odmítl. Podle něj množství radioaktivních prvků v okolí této oblasti, tedy v solích Rudého moře a rulách a žulách pohoří Sinajského poloostrova, není nijak výrazně vyšší než v podobném prostředí jinde ve světě.

Zároveň však připomněl, že právě oblast Mrtvého moře se nachází v zemětřesném pásmu, v geologickém zlomu, jenž se táhne od Akabského zálivu Rudého moře. I Rudé moře vzniklo v dávné geologické minulosti obrovským propadem, když se lámaly a oddělovaly pevninské kry Afriky a Asie. V jílových sedimentech Mrtvého moře občas sled vrstev přeruší tenká vrstvička písku, která zřejmě odpovídá dávnému zemětřesení, kdy se zvířila voda a břehy sesuly.

To všechno by odpovídalo tomu, že Sodomu a Gomoru skutečně někdy v dávné minulosti zničila přírodní katastrofa. Ostatně První kniha Mojžíšova není jediným svědectvím o této strašné události. Starověký řecký zeměpisec a historik Strabón například zaznamenal, že *„podle vyprávění obyvatel kvetlo v dávnověku v zemi Kanáan třináct měst. Z hlavního z nich, Sodomy, zůstaly snad ještě zachovány hradby. Při silném zemětřesení se prý*

*vylilo moře, padala sirná voda a sršel oheň, od něhož
chytly i skály. Města se buď propadla, nebo z nich
zděšené obyvatelstvo uprchlo“.*

*Mohli být hájní kentaury, zpola lidé, zpola koně, následky sexu se zvířaty?
Dřevoryt ze 14. století*

Vida, až na hořící skály, čímž autor možná myslel
žhavou lávu vytékající z jícnu sopky, jde o svědectví
napohled dosti věrohodné. Když pro nic jiného, tak

alespoň proto, že se zkáza měst nesvádí na Boha trestajícího prostopášnost a sexuální experimentování obyvatel. Také další řecký zeměpisec a rovněž matematik a astronom, v egyptské Alexandrii žijící Klaudios Ptolemaios, se ve výkladu ke své mapě tehdy známého světa zmiňuje o Sodomském moři, čímž evidentně míní Mrtvé moře.

Sodoma tedy musela být reálným a nikoliv snad vymyšleným jménem. Biblické líčení, podobně jako i v jiných případech, zřejmě vycházelo z konkrétní události. Přitom si ani nemusíme vypomáhat mimozemšťany a jaderným výbuchem. Sodomu a Gomoru však zatím archeologové neobjevili a dost možná se jim to ani nepodaří. Přírodní katastrofa nevídaného rozsahu mohla tato města smést z povrchu země tak dokonale, že po nich nezbyly ani ruiny. Ale kdo ví? Třeba jednou budou badatelé úspěšní a odkryjí zbytky dávno zaniklých měst. V každém případě jsou však na omylu ti, kteří považují příběh o Lotovi, Sodomě a Gomoře jen za mravoučnou smyšlenku, jež měla demonstrovat přísnost a spravedlnost Hospodina. Tedy i s tím trestem za poněkud nejasnou sodomii se to mělo zřejmě úplně jinak.

3. kapitola

Znaly Pýthie budoucnost?

Kdo by nechtěl nahlédnout do budoucnosti a vědět, co se stane zítra, pozítří, za pět let?! Koho by nezajímalo, jak dopadnou jeho životní plány, jestli jeho milovaná či milovaný bude skutečně jeho celoživotní partnerkou nebo partnerem, zda ho nečeká miliónová výhra v loterii?! Od šerého dávnověku toužili lidé vědět, co je čeká a nemine, a proto připisovali různým příhodám a znamením jaksi prorocký význam. Vždyť ještě dnes se udržují různé pověry, například o černé kočce, která vám přeběhnutím přes cestu přinese neštěstí, či naopak o kominíkovi, jenž zase pro změnu nosí štěstí. Ale pozor, nezapomeňte se při jeho spatření chytit za knoflík! A což takové čtyřlístky? Jejich úspěšní hledači či hledačky budou mít dozajista cestu životem vydlážděnou zlatými cihlami. Jenom nesmí být pátek třináctého, že?

Tarotová karta s číslem 13 – Smrt. Středověký dřevorez

Přítom třináctka je v těchto pověrách zcela nevinně. Jediné, co proti ní svědčí, je počet účastníků poslední večeře Ježíše Krista. Bylo jich totiž právě třináct, jeden z nich, Jidáš Iškariotský, však Ježíše zradil. Od té doby se nedoporučuje, aby u jednoho stolu sedělo právě třináct osob a v tarotu je kartou s číslem 13 Smrt.

Nicméně i jiná čísla mohou věstit neštěstí. Staří Egypťané se obávali sedmnáctky, protože 17. dne v měsíci byl zabit bůh Osiris (Usíre). Podobně považovali toto číslo za nešťastné žáci řeckého filozofa a matematika Pýthagora ze Samu. Zcela reálné obavy mívali ze sedmnáctky starověcí Římané. Římskými číslicemi se totiž píše XVII, z čehož jednoduchou přesmyčkou uděláme slovo „VIXI“. A to v latině neznamená nic jiného než „žil jsem“, neboli „jsem mrtev“. O neblahých vlastnostech čísla 17 zřejmě cosi věděl i Napoleon Bonaparte. Jinak by v roce 1799 nepřesunul svůj plánovaný státní převrat ze 17. na 18. brumaire. Tehdy totiž ve Francii platil revoluční kalendář. Kdyby se však Napoleon řídil podle gregoriánského kalendáře, k němuž ostatně sám později, už jako císař, Francii vrátil, nemusel by se ničeho obávat. 17. brumaire totiž odpovídá 8. listopadu.

Hodně našim předkům napovídaly o budoucnosti jejich sny. Už žák řeckého slavného filozofa Sokrata Xenofón (430 – 354 př. n. l.) napsal, že „*bohové používají snů k tomu, aby lidem prostřednictvím věštců sdělovali to, co považují za vhodné*“. To ovšem předpokládá existenci zvláštní profese vykladačů snů či zmíněných věštců, kteří by uměli příslušný sen správně vyložit. Jak dokládá Starý zákon, právě tahle schopnost dopomohla k závrtné kariéře nejmilovanějšímu Jákobovu synu Josefovi na dvoře egyptského faraóna. Když se totiž faraónovi zdál sen o sedmi klasech bohatých a sedmi klasech prázdných a o sedmi kravách hubených a sedmi kravách tučných, jedině Josef, původně vězněný otrok, ho dokázal správně vyložit, ba co víc zachránit Egypt v sedmi letech neúrody před hladomorem. Zato získal nejen svobodu, nýbrž stal se i správcem, dnes bychom asi řekli premiérem, celého Egypta.

Specializovaní vykladači snů mívali zřejmě vysoké nároky na honoráře a výklad snu si mohli dovolit jen ti lépe situovaní. Z těchto důvodů byly pro ty chudší lidi už v časech antického Řecka k mání zvláštní snáře, jež přišly podstatně levněji a mohli jste si v nich příslušný sen vyhledat a patřičně vyložit. Však ještě dnes patřívají různé snáře k oblíbenému čtivu, jak by mohl potvrdit ne jeden knihkupec.

Kohopak by nepotěšilo, že třeba sen o výkalech znamená zaručený finanční zisk!

Kromě snů pomáhaly nahlížet do budoucnosti i různé pomůcky, které ovšem musely být použity ve zvláště příhodném datu. Ještě ne tak dávno se věřilo, že takovým vhodným termínem je Štědrý večer. V tomto vánočním čase se v domácnostech lilo olovo a z tvarů hádalo, co koho čeká, mladé slečny házívaly přes hlavu pantofel či střevíček, aby podle místa jeho dopadu zjistily, zda se v následujícím roce provdají, nebo zůstanou svobodné, a pokud mrzlo, vydávali se lidé k nejbližší zamrzlé řece či rybníku vysekat díru v ledu. Přesně o půlnoci se jim měl zjevit obraz budoucích událostí.

Ale staří Babyloňané dávali v době zhruba dva tisíce let před Kristovým narozením přednost věštění ze zvířecích vnitřností, konkrétně z ovčích jater. Na hliněných tabulkách v někdejších královských archivech bylo nalezeno o tomto druhu prognóz přes sedm set zmínek. Dokonce se nám dochoval i model jater vytvořený z pálené hlíny, který byl patrně používán jako učební pomůcka pro budoucí věštce.

Ovčí játra nesloužila k předpovídání budoucnosti zdaleka jen Babyloňanům, ale byla oblíbena i v dalších starověkých civilizacích. Zdůvodnění nabídl známý řecký filozof Platón (427 – 347 př. n. l.). Podle

něj jsou prý právě v játrech zaznamenány budoucí události, které se mohou jinak projevat ve snech. Něco prý na tom je, protože dnešní vědci zjistili, že nesprávná funkce některých tělesných orgánů, třeba právě jater, se může projevit zvláštními sny.

Staří Číňané zase věštili ze zvířecích kostí nebo želvího krunýře. Zdejší kněží přitom postupovali následovně: provrtali do lopatkové kosti či želvího krunýře otvory, napsali na ně otázky, na něž chtěli znát odpovědi, a pak do nich vložili rozpálený hrot dýky. Kost nebo krunýř samozřejmě popraskaly a kněží pak z velikosti a tvaru těchto prasklin usuzovali na správnou odpověď k položené otázce. Kromě toho Číňané každoročně vydávali jakési, mohli bychom říci plánovací kalendáře. Na základě pohybů hvězd a planet sestavovali celoroční přehledy šťastných a naopak nešťastných dnů, vyhlídek na úrodu rýže, vhodné doby početí a podobně. Tyto astrologické kalendáře se natolik ujaly, že Číňané bez nich neučinili žádné zásadnější rozhodnutí.

Starořecký dějepisec Hérodotos (484 – 425 př. n. l.) nám zase zanechal popis věštění praktikovaný národem Skythů sídlících kdysi na severním pobřeží Černého moře a ve stepích jižního Ruska. Uvedl, že Skythové „věští pomocí mnoha vrbových proutků tak, že přinesou velké svazky prutů, položí je na zem a

rozprostřou; ke každému prutu, když ho pokládají, odříkají čarovná zaříkadla. Jen co je dořeknou, pruty opět seberou a znovu je po jednom pokládají. Takový je po otcích zděděný způsob věštění...“

Hérodotos nám bohužel nic neprozradil o tom, jakým způsobem se vlastně věštci z prutů něco dozvídali o budoucnosti. Jestli připisovali nějaký význam prutům světlejším či tmavším, kratším nebo delším a podobně. Prozradil nám však, že si museli počínat velmi obezřetně, protože špatná věštba se rozhodně nevyplácela. Skythský král ji totiž trestal dosti krutou smrtí. Neúspěšný věstec býval se svázanýma rukama a zacpanými ústy naložen na vůz plný roští. Do vozu pak zapřáhli býky a roští zapálili. Podívaná to musela být dosti otřesná. Býci s ohněm za svými zadky se samozřejmě splášili a řítili se i s planoucím věstcem na voze kamsi do stepi. Král prý takto trestal nejen neúspěšné věstce, ale i jejich dospělé syny a bratry. Manželky, dcery a sestry však prý podle Hérodota ušetřil. Nevím, zdali to ocenily, protože při takovéto exekuci přišla celá rodina o všechny majetek, který připadl těm úspěšným věstcům.

Starověk znal nejen specializované profese pro zjišťování budoucnosti, ale i celé instituce určené tomuto účelu, tedy věštírny. Asyrský král Asarhaddon

(680 – 669 př. n. l.) se před cestou do války obrátil na takovou věštitrnu, která byla součástí chrámu bohyně plodnosti, mateřství a lásky Ištar. Mělo to své výhody. Kněžím či kněžkám odpovídajícím za bohyni nehrozily v případě špatné věštby žádné tresty. Promlouvali totiž za bohy a ty přece potrestat nelze, nehledě na to, že se nemohou mýlit. Navíc král Asarhaddon byl zřejmě zkušený vojevůdce a jeho vojsko bylo dostatečně silné, takže se mohl dočkat od bohyně Ištar, a nejen od ní, následující odpovědi:

„Ó Asarhaddone, králi země, neobávej se!... Já jsem velká paní, jsem Ištar, jež zničila tvé nepřátele před tebou. Kteréže slov, jež jsem ti řekla, se nesplnilo? Počkám si na tvé nepřátele a odevzdám je do tvých rukou Já, Ištar, půjdu před tebou i za tebou. Neobávej se!... Ó Asarhaddone, neobávej se! Já, bůh Bel, k tobě promlouvám. Trámy tvého srdce zesílím, jako tvá matka, jež tě vytvořila. Šedesát velkých bohů je při tobě a ochraňují tě. Bůh Sín je po tvé pravici, bůh Šamaš po tvé levici. Šedesát velkých bohů je kolem tebe přichystáno k boji!“

No řekněte sami, vždyť za takových okolností asyrský král neriskoval vůbec nic a měl vlastně válečné vítězství předem v kapse!

*Had Pýthón pronásleduje bohyni Létó a její děti Apollóna a Artemidu.
Kresba na starořecké váze.*

Nejproslulejší věštírnou antického Řecka bývaly Delfy spojené se jménem nepřekonatelného krasavce Apollóna, boha světla, slunce a čistoty, hudby, umění a poezie, ale také boha jasnovidců a věštců. Apollón byl synem vládce bohů Dia a bohyně mateřství Létó, vnučky boha nebe Urana a bohyně země Gaie. Diova manželka Héra však na Létó velice žárlila a poslala na ni strašného hada Pýthóna, aby ji zahubil. Přitom vyslovila kletbu, podle níž Létó neměla najít kousek pevné země, na níž by porodila Diovy děti. Nešťastné bohyni nezbylo, než se před hadem ukrýt na ostrově Délu, který ještě nebyl pevnou zemí, ale vznášel se jako loď na vlnách rozbouřeného moře. Jakmile však

na ostrov vstoupila, z mořského víru vyrostly skály, které Pýthónovi přehradily cestu. Ostrov Délos zakotvil na místě, kde je dodnes, a Létó zde šťastně porodila dvojčata Apollóna a Artemis, bohyni lovu.

Když pak Apollón dospěl, vydal se vyzbrojen stříbrným lukem a zlatými šípy, které mu daroval jeho nevlastní bratr bůh ohně a kovářů Héfaistos, pomstít pronásledování své matky a zabít hada Pýthóna. Brzy našel temnou úžlabinu pod horou Parnasem, kterou strašný netvor obýval a odkud se vydával po okolí šířit zmar a smrt. Sotvaže had Apollóna uviděl, otevřel svou hroznou tlamu, aby ho spolkl, jenže mladý bůh se nezalekl. Napjal svůj stříbrný luk a zasypal obludu zlatými šípy, až ji zahubil. Potom zakopal Pýthóna do úžlabiny a zřídil nad jeho hrobem věštírnu, která měla lidem sdělovat vůli jeho otce Dia. Prvními věštcí se stali námořníci z Kréty. Přinutil je k tomu sám Apollón, jenž v podobě delfína přivedl jejich loď do blízkého přístavu. Místo, kde byl Pýthónův hrob, pak přezval z Pýthó na Delfy.

Původní věštírnu, vlastně Apollónův chrám, v Delfách zbudovali prý jen z vavřínových větví. Podle jiné verze ji božský kovář Héfaistos vystavěl z bronzu a na její střeše seděli zlatí ptáci. Jenže tato bronzová věštírna se zřejmě při zemětřesení propadla, a proto ji nahradil nový chrám zbudovaný ze dřeva a

nepálených cihel. Když pak v polovině 6. století př. n. l. Apollónova svatyně shořela, vyrostl na jejím místě další, tentokrát kamenný chrám, v němž pak věštily kněžky Pýthie, pojmenované tak podle hada Pýthóna. Uvnitř chrámu stále plápolal oheň zažehnutý kdysi odraženým slunečním světlem pomocí zrcadel. Věštkyň musely na oheň neustále přikládat smrková polena a vavřínové větvičky, aby nevyhasl. Prý k tomu však přece jednou došlo, a to v roce 84 př. n. l. při vpádu Keltů do Řecka.

Postupně byl v Delfách zbudován celý posvátný okrsek zahrnující Apollónův chrám s věštírnou, tzv. Svatou cestu k chrámu, pokladnice řeckých městských států (což byly kamenné stavby podoby miniaturního chrámu), divadelní amfiteátr a dokonce i závodistiště, kde se pravidelně konávaly delfské či pýthijské hry. Samotné Delfy byly považovány za „pupek světa“, který byl fyzicky zhmotněn v chrámu oblým kamenem „omfalem“, ne náhodou připomínajícím ztopořený mužský úd. Patrně se jednalo o pozůstatek nějakého dávného falického kultu plodnosti.

Funkci Pýthií původně zastávaly mladičky patnáctileté dívenky. Když jednu kdosi unesl a znásilnil, nahradily je ženy starší padesáti let. To proto, že prý pouze buď patnáctiletá děvčata, nebo

padesátileté ženy mají zvláštní jasnovidné schopnosti a jsou vhodnými médii. Zpočátku mívaly kněžky Apollónova chrámu v Delfách zcela jednoduchý úkol. Seděly před miskou s fazolemi a na položenou otázku vytáhly buď tmavou, nebo světlou fazoli. Tmavá znamenala „ne“, světlá „ano“. Teprve později se Pýthie takříkajíc rozmluvily a na pokládané otázky odpovídaly rozvitými větami a leckdy dokonce ve verších.

Ruiny Apollónova chrámu ze 6. stol. př. n. l. v posvátném okrsku v Delfách

Jenže jejich odpovědi bývaly často hodně nejasné a dvojsmyslné, jak o tom svědčí příběh lýdského krále Kroisa. V roce 546 př. n. l. se chystal na válečné tažení proti Peršanům a chtěl předem vědět, jak to dopadne. Respektive má-li překročit maloasijskou řeku Halys (dnešní turecká řeka Kyzyl Irmak), která jeho zemi Lýdii oddělovala od Persie. Pýthie mu daly na pohled srozumitelnou odpověď: „*Překročíš-li řeku Halys, zničíš velkou říši.* „Kroisos se zaradoval, protože se domníval, že Pýthie věští záhubu Persii a jemu vítězství. Překročil tedy s vojskem řeku Halys, jenže se ošklivě spletl. Peršané mu uštědřili porážku a jeho útok oplatili se všemi nepříjemnými následky. Kroisos tak sice zničil říši, jenže tu svoji.

Pýthie samozřejmě, jak o tom byli jejich zákazníci přesvědčeni, nemluvily za sebe, nýbrž jejich ústy říkal věštby, jak si to Apollón přál, sám vládce bohů Zeus. Však prý také své věštby nepronášely při plném vědomí, ale v jakémisi mráкотném stavu. Filozof Platón popsal tento stav jako nepřítčnost a spisovatel Plútarchos (46 – 120 n. l.) ho zase označil jako zanícení. Pravdu měli zřejmě oba.

Běžný návštěvník, který si přišel do Delf pro věštbu, však Pýthie ani neviděl. Byly totiž skryty za závěsem v nejposvátnější části Apollónova chrámu. Seděly na trojnožce ze všeho nejvíce připomínající

barovou židličku. Údajně byla pod nimi skalní puklina, odkud vycházely na povrch jakési opojné výpary. Podle tradice se věřilo, že věstkyně je prostřednictvím této pukliny spojená s bohyní země Gaiou, tedy babičkou boha Dia. Plyny vystupující z nitra země prý dostávaly Pýthie do zvláštního transu a díky tomu dokázaly věštit budoucnost. Aby však v tomto transu nespadly do skalní pukliny, musely sedět právě na zmíněné zvláštní trojnožce umístěné přímo nad ní a přidržovat se přitom zvláštních madel. Kromě této trojnožky byl v ústřední části chrámu ještě onen pupek světa, záhadný mramorový omfalos, Apollónova zlatá socha, jeho lyra a zbraně a patrně i vavřínové keře.

Nás však budou jistě zajímat především ony výpary vycházející ze skalní pukliny. Plútarchos uvádí, že *„výpary nepůsobí vždy a stále stejně, ale... někdy jich ubývá a jindy silně přibývá. Důkaz, který uvádím, dosvědčují mnozí cizinci a všichni, co slouží ve svatyni.“* V chrámové předsíni, kde čekali lidé přicházející za Pýthiemi se svými dotazy, se totiž čas od času šířila velmi příjemná vůně. Plútarchos tvrdí, že se jednalo o *„vzduch podobný výparům, jaké vanou z nejušlechtilejších a nejvznešenějších voňavek, a stoupají ze svatostánku jako z pramene...“* V tomto případě se nejednalo o plyny spojené s vyvěrajícím

minerálním zřídlem, ale spíše o záměrně pálenou směs kadidla, vavřínu a omamných bylin. Do jaké míry však mohla tato vůně působit na věštkyně jako halucinogen, o tom si netroufám spekulovat.

Zvláštní roli hrál při věštění i zmiňovaný „pupek světa“, kamenný omfalos. Býval totiž omotán vlněnou přízí, jejíž konec držela Pýthie sedící na trojnožce. Tímto způsobem měla být spojena s „tajemnými silami země“.

S omfalem se pojila prastará legenda. Titán Kronos, jeden ze synů boha nebe Urana a bohyně země Gaie, svrhl svého otce a sám se ujal vlády nad světem. Uranos ho zato proklel a prorokoval mu, že i jeho jednou odstraní jeho vlastní děti. Proto Kronos přikázal své manželce Rhei, aby mu každého narozeného potomka přinesla a on ho pak bez milosti snědl. Když už Kronos pohltil pět jejich dětí, Rhea se vzepřela, svého nejmladšího syna Dia ukryla v jedné jeskyni na Krétě a dala místo něj Kronovi spolknout kámen zabalený do plen.

Zeus skrytý v jeskyni vyrostl a jakmile dospěl, v souladu s Uranovým proroctvím svrhl svého otce. Poté ho donutil vyvrhnout všechny pozřené děti – Hestii, Démétér, Héru, Háda a Poseidona i onen kámen, který oklamáný Kronos snědl místo něj. Tento kámen, památný omfalos, pak postavil na úpatí

Parnasu, kde se později stal součástí Apollónovy svatyně a věštírny.

Omfalos – kamenný falický symbol umístěný dodnes v posvátném okrsku v Delfách symbolizuje představu o tom, že Delfy jsou středem světa

Povězme si nyní, co všechno návštěvníky Delf čekalo. Každý zájemce o nahlédnutí do budoucnosti musel nejdříve u Apollónova oltáře před chrámem „obětovat“ medové koláčky. Daly se sice koupit u zdejších kněží, byly však značně předražené. Poté musel podstoupit symbolickou tělesnou očistu v ledově chladném Kastalském prameni a teprve poté mohl vstoupit do svatyně. Samozřejmě jen v tom případě, že si vybral ten správný den. V delfské věštírně totiž neměli nepřetržitý provoz. Do budoucnosti bylo možné nahlížet pouze každý sedmý den v měsíci, tedy jednou týdně. Výjimkou byly ovšem tři zimní měsíce, kdy se nevěštilo vůbec, a pak dny, kdy se neotřáslo studenou vodou pokropené obětní kůzle. Dávalo tak na vědomí, že na prorokování není vhodný čas.

Každá věštkyň se musela na svůj den náležitě připravit. Ráno si oblékla krátký bílý peplos, bohatě zřasený obdélníkový pruh látky, sepnutý na rameni sponou nebo jehlicí. Poté se zahalila purpurovým závojem a v doprovodu kněží odešla k posvátnému Kastalskému prameni, kde se nahá vykoupala. Kněz přitom pronášel příslušnou modlitbu. Po koupeli přešla k dalšímu Kassotskému prameni, z něhož se napila, aby povzbudila svoje věštecké schopnosti. Teprve poté vstoupila do chrámu, kde ji kněží

přivedli k ohni, v němž hořelo vedle smrkového dřeva také kadidlo, vavříň, blín a suché makovice. Před ohněm zůstala Pýthie stát, dokud se, zřejmě lehce přiotrávená, nezapotácela. Teprve pak kněží usoudili, že je ve správné věštecké náladě, a usadili ji na trojnožku.

Ale, jak už víme, rozhodnout o tom, zda je den vhodný k věštění, muselo teprve obětní kůzle. Chrámoví sluhové je přivedli, položili na mramorovou podlahu a pokropili vodou. Pokud se přitom zachvělo, všechno bylo v pořádku, bohové byli ochotni smrtelníkům odkrýt budoucnost a kůzle mohlo být obětováno. Zaříznuté zvíře muselo být spáleno na oltáři bohyně Hestie uprostřed chrámu. Teprve když návštěvníci viděli, že nad střechou svatyně stoupá dým z obětovaného kůzlete, věděli, že Pýthie je připravena odpovídat na jejich otázky.

Zájemců o věštby, třebaže se právě nejednalo o levnou záležitost, byla spousta, a v Delfách proto pro ně měli ubytovny, v nichž mohli pobývat, než přišli na řadu. Často tu totiž při čekání strávili řadu dní a týdnů. Ne každý byl samozřejmě ochotný čekat. Proto není divu, že se v Delfách rozmohly úplatky kněžím a chrámovým sluhům, za něž bylo možné předběhnout ostatní a přijít tak na řadu dřív. Zkrátka a dobře, celá věštírna byla náramně výnosným podnikáním. Podle

legendy si věštbu v Delfách vyžádali i bájní hrdinové jako Héraklés a Oidipús. Zda také oni museli na své věštby čekat ve frontě, nebo zda raději někoho uplatili, o tom se v legendách nic nepraví.

Delfské Pýthie neurčovaly jen budoucí osudy jednotlivců, ale často zasahovaly i do řecké politiky. Za řeckoperských válek v 5. století př. n. l. potřeboval athénský politik Themistoklés (524 – 459 př. n. l.) vnutit Peršanům námořní bitvu. Podmínkou toho strategického tahu však bylo, že Athéňané nejdříve opustí svoje město. Jenže ti se k tomu příliš neměli, a tak důvtipný Themistoklés požádal o pomoc delfskou věštírnu. Pýthie mu promptně vyšla vstříc, zřejmě ani ne tak z vlasteneckých důvodů, jako spíše obměkčena bohatými dary. Na příslušný dotaz, zda mají Athéňané opustit svoje město, odpověděla ve verších:

*„Na co tu čekáte, ubozí? Do končin říše zadních
prchněte, opusťte domy i strmý hrad svého města,
neboť pohroma strašná postihne hlavu i tělo,
zničí vás všechny bez slitování od hlavy k patě.
Všecko obrátí nazmar; krutým vás plamenem
stihne Árés (řecký bůh války – pozn. autor)
nemilosrdný, jedoucí na asijském voze.“*

Autorita delfské věštírny byla značná, a tak není divu, že evakuace města najednou nedělala žádné problémy. Themistoklés však nechtěl svoje

spoluobčany jenom strašit a ústy Pýthie jim nabídl řešení spletné válečné situace:

*„Neradím vám vyčkával v míru,
až přijdou po souši jezdci,
k zástupům pěšího vojska se obraťte zády,
i tak se s nimi sejdete, až přijde vhodná chvíle.
Ó božský ostrove Salamis, staneš se příčinou zkázy,
až přijde setby čas či nastane na žatbu doba.“*

Podobně jako v případě už zmiňované věštby pro lýdského krále Kroisa, ani tentokrát nehrozilo Pýthii, že by se blamovala. Věštila jen, že u ostrova Salamíny někoho stihne zkáza, a neprozrazovala, zda to budou Peršané, nebo Řekové. Díky strategickým schopnostem Themistoklea však nakonec v námořní bitvě u tohoto ostrova dosáhli Řekové slavného vítězství a reputace delfské věštírny tím byla ještě posílena.

Ne vždy se však daly Pýthie podplatit jako v případě Themistokleově. Když se na ně v roce 400 př. n. l. obrátil spartský vojevůdce Lysandros a chtěl, aby věštkyňe za tučný honorář podpořily jeho záměr nahradit ve Spartě dědičné krále volenými občany, nepochodil. Ani kněží Apollónova chrámu, ani

věštkyňe nehodlali v záměru tak nejistě riskovat svoji pověst.

V Delfách se věštilo ještě koncem 4. století n. l., ale v té době už byla jejich někdejší sláva nenávratně tatem. Ještě římský císař Iulianus Apostata (331 – 363), který odvrhl křesťanství a znovu začal uctívat staré antické bohy, se pokusil význam věštírny znovu posílit. Poslal do Delf jednoho ze svých spolupracovníků, lékaře a filozofa Oribasiose, aby se Pýthie zeptal, zda by pro to mohl něco udělat. Její odpověď však byla pro něho zcela překvapivě odmítavá. Poslední věštkyňe, která zde působila, se dívala na svoji vlastní budoucnost velmi skepticky. Oribasiovi sdělila: *„Oznam císaři, že nádherný chrám se hroutí. Foibos Apollón už nemá útočiště, posvátný vavřík zval, jeho prameny zmlkly navždy, oněmělo žbluňkání vody.“*

Neuplynulo mnoho let a prorocká slova Pýthie se naplnila. V roce 390 nechal Theodosius I. řečený Veliký, poslední císař panující nad celou Římskou říší, Apollónův chrám v Delfách jako pohanský svatostánek zavřít. Jeho syn Arcadius, který si spolu se starším bratrem Honoriem říši rozdělil na západní a východní část, šel ve svém křesťanském zápalu ještě dál. Nechal chrám, navzdory tomu, že tu byl „pupek světa“, zbourat.

4. kapitola

Orgie v antickém světě

„Kam ten svět spěje,“ posteskl si možná leckterý z vás, milí čtenáři, když na obrazovce sledoval necudné hrátky účastníků televizní reality show. Jo, to za našich mladých let nebývalo,“ říkali si někteří z těch dříve narozených. Skutečně? Nechci nikomu sahat do svědomí, ale historie nám nabízí nemálo příkladů, že našim dávným předkům nebývaly žádné erotické výstřednosti cizí. Ani ten dodnes obdivovaný antický svět starého Řecka a Říma, který nepochybně položil základy evropské kultury a vzdělanosti, nebyl právě zářivým příkladem mravnosti. Jestliže někoho z vás popuzují prodejné ženštiny nabízející se přímo na ulicích měst, pak vezte, že ani ve starověkém Řecku to nebývalo o mnoho lepší.

Postaraly se o to především dámy lehčích mravů, které měly mimořádný vliv na svět mužů – hetéry, tedy společnice, prostitutky. Řekové rozlišovali mezi pezai hetérami, česky řečeno kurvami, které se nezvednou ze země, a hetérami múzickými, co uměly tančit, zpívat, hrát na hudební nástroje a také příjemně

konverzovat. Jejich moc bývala značná a poněkud prostořeký filozof Diogenés ze Sinópy, ano ten, který bydlel v sudu, je dokonce nazval královnami králů, neboť ti prý dělají, co se jim zachce.

Nejznámější z těchto antických „call girls“, slečen na zavolání, byla určitě Aspásia, narozená někdy kolem roku 469 př. n. l. v maloasijském Mílétu. Do Athén ji asi v devatenácti letech přivedl přítel architekt Hippodamos a její krása byla tak mimořádná, že se do ní po jejím spatření okamžitě bezhlavě zamiloval významný politik a státník Periklés. Vůbec mu přitom nepřekáželo, že byla asi o třicet let mladší než on. Nakonec se s ní oženil, což athénské opozici zavdalo důvod k útokům na jeho demokratické reformy. Protože Periklés byl příliš důležitým a mocným politikem a hned tak někdo na něj nemohl, obvinili alespoň Aspásii, že jako cizinka, „mílétská kurva“, ovlivňuje politický život města. Pohnali ji před soud a nařkli z bezbožnosti a svádění svobodných žen ke smilstvu.

Aspásia však měla výmluvného obhájce, filozofa Sokrata, v této soudní při hodnověrného už jen pro jeho proslulou nenávisť vůči ženám. Periklova mladá choť však nebyla jen mimořádně půvabná, ale navíc i velice inteligentní, a tak není divu, že zaujala i Sokrata, kterému se jinak líbili spíše mladí chlapci.

Prý dokonce také on seděl u jejích nohou a učil se od ní. Aspásia sice byla díky Sokratovi osvobozena, nicméně její odpůrci a všechny athénské klepny začali okamžitě šířit pomluvy, že se vyspala i s ním. Navíc se někteří historikové domnívají, že se významným filosofem stal teprve pod jejím vlivem. Když Periklés v roce 429 př. n. l. zemřel, podle jedné verze na mor, podle druhé zkrúšen smrtí dvou synů a útoky nepřátel, Aspásia se znovu provdala za Lýsikla a také jemu dopomohla k pozoruhodné politické kariéře.

Jméno Periklovy manželky bylo v antických dobách natolik proslulé, že si ho později vypůjčila jiná slavná hetéra Miltó. Nikoliv náhodou, protože stejně jako první Aspásia měla i tato druhá Aspásia vedle okouzujícího půvabu i nemalou ctižádost a politické ambice. Pocházela z Fókaie, jednoho z dvanácti iónských měst na pobřeží Malé Asie, tedy dnešního Turecka. Zamiloval se do ní perský princ Kýros mladší, druhý syn krále Dáreia II. Po smrti otce připadl královský trůn jeho staršímu bratrovi Artaxerxovi, kdežto Kýros mladší se stal satrapou, tedy zastupujícím vládcem, maloasijských provincií. Druhá Aspásia, původním jménem Miltó, mu však v posteli (kde jinde?!) namluvila, že je daleko schopnější než bratříček a že v něm vidí budoucího

perského krále. Kýros mladší byl samozřejmě ješita a slyšel-li z tak krásných úst podobné lichotky, neodolal ponoukání své spanilé milenky, najal zkušené řecké žoldáky a vytáhl na Babylón, kam Peršané už za vlády zakladatele své veleříše Kýra staršího přenesli svoji metropoli. Miltó – Aspásia se tažení v roli nezbytné poradkyně samozřejmě zúčastnila s ním.

V bratrovražedné bitvě u Kúnaxy ale Kýros mladší zahynul a jeho přítelkyně se stala válečnou kořistí vítězného Artaxeixa. Krásná Řekyně si však věděla rady. Vítězi názorně předvedla všechny své půvaby a samozřejmě okouzila i jeho. Záhy se tak stala oficiální milenkou perského krále. Jenže Artaxerxes měl už takřka dospělého syna Dáreia, dědečkova jmenovce, který byl samozřejmě sexuálně výkonnější. A jistě byl hezčí a měl i více volného času než panovnickými povinnostmi vytížený tatík. Půvabná hetéra to chvíli koulela s oběma, ale nakonec dala mladíkovi přednost. Ani tentokrát si neodpustila politické pikle a ponoukala Dáreia proti otci. Samozřejmě mu zase v posteli navykládala, jak je po všech stránkách schopný, kdežto jeho tatík Artaxerxes je prý jen atrapou skutečného vladaře. A Dáreios jí ve své mladické nerozvážnosti všechny ty

řeči baštil. Jak vidno, mávala Miltó s celou perskou říší a jejími vládci, jak chtěla.

Synáček se nenechal dvakrát pobízet, z vlastního našetřeného kapesného přeplatil část vojska a vzbouřil se s představou, že s pomocí přelétavé a ctižádostivé krásky sebere otci královský trůn a ukáže mu, jak se má vládnout. Neukázal. Naopak dopadl na chlup stejně jako před ním jeho strýc Kýros mladší. V bitvě svých vojáků proti tatínkově armádě zahynul. Artaxerxes už zřejmě tušil, že za celým pučem je vlastně jeho a synova milenka Miltó. Tentokrát ji proto po boji nepřivínil na svou mužnou hrud', nicméně prokázal značnou velkorysost, když půvabnou intrikánku nechal v klidu odejít. Miltó se prý pak stala kněžkou matriarchální bohyně Anaitis, což značí, ta ironie, „neposkvrněná“. Podle znalců perské mytologie byla snad tato Anaitis jakýmsi předobrazem křesťanské Panny Marie, což by byl jistě v případě přelétavé královské milenky Miltó zvlášť povedený šprým. Buď jak buď, její příběh je klasickou ukázkou toho, jak sex dokáže ovlivňovat politiku a s ní samozřejmě i dějiny.

Vedle Aspásie a Miltó poznal starověk i další slavné řecké hetéry, jež dokázaly zamotat hlavu mnohým důležitým osobnostem. Taková Doricha z Naukratidy, řecké kolonie na egyptském pobřeží, prý

podle historika a zeměpisce Strabóna okouzila i jednoho mocného faraóna. Její příběh je vlastně nejstarší verzí pohádky o Popelce. Doricha prý měla velmi malé nožky a jeden její sandálek odnesl orel do Memfisu, faraónova sídelního města. Tady mu vypadl ze zobáku právě do klína na trůně sedícího egyptského vladaře. Faraón byl tím drobným sandálkem natolik nadšen, že nedal pokoj, dokud mu vojáci a sloužící nenašli jeho majitelku. Doricha se pak pochopitelně stala panovnickovou milenkou.

Velmi proslulá byla také hetéra Lamia, původní profesí flétnistka. Do té se zamiloval makedonský vojevůdce Démétrios Poliorkétés, syn vládce provincie Asie Antigona, kdysi nejlepšího důstojníka družiny Alexandra Velikého. Když v roce 307 př. n. l. dobyl Athény a obnovil zde demokracii, nechal dokonce na Lamiinu počest postavit na Akropoli chrám Afrodity Lamie. Spisovatel Plútarchos později citoval Lamiin komentář k jednomu soudnímu případu. Jistá hetéra žalovala mladého muže, aby jí zaplatil obvyklou mzdu, protože se mu o ní zdálo a ve snu zažil svoje ukojení. Soudce rozhodl, že mladík musí peníze přinést, ale ona si je nesmí vzít a může jen vztáhnout ruce po jejich stínu. Odůvodnil to tím, že i žalovaný měl také jen stín žalobkyně. Lamia tento chytráčky rozsudek napadla jako nespravedlivý,

protože mladík byl snem ukojen, kdežto dotyčná hetéra penězi ne.

Hetéry si byly vesměs dobře vědomy své ceny. Noc s takovými proslulými nevěstkami, jako byla Frýné či Gnathainy v Athénách nebo Laidy v Korintu stála roztouženého bohatého obchodníka leckdy celý náklad jedné lodi. Dramatik Alkifón vložil v jedné ze svých her hetěře Petále do úst tato slova: *„Potřebujeme pěkné šaty, zlato a klenoty a služebné, tím jsme prostě svému stavu povinovány. Bohužel nevlastním žádný zděděný statek a ani nemám podíl na stříbrných dolech. Jsem závislá na svých malých výdělcích, na často uvzdychaných darech svých milenců.“*

Výmluvný je také vzkaz hetéry Filumené jednomu z jejích milenců: *„Proč se namáháš s dlouhými dopisy? Potřebuji padesát zlatáků, a ne dopisy. Když mne tedy miluješ, dávej. Jestli ale už nemáš peníze, pak mne neobtěžuj. K tomu ti dopomáhej bůh.“* Na druhé straně nebyly všechny hetéry jen sobecké a chamtivé. Proslulá Frýné, která pro své nádherné tělo stávala modelem sochařům, když tesali sochy bohyně Afrodité, dala dokonce na své náklady obnovit Alexandrem Makedonským zničené hradby Théb. Vymínila si však, že na nich bude tento nápis:

„Zničeno Alexandrem Dobyvatelem. Postaveno hetérou Frýné.“

Před sexem s duchaplnými hetérami však Řekové dávali přednost homosexualitě. Filozof Aristoteles to vysvětloval tehdy hrozícím přelidněním Řecka a prý ji nařídil už bájný krétský král Mínos, aby utlumil přebytek porodů na svém ostrově. Podle názoru některých historiků jde o dědictví z dávných dob, když předchůdci Řeků vtrhli do jižních částí Balkánského poloostrova, podrobili si zdejší obyvatele a znásilnili jejich ženy. Z tohoto traumatického zážitku se měl vyvinout jejich sexuální ideál – mladí muži vlastní rasy.

Spartský zákonodárce Lykúrgos dokonce prohlásil, že *„nikdo nemůže být řádným občanem, když nemá v posteli přítele“*. A velký filozof Sokrates radil Platónovi: *„Založ školu, ve které bude nynější vedoucí milencem svého předchůdce.“* Platón ho poslechl, v roce 387 př. n. l. koupil pozemek u háje zasvěceného hrdinovi Akadémovi a založil zde školu pojmenovanou podle něj – Akademie. Zde pak mohl vzdělávat pozvané mladíky z nejlepších athénských rodin, vést s nimi moudré debaty a přitom si s nimi dopřávat vína i tělesných rozkoší. Vida, kde jsou kořeny evropské vzdělanosti a vysokého školství! Celá západní filozofická tradice se odvíjí od

Sokratovy a Platónovy náklonnosti k mladým chlapcům.

Řeční muži nepovažovali ženy s výjimkou hetér za sobě rovnocenné. Ale zatímco hetéry se jim oddávaly za peníze, vztah mezi muži byl skutečnou láskou a navíc i intelektuálním partnerstvím. Výstižně to vyjádřil spisovatel Lúkiános, který došel k závěru, že *„manželství je sice nutné, protože udržuje život, ale láska k chlapcům je výsadou moudrých, neboť u žen je nemyslitelná dokonalá ctnost“*.

Další autor Achilleus Tatios zase v románě Leukippe a Kleitofón vkládá do úst spartskému králi Meneláovi tvrzení, že při líbání chlapce se milenc nemůže nikdy nasytit, kdežto při líbání ženy je člověk brzy přesycen. Filozof Stratón zase soudil, že ženin konečník je méně citlivý na rozkoš než mužův. Přitom konečník svírá úd těsněji než pochva. Žena nemá úd, který by mohl muž při análním sexu uchopit a masturbovat.

Když už letitý vojevůdce Kleomachos táhl do boje proti Chalkidům, zeptal se svého přítele, zda by chtěl vidět jeho smrt. Ten přisvědčil, políbil ho a nasadil mu přilbu na hlavu. Starému muži vzplálo srdce odvahou a pohrdaje smrtí vyrazil v čele svých jezdců proti Chalkidům. Jeho vojáci sice zvítězili, ale on v boji zahynul. Řekové považovali tento příklad za

důkaz toho, že homosexuální páry jsou v boji nepřemožitelné. Filozof Platón dokonce napsal: *„Kdyby bylo možné, aby byl celý stát nebo vojenský tábor vytvořen z pederastů a jejich milenců, těžko bychom hledali lepší vedení, neboť by se ze vzájemného ohledu vyhýbali všemu ostudnému a neustále spolu ušlechtilé závodili. I přes malý počet by porazili každého nepřítele. Neboť milující člověk by se nechal raději přistihnout celým světem nežli svým milencem při tom, jak opouští svůj prapor a odhazuje zbraň a tisíckrát raději by zemřel před jeho zraky.“*

Platónova myšlenka není vůbec postavená na hlavu, jak by se mohlo na první pohled zdát. Spartský sbor hoplitů tvořily homosexuální páry a po tři sta let s jedinou výjimkou nepoznal porážku. Je pozoruhodné, že jednotkou, která se o tuto výjimku v roce 371 př. n. l. v bitvě u Leukter postarala, byl tzv. Svatý voj Thébanů, vybudovaný na stejném principu.

Ke glorifikaci homosexuality jako nejvyššího principu udatnosti přispěla okolnost, že v řadě řeckých městských států zabili pederasté tyrany. Ve většině případů však šlo spíše o žárlivost, než o projev vlastenectví a demokratického cítění. Například athénský tyran Hipparchos byl v roce 514 př. n. l. zabit mileneckým párem Harmódia a

Aristogeitóna, protože chtěl odloudit Aristogeitónovi Harmódia. Anonymní pijácká písnička oslavující čin obou milenců se dokonce stala jakousi neoficiální athénskou hymnou. Harmódiovi a Aristogeitónovi bylo navíc na athénské Akropoli postaveno sousoší jako zřejmě první politický pomník v dějinách Evropy. Podobně byl Periandros, tyran z Ambrakie, zavražděn svým žárlivým milencem, ale všichni občané města začali tohoto chlapce okamžitě oslavovat jako svého osvoboditele.

Také Pausániás, vrah krále Filipa Makedonského, který byl pravděpodobně k tomuto činu naveden Filipovým synem Alexandrem a jeho matkou, Filipovou první ženou Olympiadou, měl údajně sexuální poměr jak s Filipem, tak s Alexandrem. Král byl zabit v roce 336 př. n. l. na své svatbě s mladičkou Kleopatrou, neteří generála Attala. Vraha dvořané na místě ubili, než stačil cokoliv prozradit. Už právě proto si verze o pozadí tohoto atentátu poněkud odporují. Podle jedné byl před časem Pausániás, mladíček s tvářičkou pohledného děvčete, při jedné hostině znásilněn právě nevěstiným strýcem Attalem a musel být pak po vůli k análnímu sexu i ostatním hostům. Protože král Filip za to Attala nepotrestal, naopak ho učinil svým příbuzným,

Pausániás se mu pomstil. Podle jiného názoru Pausánia znásilnil sám Filip.

Upřímně řečeno, smrt krále nejvíce vyhovovala jeho tehdy devatenáctiletému synovi Alexandrovi, který by jinak v případě narození potomka z otcova nového manželství byl vyřazen z nástupnictví. A samozřejmě také bývalé Filipově ženě a Alexandrově matce Olympiadě, jež při své vášnivě a poněkud hysterické povaze asi pukala vzteky.

Když už tady padlo jméno největšího dobyvatele starověku Alexandra Makedonského, zastavme se na chvíli u něj a u jeho vztahu k ženám. Velkého řeckého panovníka a vojevůdce, jenž vytvořil nebývalou veleříši, často přiřazují k homosexuálům. Dějepisec Plútarchos tvrdil, že až do bitvy u Issu, v níž porazil perského krále Dáreia III., tedy do svých třidvaceti let, Alexandr nespal s žádnou ženou. Teprve potom si prý na naléhání svých makedonských spolubojovníků vybral jednu z perských zajatkyň, a to krasavici Barsiné, vdovu po veliteli řeckých žoldnérů Memnónovi. Další a poslední ženou v jeho životě byla až Róxana, dcera jednoho z perských velmožů Oxyarta, s níž se oženil. Podle jedné verze k ní vzplál láskou na první pohled, podle jiné – po mém soudu pravděpodobnější – šlo o sňatek z vyloženě politických důvodů.

Je zajímavé, že žádný z autorů, kteří popisují jeho slavné tažení, se nezmiňuje, že by se zúčastnil nějakých sexuálních orgií, k nimž samozřejmě při takové výpravě běžně docházelo. Stejně tak není připomenuta žádná z jeho milenek. Dokonce při bujně hostině v dobyté Persepoli, kam byly pozvány přítelkyně všech jeho hostů, zůstal Alexandr zcela sám. Že by autoři líčení jeho válečného tažení k němu měli až takové ohledy a chtěli ho vypoodobnit jako vzor zdrženlivosti?

Ale ani tvrzení o panovníkově homosexualitě, zdá se, neseďí. Plútarchos připomíná Alexandrův zuřivý odpor, když mu jeden z jeho velitelů chtěl koupit jistého krásného mladíka. A snaha vysvětlovat Alexandrovu zdrženlivost jeho impotencí je spíše pomluvou. V době jeho smrti v Babylóně s ním přece Róxana čekala dítě a také s Barsiné zplodil syna, který byl evidentně jeho.

Důvod nápadné sexuální umírněnosti Alexandra Velikého nejspíše spočíval v traumatech z dětství, kdy byl citově velmi vázán na svoji matku Olympiada. Těžce prožíval její výbuchy vzteku a žárlivost na četné milenky jeho otce Filipa Makedonského. Podobně asi trpěl, když se vášnivá Olympiada zcela otevřeně účastnila dionýských orgií, jejichž součástí byly samozřejmě i sexuální hrátky. Pod tímto dojmem

zřejmě pro Alexandra dostal pohlavní styk podobu čehosi nepříjemného až zahanbujícího, co přináší jen obtíže a problémy pro nejbližší okolí. O to víc se koncentroval na dráhu velkého dobyvatele. Energie, kterou jiní muži utrácejí v erotických dobrodružstvích, mu zbývala na oslnivou kariéru zaživa zbožštělého diktátora, který změnil tvář světa. Byť by jeho sexuální komplexy byly asi pozoruhodným soustem pro zakladatele moderní psychoanalýzy Sigmunda Freuda.

Jak vidno, starověcí Řekové rozhodně nebyli žádní přehnaní puritáni a Římané je v tomto ohledu opravdu zdárně napodobili. Vždyť prý jim dokonce vděčíme za slovo „sex“ či „sexus“. Jazykovědci se většinou domnívají, že tento pojem vznikl z latinského „secare“ – tedy řezati, děliti. Zřejmě ne náhodou se v hovorové češtině někdy používá ve významu slova „souložit“ výraz „přeříznout“ nebo dokonce „přefiknout“. Podle jedné řecké pověsti byli prý první lidé hermafrodité, měli mužské i ženské pohlavní orgány zároveň. Bůh Zeus je však potrestal tím, že je uprostřed rozřízl a učinil z nich muže a ženy. V literatuře se pojem „sexus“ objevuje poprvé u proslulého řečníka Cicerona. Když hovořil o svobodných lidech obojího pohlaví, použil slov „liberi utriusque sexus“. A Plinius Starší, císařský

prokurátor a autor mnohasvazkových Dějin přírody, zavedl pro ženy výraz „slabé pohlaví“, tedy „sexus infirmus“.

Určitě nejznámější z římských vojevůdců a státníků byl Gaius Iulius Caesar. Už jen tím, že se jeho jméno stalo vlastně císařským a v Rusku carským titulem, ač sám vládl vlastně ještě republice. Nicméně i tento velký muž své doby, jemuž dodnes vděčíme za to, že náš rok má 365 dní a každý čtvrtý přestupný o den víc, se až příliš často ocital ve vleku svých lásek. Caesar byl bisexuální, byť se o ženy zajímal více než o muže. Římané o něm uštěpačně roztrubovali, že je „manželkou všech mužů a manželem všech žen“. Žádná z afér, ať už homosexuálních či heterosexuálních mu však nikdy neublížila, naopak jich dokázal šikovně využít ke své politické kariéře. Byl nejméně třikrát ženatý a měl prý nespočet milenek, z nichž tou nejznámější se stala egyptská královna Kleopatra. Ale o této pozoruhodné ženě se můžete více dočíst v třetím svazku knižní řady Co v učebnicích dějepisu nebylo.

První Caesarovou manželkou byla Cornelia, dcera významného římského politika, vůdce strany populárů Cinny, druhou Pompeia, vnučka diktátora Sully, a třetí Calpurnia, dcera senátora Pisona. Pompeia, z nich byla rozhodně nejemancipovanější.

Caesarovi nasadila parohy s Publiem Clodiem Pulchrem a to takovým způsobem, že si o tom povídal celý Řím. Protože ji žárlivý Caesar dával sledovat vlastní matkou, poslala ho z domu pod záminkou, že chce uspořádat slavnost Dobré bohyně, jichž se mohly zúčastňovat jenom ženy, a svého milence pak k sobě propašovala v ženských šatech. Jenže to už bylo trochu příliš. Caesar sice tentokrát neměl žádné důkazy o její nevěře, přesto se s ní dal rozvést s poukazem, že muž musí od manželky vyžadovat, aby neupadla v podezření. A Publius Clodius Pulcher stejně nakonec skončil špatně. V roce 52 př. n. l. ho kdosi na ulici v Římě probodl. Vraha samozřejmě nikdy nenašli.

Ve své závěti určil Caesar svým dědicem adoptivního syna a zároveň prasynovce devatenáctiletého Oktaviána, který se posléze opravdu stal prvním z římských císařů a senát mu udělil přízvisko Augustus, což znamená vznešený. Augustus vládl římskému impériu půl století a bývá historiky označován za mírotvorce, hospodářského génia, bojovníka proti korupci a upevňovatele zákonosti. Jeho současníci mu však vyčítali, že své adopce Caesarem a tím počátku své oslnivé kariéry dosáhl tím, že mu sloužil v posteli pro potěšení. Při pověstné Caesarově bisexualitě to není

nepravděpodobné. Když v jedné tehdejší divadelní hře bylo řečeno o jistém vykastrovaném knězi: „*Podívej se, jak pěkně tluče na buben!*“, publikum se pobaveně rozesmálo. Okamžitě totiž vztáhlo tuto dvojsmyslnou větu na Augusta a přeložilo si ji jako: „*Podívej se, jak ten teplouš pěkně řídí svět!*“

Erotický motiv ze starořecké vazy

Augustus však nebyl jednostranně homosexuálně orientován. Vždyť byl stejně jako Caesar třikrát ženatý. Jeho druhá manželka, Livia, držela mocného Augusta pěkně zkrátka a donutila ho, aby jejího syna z prvního manželství Tiberia ustanovil za svého nástupce. Augustus sice Tiberia nesnášel, ale aby měl doma pokoj, chtěl nechtěl souhlasil.

Římané na rozdíl od Řeků nepovažovali homosexualitu za lepší, důstojnější a ušlechtlejší než sex mezi dvěma pohlavími. Mužští milenci tedy nemuseli nutně být vzdělanými aristokratickými mladíčky jako třeba v Athénách. Však si to také Římané klidně „rozdávali“ s otroky, aniž se přitom vystavovali obecnému posměchu. Spisovatel Livius vypráví, jak se jistý lichvář pokusil análně znásilnit svého uvězněného dlužníka. Lichvář nebyl potrestán, protože se dlužník sám prodal do otroctví, aby vyrovnal své dluhy. V tomto ohledu je zajímavá i tato historka: Jistý Calidius měl poměr s manželkou svého přítele. Když byl jednou v noci svým přítelem přistižen v jeho domě a bál se, že by kvůli cizoložství mohl přijít o život, vymluvil se, že chtěl jen znásilnit přítelova otroka. To nebylo trestné, a tak byl celý případ soudem odložen.

Aby si Římané pojistili věrnost svých manželek, uchýlovali se k orientálnímu zvyku spočívajícímu v

navlékání kroužku přes malé stydké pysky. Žena tak sice mohla močit, ale nemohla souložit, pokud si kroužek nestáhla. Někteří manželé nechávali svým ženám pravidelně měřit obvod krku, protože byli přesvědčeni, že cizoložství se projevuje jeho zvětšením. Tato pověra patrně souvisela s upřednostňováním orálního styku. Právě orální a také anální styk byly totiž považovány za nejlepší ochranu před nežádoucím početím. Filozof Seneca dokonce označil anální styk za žádoucí společenskou normu.

Největším sexuálním problémem římských mužů byl strach z impotence. Všichni své cti dbalí Římané se rádi honosili svou výkonností. Tak básník Catullus sliboval své milence Hypsithille, že to s ní udělá za noc devětkrát a vzdorocísař Proculus se chlubil svému bratranci Metianovi: „*Dostal jsem sto sarmatských dívek. Z nich jsem za jednu noc oplodnil deset a všechny jsem zbavil panenství během patnácti dnů.*“ Je-li to skutečně pravda, pak jde jistě o mimořádný výkon.

Svou sexuální výkonností se rád chvástal i největší římský básník Publius Ovidius Naso, tvůrce nesmrtelného díla Umění milovat. Je autorem například těchto pozoruhodných veršů:

„*Tím víc je mocnější úd můj, čím více se rozkoší krmí,
ani jediné dívky nezklamal prací on svou.*“

*Častokrát celičkou noc já strávil milostným dílem,
Ráno zas, silným se cítě, milovat schopen jsem byl.“*

Nezdá se vám, že básník poněkud přeháněl? Bud' měl nějaké nadprůměrné fyziologické dispozice, nebo prostě lhal, aby se v očích svých čtenářek udělal zajímavějším a tím pádem jako milenec žádoucnějším.

Ovidius literárně debutoval už v osmnácti letech milostnými elegiemi Lásky (*Amores*). Po nich následovaly Listy heroin a zmíněné Umění milovat (*Ars amatoria*). Další kniha Římský kalendář však zůstala nedokončena. Ovidius, který do té doby prožíval dny štěstí po boku své třetí manželky, obdivován milovnicíky poezie a často vítán na císařském dvoře, byl náhle z Augustova rozhodnutí vypovězen z Říma do vzdálené Tomidy na pobřeží Černého moře (dnešní rumunská Konstanca). Důvodu se básník nikdy nedopátral a neznáme ho přesně ani my. Snad všechno zavinila přílišná erotičnost jeho veršů (císař dal Ovidiovy knihy odstranit z veřejných knihoven), anebo se stal na císařském dvoře bezděčným svědkem něčeho, co mělo zůstat před nepovolanými zraky utajeno.

Ovidius se z Tomidy marně obracel s žádostmi na své přátele, aby se za něj u císaře přimluvili a on se směl vrátit do Říma k manželce a k dětem. V roce 14

n. l. sice Augustus zemřel, ale jeho nástupce Tiberius překvapivě nechal jeho příkaz v platnosti. Ovidius se skutečně do Říma nikdy nevrátil, zemřel ve vyhnanství asi v roce 18 n. l. a předznamenal tak osud mnohých budoucích spisovatelů, kteří se stali nepohodlnými mocným tohoto světa.

Obrátme teď list a zkusme si položit otázku, zda je pravda, že sexuální orgie a nevázaný sexuální život v císařských palácích přispěly k pádu Říma. Anglický historik Edward Gibbon velmi podrobně popisuje nesčetné intriky a boje o trůn, při nichž samozřejmě upadala autorita panovníků. Pro poslední dobu existence Římské říše je navíc příznačný rozpad klasické rodiny, nechuť mladých lidí uzavírat manželství, omezování porodnosti, četné potraty a na druhé straně sexuální výstřelky a promiskuita. Císařský dvůr poskytoval v tomto směru velmi nešťastný příklad.

Nejznámějším případem skutečně patologické osobnosti na římském trůnu byl Nero, celým jménem Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus. Cestu k moci mu otevřela jeho matka Agrippina, která nejdříve donutila svého druhého muže císaře Claudia, aby jejího syna z předchozího manželství adoptoval, a pak dala Claudia jedovatými houbami otrávit. Nový císař Nero byl svým učitelem od mládí vychováván k

homosexualitě a dodejme, že tímto učitelem nebyl nikdo jiný než velký moralista a filozof Seneca. Nero byl tak příčinlivým žákem, že nejdříve znásilnil svého nevlastního čtrnáctiletého bratra Britanica a později ho dal, veden matčíným příkladem, otrávit.

Nebyl však ryzím homosexuálem. Když se vraždou zbavil své první ženy a zároveň nevlastní sestry Octavie, zamiloval se ve svých jednadvaceti letech do Poppaey Sabiny, krásné a vzdělané, už osmadvacetileté manželky svého přítele Othona. Stávalo se prý, že poblázněný mladý císař stával celé hodiny před Othonovými dveřmi a domáhal se vstupu ke své lásce. Nakonec Neronovi došla trpělivost, poslal svého přítele jako správce do Lusitánie, dnešního Portugalska, a Poppaea Sabina zůstala jen pro něj.

Vedle toho ho ovšem stále lákali pohlední mladíci. Jistého Spora nechal vykastrovat, pořídil mu nádherná ženská roucha a nařídil všem, aby s ním zacházeli jako s císařovou manželkou. Ve své zvrácené fantazii si Nero vymyslel zvláštní hru, při níž se nechal zašít do zvířecí kůže a pak se vrhal na obnažené a ke sloupu přivázané muže a ženy a na nich se ukájel.

Zvrácený nebyl jen císař, ale vlastně celý Řím jeho doby. V aréně se za jeho panování poprvé

objevily v rolích zápasících gladiátorů ženy. O největší sadistickou podívanou se však postaral sám Nero, když uspořádal tzv. „italskou noc“. Ve vatikánských zahradách dal na tři sta křesťanů přivázat ke kůlům, omotat je šátky napuštěnými térem a olejem a zapálit. Touto alejí živých pochodní pak před zraky početného zvědavého obecnstva projížděl jako bůh Apollón na voze taženém dvanácti poloobnaženými bakchantkami. A zatímco hořící křesťané řvali bolestí, nymfy v průhledných řízách rozhazovaly před císařův vůz plné hrsti okvětních lístků růží.

Když byl císař Nero donucen spáchat sebevraždu, vojáci prohlásili císařem správce hispánské provincie Galbu. Víme o něm, že svoje potěšení hledal spíše na mužských než na ženských tělech. Zvláště si oblíbil už starší a zároveň hubenější milence. Když se dozvěděl, že byl prohlášen císařem, svého přítele Icela, který mu tuto zprávu přinesl, nejprve vášnivě zlíbal a pak si ho odvedl stranou, aby s ním ukojil svůj chtíč.

Poté, co římský senát předal trůn Galbovi, v Germanii se vzbouřily legie a provolaly císařem správce tamní provincie Vitellia. Bylo o něm známo, že každého vojáka na setkání vášnivě líbal. Skutečným císařem se však stal až poté, co byl Galba

zavražděn a jeho nástupce Otho, někdejší Neronův přítel, spáchal sebevraždu. Vitellius pak vládl v Římě pouhých osm měsíců od dubna do prosince roku 69 n. l. zcela pod vlivem nálad jednoho ze svých kočí, propuštěnce Asiatica. Legionáři vedení jeho odpůrcem Vespasianem však dobyli Řím, chytili nepovedeného císaře, na oprátce ho pro pobavení davu vodili ulicemi a nakonec jeho zmučené tělo hodili do řeky Tibery.

O císaři Titovi, za jehož panování v srpnu roku 79 zničil výbuch Vesuvu města Pompeje a Herculaneum, se povídalo, že má celý harém mladých vykastrovaných chlapců. Jeho nástupce Domitianus rád ve svém paláci pořádal slavnosti ve stylu pohřební hostiny. Obsluhovali při nich nazí na červeno natřené mladíci, kteří pak byli na závěr věnováni hostům jako zákusek.

Císaře Trajána, který rozšířil hranice římského impéria až k Rýnu a Dunaji a na východě k němu dočasně připojil tři nové provincie – Mezopotámii, Asýrii a Arménii, doprovázel na jeho taženích harém mladých chlapců, zvaný pedagogium. Jedním z těchto hochů byl jeho nástupce na císařském trůně Hadrianus, známý výstavbou pohraničního opevnění napříč Británií a vlastního mauzolea v Římě, dnes známého jako Andělský hrad. V mládí obšťastňoval

nejen Trajána, ale i jeho manželku císařovnu Plotinu. Celkem šťastně se pak oženil s Trajánovou neteří Sabinou. Ale víc než ji miloval krásného mladíka Antinoa. Když předčasně zemřel, prohlásil ho nešťastný císař za boha.

Moudrý a rozvážný císař Marcus Aurelius byl skutečným filozofem na trůně. Jenže zatímco v římském vojenském táboře u dnešního Trenčína psal své proslulé Hovory k sobě, jeho manželka Faustina si do císařského paláce v Římě zvala námořníky, kteří se před souloží s ní nesměli mýt. Jako mnoho jiných římských žen měla zálibu také v gladiátorech a za plod jednoho takového spojení bývá považován císař Commodus. Není divu. Neměl totiž nic společného se svým oficiálním otcem, tolerantním, rozšafným a moudrým Markem Aureliem. Naopak nesčetněkrát sám vystupoval v aréně jako gladiátor a dokonce dal Řím ve své pýše přejmenovat na Commodovu kolonii. V sexu si potrpěl na pestrost a rozmanitost. Podle svědectví spisovatele Lampridia se prý nechával používat jako nástroj rozkoše druhých a *„žádný úd na jeho těle, ústa nevyjímaje, nezůstal prost necudných dotyků obou pohlaví“*. Nejvíce miloval jednoho propuštěnce s mimořádně velkým penisem, kterého nazýval „ty můj osle“.

Patrně nejpozoruhodnějším případem sexuální zvrácenosti mezi římskými císaři byl Elagabalus. Císařem se stal už ve čtrnácti letech, když přišel do Říma jako kněz syrského slunečního boha. Na trůn se dostal zásluhou své matky, která jej vydávala za nemanželského syna císaře Caracally. Elagabalus se sám střídavě považoval za boha slunce, nebo za ztělesnění řeckého oboupohlavního boha Hermafrodita. Ve svém paláci si nechal zřídit zvláštní pokoj pro své rozkoše, stával nahý v jeho dveřích a jako prostitutka lákal mazlivým hlasem kolemjdoucí dovnitř. Hosté mu stejně jako děvče museli platit. Elagabalus se pak těmito příjmy chlubil a prohlašoval, že má víc milenců než kdokoliv jiný.

Aurelia Zotica ze Smyrny jmenoval komořím jen pro jeho obrovský úd. Dokonce se za něj formálně oženil. Jiný císařův milenec Hierokles se ho však ze žárlivosti zbavil. Dal Zoticovi přinést oslabující nápoj, který ho zcela zneschopnil, a neuspokojený císař ho pak vyhnal. Od svých milenců se Elagabalus nechával bít, kousat, škrábat i bodat, až měl na těle plno šrámů a podlitin. Dokonce po nich chtěl, aby mu zároveň stříkali semeno do všech tělesných dutin a proláclin – do úst, do konečníku, do podpažních jamek a do podkolení. Navíc ještě Elagabalus zaměstnával zvláštní agenty, kteří museli po ulicích

Říma vyhledávat pohledné chlapce a vodit je do paláce pro jeho potěšení.

Všechny tyto výstřednosti samozřejmě nezůstaly před římskou veřejností utajeny a nakonec po třech letech přivodily císařův pád. Nejdříve byl donucen adoptovat svého bratrance Alexiana a prohlásit ho svým spoluvládce. Když ani toto pokoření Elagabala nepoučilo, zasáhli jeho vlastní vojáci a císaře i jeho matku zavraždili a – jak už to bývalo v Římě zvykem – jejich těla pak hodili do Tibery.

5. kapitola

Přežil Ježíš svoje ukřižování?

„Když uplynula sobota a začínal první den týdne, přišly Marie z Magdaly a jiná Marie, aby se podívaly k hrobu. A hle, nastalo velké zemětřesení neboť anděl Páně sestoupil z nebe, odvalil kámen a usedl na něm. Jeho vzezření bylo jako blesk a jeho roucho bylo bílé jako sníh. Strážci byli strachem z něho bez sebe a strnuli jako mrtví. Anděl řekl ženám: ‚Vy se nebojte. Vím, že hledáte Ježíše, který byl ukřižován. Není zde; byl vzkříšen, jak řekl. Pojdte se podívat na místo, kde ležel. Jděte rychle povědět jeho učedníkům, že byl vzkříšen z mrtvých; jde před nimi do Galileje, tam ho spatří. Hle, řekl jsem vám to.‘

Tu rychle opustily hrob a se strachem i s velkou radostí běžely to oznámit jeho učedníkům. A hle, Ježíš je potkal a řekl: ‚Budte pozdraveny.‘ Ženy přistoupily, objímaly jeho nohy a klaněly se mu...“

Tak popisuje Matoušovo evangelium Ježíšovo zmrtvýchvstání, největší zázrak, který si každoročně připomínáme o velikonočních svátcích. Dnes se většina historiků kloní k názoru, že Ježíš byl

skutečnou historickou postavou. Jeho učení sice dalo vzniknout novému, křesťanskému náboženství, leč on sám byl zcela nesporně člověkem a nikoliv bohem, který na čas sestoupil na zem. O to více nás však zajímá otázka, nakolik můžeme věřit evangelistům. Cožpak mohl Ježíš přežít svoje ukřižování a obrazně řečeno – vstát z mrtvých?

Podle některých badatelů, například německého spisovatele a historika náboženství Holgera Kerstena, to za určitých okolností možné bylo. Ocitujme si nejdříve, co o Ježíšově pohřbu uvádí Evangelium podle Jana:

„... Potom požádal Piláta Josef z Arimatie – byl to Ježíšův učedník, ale tajný, protože se bál Židů – aby směl Ježíšovo tělo sejmout s kříže. Když Pilát k tomu dal souhlas, Josef šel a tělo sňal. Přišel také Nikodém, který kdysi navštívil Ježíše v noci, a přinesl asi sto liber směsi myrhy a aloe. Vzali Ježíšovo tělo a zabalili je s těmi vonnými látkami do lněných pláten, jak je to u Židů při pohřbu zvykem. V těch místech, kde byl Ježíš ukřižován, byla zahrada a v ní nový hrob, v němž dosud nikdo nebyl pochován. Tam položili Ježíše, protože byl den přípravy a hrob byl blízko...“

Pro nás bude důležité vědět, jak taková židovská hrobka vůbec vypadala. V podstatě se jednalo o

komoru vytesanou do skály, v jejichž stěnách byly vyhloubeny otevřené výklenky, nazývané kokim, pro ukládání nebožtíků. Josef z Arimatie, jemuž tato hrobka náležela, ji tedy nebudoval pouze pro sebe, nýbrž jistě pro celou svoji rodinu. Vnitřní komora hrobky byla poměrně prostorná, uprostřed měla čtvercovou prohlubeň sloužící jako jímka. Vchod do hrobky byl zavalen velkým okrouhlým kamenem. Ježíšův pohřeb se konal ve spěchu. Jeho tělo dokonce ani neuložili do výklenku, jinak by Marie Magdalská už při prvním nahlédnutí do vnitřní komory nezjistila, že tu Ježíš není. Tělo tedy zřejmě položili na okraj jímky patrně s tím, že ho pohřbí do některého výklenku až po židovských svátcích pesach.

Větší představitostí obdaření badatelé, například zmiňovaný Holger Kersten nebo český záhadolog Vladimír Liška, jsou jiného názoru. Nápadné je jim především značné množství směsi myrhy a aloe, které obstaral k pomazání Ježíšova těla Nikodém. Evangelista Jan přece hovoří o sto librách, což odpovídá zhruba 33 kilogramům. Tolik vonných látek prý nemohlo sloužit k pouhému pomazání těla mrtvého. Celý tento vylíčený postup je nanejvýš podezřelý. Vždyť Židé podle historiků nemívali ve zvyku zavínat mrtvé do plátna s vonnými mastmi, stejně tak jako své mrtvé nebalzamovali. Něco

takového zcela odporovalo jejich pohřebním rituálům. Pokud jde o aloe a myrhu, Kersten připomíná, že lepkavá šťáva z aloe se ve starověku používala při léčení kožních poranění a zánětů, myrha zase sloužila jako dezinfekční prostředek. Její léčebné účinky vysoce oceňoval i nejproslulejší lékař antického Řecka Hippokrates (asi 459 – 377 př. n. l.).

Proč tedy Nikodém a +Josef z Arimatie potírali Ježíšovo tělo třiatřiceti kilogramy vonných mastí? Německý badatel Kersten stejně jako francouzský spisovatel a historik Gerald Messadié či český záhadolog Vladimír Liška mají pro to shodnou odpověď: Ježíš nebyl mrtev! Tolik myrhy a aloe mělo sloužit k léčení ran utrpěných při bičování a na kříži. Josef z Arimatie a Nikodém byli spiklenci, kteří hodlali Ježíše zachránit.

Zůstal opravdu naživu? A existují nějaké další stopy Ježíšova působení poté, co údajně přežil svoje ukřižování a v evangelické verzi „vstal z mrtvých“?

Známý český spisovatel Ludvík Souček nás ve své knize Otazníky nad hroby upozorňuje na podivné tvrzení japonského badatele Hiromara Tekeučiho, který prý objevil nějaké staré listiny potvrzující, že Ježíš zemřel ve vysokém věku v jeho zemi. Poprvé sem přišel ve věku jedenadvaceti let a stal se žákem jakéhosi mudrce z prefektury Tojama. Pak se vrátil do

Palestiny a když byl zřejmě omylem místo něj ukřižován jeho mladší bratr, kterého nalezené japonské dokumenty pojmenovaly Isukiri, vrátil se přes Persii, Sibiř a Čínu do Japonska, usadil se ve vesnici Herai, jejíž název je údajně odvozen od slova Hebrej, tedy Žid, oženil se, měl tři dcery a zemřel v požehnaném věku 106 let.

Tento příběh nápadně připomíná jinou hypotézu, podle níž je Ježíš pochován pod jménem Juz Asaf v kašmírském městě Šrínagaru. Koncem osmdesátých let 19.století putoval z Kašmíru do Ládakhu ruský historik, novinář a cestovatel Nikolaj Notovič a šťastnou náhodou objevil v buddhistickém klášteře Hemiš starobylé rukopisy. Podle nich se v Izraeli narodil boží chlapec pojmenovaný Issa, který se ve čtrnácti letech dostal s kupci po Hedvábné stezce do údolí řeky Indu, kde se usadil se záměrem studovat zákony velkého Buddhy. V dalších oblastech Indie se pak seznámil s džinismem, brahmánští kněží ho zase naučili číst a vykládat védy, nakonec se však s brahmány nepohodl a vrátil se zpátky do Palestiny. Další část jeho příběhu nápadně připomíná to, co už známe z evangelií o osudech Ježíše.

Notovičovi se po několika marných pokusech podařilo svá zjištění o buddhistovi Ježíšovi vydat knižně ve francouzském jazyce, což mu doma v

Rusku vyneslo uvěznění v Petropavlovské pevnosti a následné vypovězení na Sibiř. Po návratu z vyhnanství raději emigroval a v době 1. světové války se po něm ztrácejí všechny stopy.

Je zajímavé, že i dalším badatelem, který upozornil na indické období Ježíšova života, byl Rus. Jmenoval se Nikolaj Rérich, narodil se v Novosibirsku, kde jsou na něho zdejší obyvatelé dodnes hrdí, a většinu života strávil v Indii jako etnograf, historik a také vynikající malíř. I on narazil na legendy o božském Issovi, o nichž píší tibetské rukopisy. Podle nich tento muž, totožný s křesťanským Ježíšem, získal v Indii jogínské schopnosti, díky jim přežil popravu na kříži a pak se vrátil do Indie. Podivuhodnou shodou okolností i Réricha stihl podobný osud jako Notoviče. Někdy po roce 1935 záhadně zmizel v Tibetu.

Po Ježíšových stopách se do Indie vypravil už několikrát zmiňovaný Holger Kersten. Tajemná postava božského Issy mu nedávala spát. Po návratu ze své cesty pak v bestselleru Ježíš žil v Indii, poprvé vydaném v roce 1993, podal velmi barvitou a fantastickou hypotézu o tom, jak se Ježíš poté, co přežil své ukřižování, nejdříve uchýlil do Damašku a pak jako Juz Asaf či Issa putoval přes Persii do Indie, přesněji do Kašmíru, údajně pravlasti Židů. Zemřel ve

více než osmdesáti letech a je pochován ve Šrínagaru v kamenném mauzoleu nazývaném Rozabal. Podle místní legendy je zde pohřben světec Juz Asaf, který přišel ze západu. Kromě něho je v mauzoleu ještě pochován islámský světec Sejda Nasír ud-Din. Jeho hrob však pochází až z 15. století. Jde-li tedy skutečně o Ježíšův hrob, a Kersten snáší všemožné důkazy o tom, že je tomu tak, pak došlo ve šrínagarském mauzoleu Rozabal k podivuhodnému smíření dvou náboženství.

Jakéže to jsou důkazy, které snáší Kersten? Ztělesněním nekonečného soucitu je v buddhismu bódhisattva (osvícená bytost) Avalókitéšvara. Od počátku 2. století n. l. byl zobrazován se znameními na rukách a nohách nápadně připomínajícími jizvy po hřebech, jimiž byl Ježíš přibit na kříži. Že by Avalókitéšvara a Ježíš byla jedna a tatáž osoba? V rozvalinách starobylého indického města Fatéhpur Síkrí, zhruba 170 kilometrů jižně od Dillí, je na jižním portálu mešity vytesán údajný Ježíšův výrok: *„Ježíš (pokoj jemu) řekl: Svět je mostem. Přejděte jej – ale nezustávejte na něm!“* Nad severním křídlem chrámu je pak další nápis: *„Ježíš (pokoj jemu) řekl: Svět je honosný dům, ber to jako varování a nestav na tom!“*

Oba nápisy, které dal kolem roku 1600 vytesat Velký Mughal Akbar (1542 – 1605) přitom nepocházejí ani z evangelií, ani z jiných křesťanských pramenů. Většina orientalistů soudí, že se dostaly do Indie prostřednictvím islámu, který uznával Ježíše jako jednoho z proroků. Německý badatel Kersten však upozorňuje na to, že se nápadně shodují s texty v apokryfním Tomášově evangeliu. Apoštol Tomáš se údajně zdržoval v Indii a dokonce je prý v jihoindickém Mailápuru u Madrásu jeho hrob, i když jeho ostatky jsou od 4. století v maloasijské Edesse (dnes turecké město Urfa). Je tedy docela pravděpodobné, že oba zmíněné výroky přežívaly v Indii ve starší křesťanské tradici. Možná nikoliv náhodou počítal církevní otec Tertullianus Indy k národům „ovládaným“ Kristem a prvního koncilu v Nikaji (nyní turecký Iznik) se údajně zúčastnil i biskup celé Persie a Velké Indie Jan. Stačí to jako doklad Ježíšova působení v Indii?

Jakkoliv je svůdná představa, že Ježíš přežil svoje ukřižování a uchýlil se do Indie, zůstaňme při zemi a pokusme se zodpovědět otázku, zda měl vůbec šanci ukřižování přežít. Když římský vojevůdce Crassus v roce 71 př. n. l. rozdrtil povstání otroků vedené gladiátorem Spartakem, nechal přes šest tisíc vzbouřenců přibít na kříže kolem silnice Via Appia.

Jeden z nich, jistý Fajan, přežil na kříži šest dní, ačkoliv většina jeho dníhů umírala v hrozných bolestech už během dvou tří hodin. Crassus si všiml jeho odolnosti, poručil ho sejmout a ošetřit mu rány. Poté mu na důkaz uznání velkoryse daroval svobodu. Fajan pak spokojeně žil už nikoliv jako otrok, nýbrž jako svobodný římský občan dalších 50 let.

Židovský historik Josef Flavius zase vypravuje o svých třech přátelích, kteří byli po potlačení židovského povstání ukřižováni u Jeruzaléma. Flavius si vyprosil u svého příznivce vojevůdce Tita jejich sejmutí, ale přes okamžitě poskytnutou lékařskou péči přežil pouze jeden z nich a to ten, který byl ke kříži jenom připoután.

Fajanův případ musíme považovat za extrémní. Byl to zřejmě mimořádně fyzicky disponovaný jedinec, který navzdory nevýslovnému utrpení dokázal přežít. Český neurochirurg Alfréd Fantiš však s veškerou odpovědností lékaře prohlašuje, že už samotné přibití na kříž znamenalo odsouzení k smrti. Horní končetiny byly zpravidla proraženy v zápěstí nebo těsně nad ním, někdy také v dlani. Intenzitu bolesti zvyšovalo poranění nervu mediánu. Paže musely být co nejvíce rozepjaty, aby se zabránilo přepadnutí těla odsouzeného dopředu po vztyčení kříže. Pokud jde o dolní končetiny, jedna z nich

bývala zpravidla přeložena přes druhou a obě pak proraženy jedním hřebem. Při jejich probití došlo k žilnímu krvácení, někdy i ke krvácení tepennému, které se na rozdíl od horních končetin po vztyčení kříže ještě zvětšilo.

Jakmile kříž s odsouzeným vztyčili, váha jeho těla mu nesmírně bolestivým způsobem napnula paže, patrně je i vyvrátila, a navíc do rukou vztyčených v úhlu asi 65 stupňů nemohla proudit krev. Pokud se ukřižovaný nevzpíral na přibitých nohách k odlehčení paží a hrudníku, horní polovina těla mu přepadávala stále více dopředu. V důsledku zavěšení těla a působení gravitace byla ztížena funkce plic, roztažený hrudník bránil úplnému ochabnutí bránice při výdechu. Dýchání se proto zrychlovalo, ale s malým dechovým objemem, zvětšoval se obsah kyslíčnicku uhličitého v krvi a odsouzený se začal dusit a modral. Po několika hodinách v hrozných bolestech umíral na zadušení a selhání krevního oběhu. Ještě před tím se však kroutil a svíjel, pokoušel se vzepřít na nohou a získat alespoň chvilkovou úlevu, ale marně. Představa těla odevzdaně a nehnuté visícího na kříži je zcela nesmyslná. V důsledku snížení krevního tlaku a průtoku krve v horní části těla docházelo i ke snížení obsahu vody v mozkové tkáni a tím k trvalé poruše mozku. Nakonec došlo k vyhasnutí mozkové činnosti,

zástavě dechu i srdce. Evangelista Marek to popsal velmi realisticky: „*Ježíš... hlasitě vykřikl a vydechl naposled...*“

Leckterého čtenáře v této souvislosti možná napadlo, jak to, že se několik katolických fanatiků ve vesnici San Pedro de Cutud na Filipínách dává každoročně na Velký pátek ukřižovat a přitom to přežijí. Jenže tito blouznivci se buď nechávají ke kříži jen přivázat, nebo zůstávají přibiti nanejvýš necelé tři minuty. Delší doba by zcela jednoznačně vedla přinejmenším k trvalému poškození jejich organismu. Fajan byl opravdu jenom jeden.

Holger Kersten, Gerald Messadié a další badatelé přesto spekulují o tom, že Ježíš na kříži přežil. Je to, bohužel, jen hezký sen, avšak zhola nemožný. Musíme si uvědomit, že Ježíšův organismus byl navíc předcházejícími útrapami zcela vyčerpán. Dokonce nebyl ani schopen přinést sám svůj kříž, vážící něco přes 60 kilogramů, na Golgotu. Bylo poledne a přes jarní období muselo v zeměpisné šířce Jeruzaléma zřejmě panovat velké horko, které ještě znásobovalo Ježíšovo utrpení. Podle evangelisty Matouše byl na kříži vztyčen ve dvanáct hodin a kolem třetí hodiny měl zoufale vykřiknout: „*MůjBože, můj Bože, proč jsi mě opustil?*“, a vypustit duši. Podle evangelisty Jana

mu ještě před smrtí stačili podat na tyči k utišení žízně houbu namočenou do vinného octa.

Zatímco zbývajícími dvěma ukřižovanými museli římskí legionáři zpřerážet nohy a urychlit tak jejich smrt (podle tradice byli na kříži jen přivázáni), Ježíš už byl mrtev. Podle evangelistů mu jeden z legionářů probodl kopím bok a hned vyšla krev a voda. Záhadolog Vladimír Liška ve své knize Největší tajemství Ježíše z Nazaretu tvrdí, že šlo o výpotek z břišní dutiny jako následek lehčího poranění, při němž nedošlo k zasažení důležitých orgánů. Kersten se také domnívá, že šlo jen o lehkou ránu, spíše škrábnutí, a skutečnost, že byl v té době Ježíš ještě naživu, prý potvrzuje, že z jeho rány vyšla krev. Mrtvoly přece nekrvácejí.

Křesťanská tradice vytvořila kolem zmíněného římského setníka a jeho kopí celou legendu, které se budeme věnovat hned v následující kapitole. Nyní si raději všimněme jím způsobené rány. Neurochirurg Alfréd Fantiš se vůbec nedomnívá, že by snad mělo jít jen o neškodné škrábnutí. Podle něj mířil římský voják přímo na srdce. Přesvědčivě přitom jako lékař zdůvodnil, proč mohla rána vedená na pravou stranu hrudníku zasáhnout srdce, které je přece spíše na jeho levé straně. Dokládá totiž, že rána vedená do levé poloviny hrudníku překvapivě nemusí vést nutně k

smrti, kdežto při bodnutí napravo vždy bezpodmínečně dochází k poranění pravé srdeční předsíně nebo komory. To jistě onen legionář jako nepochybně zkušený profesionální voják dobře věděl. Po probodnutí vyšla ze srdce nejdříve hustá krev a pak voda, jak se o tom zmiňuje evangelista Jan. Jednalo se nepochybně o řídkou serózní tekutinu.

Ověřoval si to i italský soudní lékař Giovanni Cordiglia a dospěl k závěru, že při oběhovém přetížení na hranici selhání se může v hrudních dutinách nahromadit několik litrů vody, a to ve velmi krátké době. Při vertikální poloze na kříži musel být výtok krve a vody zvláště patrný.

Ježíšovo přežití se tedy zřejmě nekonalo. Jeho zmrtvýchvstání je tedy jen krásnou legendou, byť v jistém smyslu platí. Platí pro Ježíšovo učení, pro nové náboženství, které se navzdory mučednické smrti svého tvůrce nebo snad právě kvůli ní rozšířilo po celém světě. A jako svůj symbol si vybralo právě jeho kříž, na němž zemřel.

6. kapitola

Svaté kopí pánů světa

„Poněvadž byl den příprav a těla nesměla zůstat přes sobotu na kříži – na tu sobotu připadal totiž velký svátek – požádali Židé Piláta, aby odsouzeným byly zlámány kosti a aby byli sňati s kříže. Přišli tedy dva vojáci a zlámali kosti prvnímu i druhému, kteří byli ukřižováni s ním. Když přišli k Ježíšovi a viděli, že je již mrtev, kosti mu nelámali, ale jeden z vojáků mu probodl kopím bok; a ihned vyšla krev a voda...“

Citací z Evangelia podle Jana jsme navázali na závěrečné řádky předcházející kapitoly a vlastně zopakovali, co již bylo řečeno. Ale nyní nás nebudou zajímat možné následky rány zasazené Ježíšovi římským legionářem, nýbrž totožnost tohoto legionáře a především jeho kopí. Údajně je totiž stále na světě a má být uchováváno ve Dvorní klenotnici vídeňského Hofburgu jako součást někdejších říšských korunovačních klenotů.

Samozřejmě už dávno nejde o celou zbraň, nýbrž pouze o železnou čepel dlouhou asi 50 centimetrů a širokou necelých osm centimetrů. Na první pohled je

viděl, že čepel se kdysi zlomila a obě části byly proto znovu spojeny stříbrnými drátky a místo zlomu zakryl zlatý plech. Do čepele je navíc vsazen železný hřeb, údajně jeden z těch, jimiž byl Kristus přibit na kříži.

Křesťanská tradice zná i jméno legionáře, který měl kopí používat. Prý se jmenoval Longin či Longinus. Podle legend měl v římské legii hodnost setníka, velel tedy stovce vojáků. Jeho jméno je však víc než podezřelé. Řeckým slovem „longche“ se totiž označovalo dlouhé kopí, které používali legionáři. Je tedy nepravděpodobné, že by se někdo v Římské říši jmenoval Dlouhokopiník! Naštěstí máme další prameny, které znají věrohodnější jméno onoho setníka. Jmenoval se prý Gaius Cassius a velel vojákům, kteří měli na starosti ukřižování Ježíše a jakýchsi dvou lotrů, kteří byli popraveni zároveň s ním. Právě jeho by se měla týkat důležitá zmínka v Matoušově evangeliu vztahující se k okamžiku, kdy Kristus zemřel na kříži:

„Setník a ti, kdo s ním střežili Ježíše, když viděli zemětřesení a všechno, co se dalo, velmi se zděsili a řekli: ‚On byl opravdu Boží syn!‘“

Evangelista Lukáš však podobný výrok vztahuje jen k onomu nejmenovanému setníkovi. Doslova uvádí: *„Když setník viděl, co se stalo, velebil Boha a řekl: ‚Tento člověk, byl vskutku spravedlivý.‘“*

Legenda vycházející z apokryfního tzv. Nikodémova evangelia, nazývaného také Akta Pilátova, pocházejícího až z 6. století, uvádí, že setník Gaius Cassius trpěl oční vadou a pomalu ztrácel zrak. Když ale bodl svým kopím do Kristova těla, vystříkla mu clo nemocných očí krev a voda a ty se rázem uzdravily. Legionář tím pádem zázračně prohlédl a to doslova i duchovně. Uvěřil v jednoho boha, litoval svých předchozích skutků a okamžitě požádal o propuštění z legie. Poté vyhledal Ježíšovy stoupence a nechal se od nich poučit o jeho učení. Po několikaměsíčním studiu a zbožném rozjímání se sám jako jeden z prvních křesťanských misionářů vydal šířit nové náboženství. V Cesareji (dnešní turecké město Kayseri) byl však zatčen a poté, co se odmítl zřít křesťanské víry, uvržen do vězení a mučen. Prý mu přitom vytrhali všechny zuby a také vyřízli jazyk, aby nemohl mluvit.

Legenda dále praví, že Gaius Cassius ještě před zatčením svým kopím, které si po odchodu z armády ponechal, zničil řadu pohanských model, zřejmě soch římských bohů. Údajně z nich unikli démoni, kteří připravili římského správce v Cesareji o zrak. Když byl ale Gaius Cassius po dlouhém mučení nakonec popraven stětím, opakoval se zázrak, který následoval po Kristově smrti. Krev popraveného setníka špláchla

správci do očí a jemu se rázem vrátil zrak. Pod dojmem tohoto zázraku se pak i správce Cesareje obrátil na křesťanskou víru.

Gaius Cassius byl samozřejmě svatořečen a pro křesťany se stal svatým Longinem. V Praze je mu zasvěcena románská kaple na Novém Městě, která bývala farním kostelem osady Rybníček, připomínané už v roce 993. Původně však nesla jméno jiného křesťanského mučedníka svatého Štěpána. Když však Karel IV. v souvislosti se založením Nového Města dal nedaleko kaple zbudovat nový farní kostel, přenesl na něj svatoštěpánské zasvěcení a kaple získala nového patrona, a to právě svatého Longina. Zřejmě to souviselo s tím, že se Otcí vlasti, známému sběrateli relikvií, podařilo získat dva údajné ostatky z kostry toho mučedníka. Jeden byl uložen v chrámu svatého Víta a druhý na Karlštejně, hradu původně zbudovanému právě jako pokladnice říšských korunovačních klenotů a ostatků svatých.

Pozemský život setníka, který probodl Kristův bok, sice skončil, ale osudy jeho kopí, kterému se začalo říkat kopí sv. Longina či Svaté kopí nebo také Kopí osudu, podivuhodně pokračovaly. Později ho měl získat další důstojník římských legií a zároveň tajný křesťan Mořic čili Mauritius. Údajně velel legií

sestavené z vojáků naverbovaných v Egyptě kolem Théb, které se z toho důvodu říkalo Thébská.

Poblíž Ženevského jezera odmítl Mořic se svou legií bojovat proti Galům, kteří přijali křesťanskou víru, a ani nebyl ochoten účastnit se obvyklého rituálu obětování římským bohům. Císař Maximián ho za to dal asi v roce 286 u římského města Agauna (dnes Saint Maurice ve Švýcarsku) popravit. Trestu neušla ani Mořicovi podřízená legie. Každý desátý losem vybraný muž z ní skončil stejně jako jejich velitel. Celkem šest set legionářů tak bylo popraveno a jejich těla naházena do řeky Rhóny. Ani tento krutý trest nestačil, naopak všichni legionáři se nadále svorně prohlašovali za křesťany. A tak musela být vybita celá Thébská legie.

Brzy poté, co k hroznému masakru došlo, se začalo povídat o tom, že se v dotyčné oblasti děje cosi nadpřirozeného. Lidé z okolí vyprávěli, že v noci viděli vycházet z řeky Rhóny thébské legionáře, kteří, sotvaže vystoupili na břeh, poklekli ke zbožné modlitbě. Později v roce 350 dal biskup Theodor z Octoduru zbudovat nad místem popravy kostel a v roce 1128 zde byl zbudován augustiniánský klášter. Někteří historikové sice zpochybňují existenci svatého Mořice a už vůbec nejsou ochotni připustit, že by nějaký římský císař dal vybít celou legii,

nicméně svatomořická tradice je dodnes velmi silná a skutečnost, že u Saint Maurice byl popraven větší počet římských vojáků potvrdily i archeologické vykopávky prováděné v letech 1944 až 1949.

Jinou otázkou je autenticita kopí. Svatého Longina spojuje se svatým Mořicem pouze příslušnost k římským legiím. Nicméně oba chrabré vojáky dělí od sebe více než dvě a půl století a nemáme žádné hodnověrné zprávy, co se dělo s oním Svatým kopím v tomto dlouhém mezidobí. Naopak z historie víme, že kopí sv. Mořice jako relikvie existovalo nezávisle na kopí sv. Longina. Například v roce 1000 daroval císař Ota III. repliku kopí sv. Mořice polskému knížeti Boleslavu Chrabrému při příležitosti své účasti na pohřbu svatého Vojtěcha v Hnězdně. Tato replika se dnes nachází v Krakově a světe div se, některými autory je považována za skutečný originál kopí sv. Longina. V lednu 1080 v bitvě u Flarchheimu v Durynsku ukořistil český kníže Vratislav II., který se později stal prvním českým králem, tentokrát prý originální Mořicovo kopí vévodovi Rudolfovi Švábskému. Kam se pak podělo, není jasné. Nicméně v augustiniánském klášteře v rakouském Melku prý ve 14. století uchovávali svatomořické kopí, jenže ve skutečnosti se jednalo o

kopí sv. Václava, které ztratil český král Přemysl Otakar II. v prohrané bitvě na Moravském poli.

A co Longinovo kopí? Některé legendy ho od samého počátku spojují s Josefem z Arimatie, bohatým obyvatelem Jeruzaléma, členem nejvyšší židovské rady sanhedrinu a tajným Ježíšovým stoupencem. Právě on si po ukřižování vyžádal od Piláta Ježíšovo tělo a uložil ho ve své hrobce. Za tento odvážný čin byl uvězněn a po svém propuštění raději opustil Judeu a vydal se až do Británie, tehdy římské provincie. S sebou si prý vzal dvě nejcennější křesťanské relikvie – Svatý grál, kalich, z něhož pil Ježíš při poslední večeři, a právě kopí sv. Longina.

Další příběh Svatého grálu vzrušuje fanoušky historických záhad od středověku až po dnešek, čehož dokladem je fenomenální úspěch knihy amerického spisovatele Dana Browna Šifra mistra Leonarda. Ale neméně vzrušující je i záhada Svatého kopí. Když se v roce 305 císař Dioklecián dobrovolně vzdal moci a donutil k tomu i svého spoluvládce Maximiána, ujali se vlády jako augustové Constantius Chlorus a Galerius. Constantius se v té době právě zdržoval v Británii, kde potlačoval protiřímské povstání, a také tady v Eburaku (dnešním Yorku) po necelém roce zemřel na leukémii. Jestliže Josef z Arimatie přivezl kopí sv. Longina do Británie, mohl ho zde

Constantius získat a po něm ho zdědil jeho pětadvacitiletý syn Constantinus či Konstantin. Právě on byl po otcově smrti ještě v Británii legionáři zvolán císařem. Aby se jím však stal, musel si v nepřehledné situaci, v níž se v té době nacházela celá Římská říše, napřed postavení císaře vybojovat. A údajně ho zachránilo právě kopí sv. Longina. Tím spíše, že Konstantin, pozdějšími dějepisci ozdobený přívlastkem Veliký, už tehdy koketoval s křesťanstvím. Vždyť jeho matka Helena, posmrtně svatořečená, byla hluboce věřící křesťanka, což prokázala mimo jiné tím, že dala v Jeruzalémě na Golgotě vykopat kříž, na němž byl ukřižován Ježíš.

V rozhodující bitvě se Konstantin 8. října roku 312 střetl se svým protivníkem, konkurenčním císařem Maxentiem. K boji došlo před branami Říma u řeky Tiberu a protože zvláštní roli v boji hrál poměrně úzký most zvaný Mulvijský, říká se té bitvě s jistou dávkou nadsázky bitva na Mulvijském mostě. Konstantin prý noc před bitvou spatřil ve snu zářící kříž s nápisem „*V tomto znamení zvítězíš!*“ Když se pak ráno probudil, nemávl nad svým snem rukou, ale poslechl příkaz, který v noci dostal zřejmě přímo od Boha, a dal na svou korouhev, podle jiné verze na štíty svých bojovníků namalovat kříž.

A protože měl ve vojsku mnoho křesťanů, všichni to rádi učinili.

Jiná podoba této pověsti však tvrdí, že Konstantin v bitvě „před sebou držel Svaté kopí, aby své muže povzbudil“. Eusebios z Cesareje, autor *Života císaře Konstantina* a jeden ze zakladatelů křesťanského dějepiscectví, který je autorem citovaného tvrzení, o tomto kopí napsal: „Bylo to dlouhé, pozlacené kopí. K vrcholku byl upevněn zlatý kruh, drahé kameny a mezi nimi symbol spasitelova jména, dvě iniciály označující Kristovo jméno – v pozdějším období nesla onen monogram císařova přilba. Z kopí splývala tkanina, drahocenná látka, bohatě vyšívaná těmi nejzářivějšími drahými kameny a štědře protkaná zlatem, která propůjčovala svému majiteli nepopsatelnou krásu. Císař toto znamení spásy stále využíval, a to na ochranu před veškerou nepřízní a nepřátelskými silami; rozkázal, aby kopí nesli v čele celé jeho armády.“

Právě kopí sv. Longina (nebo snad kříž na korouhvi?) mělo způsobit, že se nepřátelské vojsko brzy obrátilo na útěk a v nastalé tlačenici prchajících na Mulvijském mostě spadl do řeky sám Maxentius a utopil se.

Není divu, že po takovém úspěchu byl Konstantin náležitě vděčný a hned v následujícím roce vyhlásil

spolu se svým spoluvládce Liciniem tzv. Milánský edikt, jímž křesťané získali svobodu vyznání a byli zrovnoprávněni s ostatními náboženstvími v Římské říši. Co víc, Konstantin, třebaže sám se dal pokřtít až na smrtelné posteli, všemožně křesťanům nadržoval a dokonce v roce 325 svolal do Nikaje (dnes turecký Iznik) první církevní koncil. To už panoval jako jediný císař, protože dva roky předtím porazil, zřejmě opět s pomocí Svatého kopí, spoluvládce Licinia.

Kromě toho, že založil nové hlavní město Římské říše Konstantinopol, vděčíme mu za nejvýznamnější křesťanské svatyně. Dal totiž postavit baziliku v Betlémě nad jeskyní, kde se údajně narodil Ježíš, druhou nad údajným Ježíšovým hrobem v Jeruzalémě a konečně třetí nad hrobem svatého apoštola Petra na Vatikánském pahorku v Římě.

Leč s bohumilým profilem tohoto zbožného císaře se poněkud neshoduje razantní řešení rodinných problémů. Svého nejstaršího syna Crispa totiž nechal popravit, protože ho podezíral ze sexuálního vztahu s nevlastní matkou císařovnou Faustou. Tu pak po několika měsících dal udusit v přetopených lázních. To víte, žárlivost se nevyhýbá ani korunovaným potentátům.

Pokud jde o kopí sv. Longina, zůstalo i nadále ve vlastnictví římských císařů. Theodosius, který rovněž

získal přívlastek Veliký a panoval v letech 379 až 395, prý s jeho pomocí porážel pohany. Když v roce 381 svolal do Konstantinopole církevní sněm, dostavil se na něj i se Svatým kopím. Už předtím vyhlásil křesťanství za jediné státní náboženství, což se příliš nelíbilo některým Římanům v západní části impéria. Jeden z nich, vojenský velitel germánského původu Arbogast, dokonce vyvolal proti Theodosiovi vzpouru a prohlásil císařem bývalého učitele rétoriky Flavia Eugenia. V Římě pak začali znovu obnovovat chrámy a svatyně původních pohanských bohů.

Theodosius však proti vzbouřencům vytáhl a 6. září 394 se s nimi střetl v bitvě u řeky Frigidu. Prý tehdy vysoko nad hlavou zamával Svatým kopím a vzkřikl: „*Kde je bůh Theodosiův?!*“ A hle, rázem se stal zázrak, zvedl se prudký vítr, který uvedl řady nepřátel ve zmatek, a císařova armáda slavně zvítězila.

Zázračné kopí pak dal Theodosius vystavit v katedrále v Miláně, kam se za ním hrnuly davy zvědavců, aby viděli tuto posvátnou relikvii. Tehdy si zřejmě naposled vychutnal moc a slávu, protože rok po bitvě zemřel a s ním i jednota Římské říše. Po jeho smrti se totiž definitivně rozpadla na svoji západní a východní část.

Kopí sv. Longina se pak stalo kořistí někdejšího Theodosiova spojence, krále germánských Vizigótů Alaricha. Když v roce 410 dobyl Řím, prý díky tomu, že mu jedna místní prostitutka tajně otevřela bránu, nechal město vyplenit svými vojáky, ale jako křesťan ušetřil ty, kteří se uchýlili do baziliky svatého Petra. Na Foru Romanu pak dal vztyčit asi stovku křížů, na něž dal přibít ty římské občany, kteří se Vizigótům postavili se zbraní v ruce. Byzantský dějepisec Prokopios z Cesareje ve svých Dějinách napsal:

„Plenění ještě neskončilo, když si Alarich oblékl překrásná roucha a usadil se na císařském trůně. Na hlavu si posadil zlatou korunu a do ruky uchopil Svaté kopí, jímž byl probodnut Kristus. Zatímco tam seděl, musely k němu přicházet tisíce Římanů, pokleknout před ním na zem a provolat mu slávu jako dobyvateli a císaři. Po šesti dnech plenění a zábavy Alarich vypochoval i s armádou z bran Říma a římské poklady si odnesl s sebou.“

Není známo, zda mezi těmito poklady bylo i Longinovo kopí. Jisté je, že když se Vizigóti pokusili přeplavit na Sicílii, vypukla hrozná bouře a většina lodí skončila na dně moře. Alarich se sice zachránil, ale krátce po této katastrofě na jihu Itálie zemřel.

Co se dělo s kopím, nevíme, ale o zhruba čtvrtstoletí později se náhle objevilo v majetku

římského vojevůdce Aetia. Právě tento „poslední Říman“, jak bývá někdy nazýván, rozdrtil v roce 432 vzpouru velitele římské africké armády Bonifatia a jeho samotného sám smrtelně zasáhl oštěpem. Někteří dějepisci však slovo „oštěp“ překládají jako „kopí“ a domnívají se, že Aetius zabil Bonifatia posvátnou relikvií. 20. září 451 dosáhl Aetius svého nejskvělejšího vítězství, když s pomocí Vizigótů zastavil na Katalaunských polích v jižní Francii tažení Hunů. Prý se řítil do boje v čele vojska a mával přitom nad hlavou Svatým kopím.

Osud však vítězi nepřál. Císař Valentinianus III. úspěšného vojevůdce podezíral, že ho chce zbavit trůnu, a vlastní rukou ho zabil. Longinova kopí se pak zcela nepochopitelným způsobem zmocnil vůdce obávaných Hunů Atilla, přezdíváný „Bič boží“, a to navzdory své porážce na Katalaunských polích. Přitáhl s ním až k branám Říma, kde mu vyšel vstříc nebojácný papež Lev I., jenž díky své výmluvnosti a za cenu vysokého výkupného zachránil Věčné město před zkázou. Atilla se prý s výkupným rád spokojil, protože jeho nemocemi a hladem sužovaní vojáci už měli válečného tažení plné zuby. Traduje se, že ještě než obrátil své vojsko zpátky na sever, vyrazil se svým koněm tryskem k jedné z římských bran a jakýsi podlouhlý předmět mrštil k nohám

shromážděných římských důstojníků. Poté údajně zvolal: „*Veźměte si ho! Vracím vám to vaše Svaté kopí – není mi k užítku, protože neznám toho, kdo kopí učinil svatým!*“ Důstojníci pohlédli na odhozenou zbraň a ke svému údivu spatřili Longinovo kopí.

Dalším z velkých vládců, kteří měli zázračnou zbraň ve svém držení, byl východořímský císař Justinián I., panující v letech 527 až 565. Přesto mu příliš nepomohlo v jeho vojenských výbojích. Justiniánova snaha vytvořit velkou křesťanskou říši a znovu ovládnout Itálii, Galii i celé Středomoří skončila fiaskem. Znovudobytá území v severní Africe se stala kořistí Arabů, z Itálie ho vyhnali germánští Langobardi a dokonce doma v Konstantinopoli musel čelit vzpouře. Svaté kopí mu prý posloužilo jen jednou, a to když v Athénách zrušil slavnou školu Akademii, založenou kdysi filozofem Platónem. Při tom, jak zaznamenal byzantský dějepisec Prokopius z Cesareje, „*přísahal na Svaté kopí, že je jeho posláním vypořádat se s helénismem i všemi formami pohanství*“.

Leč Svaté kopí jako by se po Justiniánově smrti vypařilo ze světa. Přímo zázračně se pak objevuje v rukách panovníka, který byl velký nejen svými činy, ale i svou výškou. Vždyť měřil dobře kolem 190

centimetrů. Ano, mám na mysli Karla Velikého. Jeho otec, Pipin Krátký, byl původně majordomem, tedy správcem dvora franského krále Childericha III. z rodu Merovejců. Protože však majordomové bývali i vojenskými veliteli, není divu, že brzy ve svých rukou soustředil veškerou moc. Pipinovi přitom nestačilo být nominálně „druhý“, chtěl být první se vším všudy. A tak nakonec skutečného krále a pro jistotu i jeho syna násilně přestěhoval do kláštera a nechal se sám iránskými velmoži provolat králem.

Pipinův ctižádostivý syn Karel měl ještě větší ambice. Jeho mladší bratr Karloman naštěstí předčasně zemřel, takže Karel neměl doma konkurenci a mohl se zaměřit na dobývání okolních území. Nejdříve vyrazil na jih do severní Itálie, kde roku 773 dobyl Pavii a nasadil si na hlavu železnou korunu langobardských králů. O pár let později připojil ke své říši i Bavorsko a tamního vévodu Tassila III. nechal pro jistotu zavřít do kláštera tak, jak to udělal jeho tatík Pipin s Childerichem. Zhruba třicet let válčil s ještě pohanskými Sasy, z Podunají vytlačil Avary, k placení poplatků zavázal slovanské kmeny a na západě Evropy vyrval Maurům, jak se tehdy říkalo Arabům, kousek Španělska. Všude sice šířil křesťanskou víru, ale nepočínal si přitom v příliš evangelijním duchu lásky k bližnímu. Když se proti

němu Sasové vzbouřili, nechal jich během jediného dne 4500 popravit. Dlužno dodat, že i oni nebyli žádní útlocitní lidumilové, zajatce vařili v kotlích a své pohanské svatyně „zdobili“ hlavami pobitých nepřátel.

Není divu, že neustálé harcování z bojiště na bojiště Karla Velikého čas od času pořádně unavilo a dokonce si v polních leženích uhnal revmatismus. Naštěstí zjistil, že horké prameny v Cáchách (německý Aachen) mu na bolavá kolena a záda dělají náramně dobře, a tak zde zřídil své stálé sídlo, zbudoval zde proslulou baziliku zasvěcenou Panně Marii a dokonce tu zamýšlel vytvořit nový Řím.

V tom skutečném Římě však zatím došlo ke vzpouře. Při procesí v roce 799 byl papež Lev III., jinak duchovní nevalné pověsti, napaden rozzuřeným davem, zbit do krve a zavřen do kláštera. Naštěstí se mu odtud podařilo uprchnout ke Karlovi Velikému a vyplakat se mu na rameni. Franský a langobardský král nelenil a vytáhl do Říma, aby tu sjednal pořádek. V roce 800 se pak sešel sněm duchovních, který potvrdil, že papeže jako božího náměstka na zemi smí soudit jen Bůh, tedy v našem případě dovedeno do důsledku, ať už Lev III. provedl cokoliv, nikdo nemá právo ho za to zmlátit a zavřít do kláštera.

Karel Veliký přitom znovu prokázal, že je panovníkem skutečně velkého formátu. Neopomněl svého pobytu v Římě využít také k posílení své autority a moci a k propagaci vlastní osoby. Když už byl ve Věčném městě, nechal se v den narození Ježíše Krista, 25. prosince roku 800, v bazilice sv. Petra korunovat papežem Lvem III. na římského císaře. Podle jedné verze si Karel hodlal nasadit císařskou korunu sám, podobně jako to udělal zhruba o tisíc let později Napoleon. Podlézavý Lev si však nemohl nechat ujít příležitost vyhřát se na výsluní triumfu svého dobrodince a nejenže ho korunoval, nýbrž mu také oblékl purpurový plášť, políbil ho a dokonce před ním poklekl a třikrát zvolal: „*Vyslyš nás, Kriste! Karlu Augustovi, Bohem korunovanému, velkému a mírotvornému císaři, život a vítězství!*“ Přítomné vznešené panstvo, duchovní i prostí zvědavci, a že jich byla plná bazilika, protože takové divadlo se přece nehraje každý den, pak provolali slávu „*císaři, správci Říše římské a z boží milosti králi Franků a Langobardů...*“

Karel tak vlastně obnovil Západořímskou říši a jediný, komu to mohlo vadit, byl východořímský císař. Jenže v té době panovala v Konstantinopoli císařovna vdova Irena a Karel, který shodou okolností právě v roce 800 počtvrté ovdověl, pojal fantastický

plán se s ní oženit a obnovit tak Římskou říši s jediným panovníkem. Tím panovníkem myslel samozřejmě ve své pýše sám sebe. Bohužel mu to nevyšlo, Irena byla v roce 802 svržena z byzantského trůnu a nový císař Nikéforos nebyl Frankům právě přátelsky nakloněn. Nicméně i tak vládl Karel na obrovském území zabírajícím zhruba dnešní Francii, Německo i severní Itálii. Nás bude zajímat, že kronikář Eginhard o něm v *Annales Francorum* čili Franských letopisech napsal, že „založil dynastii na vlastnictví Svatého kopí a jeho moci ovládat osud“. Podle Eginharda bral Karel Veliký kopí sv. Longina s sebou na všech svých sedmačtyřicet válečných tažení, aby mu pojistilo vítězství. „Po celý život měl císař svůj zamilovaný talisman na dosah ruky, a to ať už bděl či spal,“ tvrdí letopisec. „Když se však vracel ze svého posledního vítězného tažení a kopí mu náhodně vypadlo z ruky, jeho poddaní v tom oprávněně vytušili předzvěst tragédie a blížící se smrti.“

Eginhard vysvětluje, že se tak stalo při císařově návratu ze Saska. Na noční obloze prý náhle prolétla kometa, Karlův kůň se spláhl a shodil svého už šestašedesátiletého jezdce. Padající císař přitom upustil Svaté kopí, které svíral v levé ruce, na zem.

Císař Karel Veliký se svatým kopím na středověké minci

Karel se ještě stačil vrátit do Cách, ale roznemohl se a 28. ledna 814 zemřel. Je zvláštní, že v tomto ohledu podobná smrt potkala i jeho jmenovce, římského císaře a českého krále Karla IV. Třebaže ho trápila dna, neodpustil si jízdu na koni a na podzim roku 1378 z něho spadl tak nešťastně, že si zlomil krček stehenní kosti a musel ulehnout. Ve studených komnatách královského paláce Pražského hradu dostal zápal plic, kterému 29. listopadu 1378 podlehl.

Vraťme se však ke Svatému kopí. Od časů Karla Velikého se zřejmě stalo nejvýznamnější císařskou insignií, součástí říšských korunovačních klenotů. Ne náhodou se k němu hlásil císař Ota I. řečený Veliký, obnovitel Karlovy Svaté říše římské. Je podivuhodné, že se k němu údajně kopí sv. Longina dostalo jako součást věna poté, co se v roce 929 oženil s Edgitou, nevlastní sestrou anglického krále Anthelstana. Že by se po smrti Karla Velikého nějak znovu dostalo do Anglie?

Pravděpodobnější je, že mu je v roce 936 při korunovaci římským králem v Cáchách předal mohučský arcibiskup Hildebert se slovy: „*Přijmi toto kopí, jímž vyhubíš všechny protivníky Kristovy, všechny barbary a zlé křesťany!*“ Předání kopí při korunovaci v Cáchách by mělo svou logiku, protože zde, v mariánské bazilice založené Karlem Velikým, mohla být tato posvátná relikvie uložena.

Však také Longinovo kopí mělo rozhodnout bitvu, kterou Ota I. svedl v roce 955 s maďarskými nájezdníky na řece Lechu v Bavorsku. Proti třiceti tisícům Maďarů na rychlých koních se postavilo pouze osm tisíc křesťanských rytířů včetně družiny českého knížete Boleslava I. V čele tohoto vojska jel sám Ota I., v nice třímal Svaté kopí a za ním vlála korouhev sv. Michala. Třebaže mnoho Otových

bojovníků tehdy padlo, Maďaři byli zahnáni na útěk a jejich vůdce Bulcsu zajat a v Řezně pak bez slitování oběšen.

Sedm roků poté byl Ota v Římě korunován na císaře a papež Jan XII. mu při obřadu poklepal na rameno právě Svatým kopím. Posvátná zbraň byla pak uložena v Magdeburku v chrámu sv. Mořice, kde také sám císař našel místo svého posledního odpočinku po boku své první choti Edgity.

Na kopí sv. Longina si tuze potrpěl i další z velkých evropských panovníků Jindřich IV. Dostal se do konfliktu s fanaticky horlivým papežem Řehořem VII., který ho donutil, aby se mu v lednu 1077 bosý a v rouchu kajícíka na hradě Canossa pokořil. Leč pyšný Jindřich už tehdy myslel na odplatu. Podařila se mu až v roce 1084, kdy se s vydatnou pomocí českých bojovníků zmocnil Říma, dosadil zde jako nového papeže Wiberta z Ravenny, který přijal jméno Kliment III., a nechal se jím korunovat na císaře. Při této příležitosti přivezl do Říma i Svaté kopí, které nechal doplnit o hřeb, jímž byl údajně Kristus přibit ke kříži. Příliš mu to nepomohlo. Zázračnost kopí jako by tentokrát nefungovala. Jindřich musel kvapně město opustit před vojskem normanského vévody Roberta Guiscarda.

Před svou smrtí předal Jindřich IV. Svaté kopí své dceři Agnes. Tato dáma byla dvakrát vdaná, poprvé za vévodu Fridricha Švábského a podruhé za rakouského markraběte Leopolda III. z rodu Babenberků. S každým z nich přitom měla jedenáct dětí, dohromady tedy dala život úctyhodnému počtu dvaadvaceti potomků. Kámpak se na ni hrabe císařovna Marie Terezie se šestnácti dětmi! Nás však bude zajímat jeden z jejích vnuků z prvního manželství a tím nebyl nikdo jiný než jeden z nejslavnějších středověkých císařů Fridrich I., pro své zrzavé vousy řečený Rudovous. Ujalo se však pro něj italské pojmenování Barbarossa. Právě on měl od babičky Agnes získat Svaté kopí.

Tento obdivuhodný panovník, jemuž my Češi vděčíme za svůj státní znak, udělil totiž Přemyslovi Vladislavovi II. nejen královský titul, ale i nový erb se stříbrným lvem na červeném poli, nedal na zázračnou zbraň dopustit. Vzal si ji s sebou, když ještě ve svých sedmašedesáti letech vytáhl na křížovou výpravu. Při tažení k Jeruzalému se však chtěl v Malé Asii v horkém letním dni zchladit ve vlnách řeky Salef. Svaté kopí přitom neopatrně zanechal na břehu a to ho prý stálo život. Císař se před zděšenými zraky svých spolubojovníků utopil. Pravda však bude asi trochu jiná. Studená voda

zřejmě způsobila unavenému organismu stárnoucího panovníka tepelný šok a Barbarossa zemřel 10. června 1190 na banální infarkt. Křížová výprava, v níž byla i řada rytířů z Čech v čele s Děpoitem II., příbuzným českého knížete Konráda Oty, se po této tragické události rozpadla.

Kopí sv. Longina se poté zřejmě stalo součástí říšských korunovačních klenotů a jako takové je získal i Karel IV. Nechal pro ně, stejně jako pro ostatní říšské klenoty a relikvie zbudovat nedaleko Prahy v údolí Berounky hrad Karlštejn, který se zcela odlišoval od všech ostatních hradních staveb té doby. „*Na celém širém světě není hradu ani kaple tak drahocenného provedení,*“ chválil Karlštejn dobový kronikář Beneš Krabice z Weitmile. Hrad vlastně symbolizoval tři roviny duchovní očisty. Vyvrcholením celé stavby byla její třetí nejvyšší rovina – věž skrývající v sobě nádherně zařízenou kapli Utrpení Páně, později nazývanou kaple sv. Kříže, představující Nebeský Jeruzalém.

Karel započal stavbu Karlštejna 10. června 1348, kdy však ještě nevladnil originály říšských korunovačních klenotů. Byl si však zřejmě natolik jist svým politickým úspěchem, že o tom předem vůbec nepochyboval. Teprve 12. března 1350 vydal v Mnichově Ludvík Braniborský, syn zemřelého císaře

Ludvíka Bavora, říšské klenoty a relikvie Karlovým zástupcům olomouckému biskupovi Janu Volkovi a nejvyššímu purkrabímu Pražského hradu Vilémovi z Landštejna.

Součástí říšských klenotů byla zlatá koruna, kterou dal údajně zhotovit už Karel Veliký, ve skutečnosti až Ota I., zlaté říšské jablko, stříbrné pozlacené žezlo, dva meče, dále do zlatého obřadního kříže zasazený úlomek dřeva a hřeb z Kristova kříže, posvátné kopí sv. Longina, a dokonce zub sv. Jana Křtitele a rámě sv. Anny ve zvláštní kříšťálové schránce. Jen jednou za rok opouštěly tyto vzácné poklady přepevné zdi Karlštejna a to vždy druhý pátek po Velikonocích. Tehdy bývaly totiž ukazovány veřejnosti na zvláštní dřevěné věži, kterou nechal Karel IV. zbudovat uprostřed Dobyččího trhu (dnešního Karlova náměstí) na Novém Městě pražském. A to byla příležitost, aby se do Prahy ze všech zemí Koniny české i odjinud vydávaly celé zástupy zbožných poutníků i obyčejných zvědavců, kteří zatoužili spatřit ty úžasné předměty.

Novoměstští krčmáři a kupci jistě tento středověký turistický ruch vítali, protože si pravidelně rok co rok na hladových a žízňivých návštěvnících namastili kapsy. Chytrý Karel IV. tak tímto opatřením jednak posílil vlastní autoritu a majestát, vždyť

držitelem všech insignií a relikvií byl jako panovník Svaté říše římské on sám, a zároveň nemálo přispíval k rozvoji nedávno založeného Nového Města pražského a blahobytu jeho obyvatel.

Říšské korunovační klenoty a relikvie včetně Longinova kopí setrvaly na Karlštejně až do roku 1422, kdy hrad oblehli husité. Na rozdíl od jiných hradů v tomto případě neuspěli, třebaže na nepočetnou posádku purkrabího Zdeslava Tluksy metali dokonce i vědra s lidskými lejny. Jak o husitech napsal soudobý letopisec *„mrchy rozličné a smrduté, nečistoty berouce ze záchodů v Praze, ke Karlštejnu vozili a v sudech z praku je do hradu házeli“*.

Po této zkušenosti dal syn Karla IV., římský, uherský a český král Zikmund Lucemburský říšské korunovační klenoty raději tajně převézt do Norimberku. Tady byly uloženy v kostele při špitále sv. Ducha až do napoleonských válek. Před postupujícím francouzským císařem Napoleonem je však norimberští radní raději svěřili do ochrany Habsburkům, kterým vlastně po právu náležely. Vždyť tento rod si přivlastnil císařský titul už v roce 1452 Fridrichem III. a od té doby ho takříkajíc považoval za svůj majetek.

Za panování Karla IV. bylo kopí sv. Longina jako součást říšského pokladu přechováváno na Karlštejně. Rytina z roku 1843

Není divu, že se císař František II. říšských klenotů, včetně Longinova kopí, ochotně ujal a dal je v roce 1806 uložit do vídeňské Dvorní klenotnice.

Ještě jednou se Svaté kopí vydalo na cestu, a to v době 2. světové války. Německý vůdce Adolf Hitler ho poté, co zabral Rakousko, nechal odvézt zpátky do Norimberku, kde z něho hodlal udělat posvátnou relikvii nacistického režimu. Ve své pověrčivosti ho

považoval za Kopí osudu, za talisman, jehož držení mu zajistí světovládu. Jak už víme, v tomto ohledu se hluboce mýlil a cenná památka kvůli tomu málem vzala zasvé při spojeneckém bombardování. Leckde se můžete dočíst, že Hitler spáchal s Evou Braunovou sebevraždu právě ve chvíli, kdy američtí vojáci objevili v Norimberku vchod do podzemního úkrytu, kde bylo Svaté kopí uschováno. Přes tvrzení některých senzacechtivých autorů si však Američané tuto relikvii neponechali, aby tentokrát jim pomohla k panství nad světem, nýbrž ji v pořádku vrátili zpátky do Vídně, kde se nachází dodnes.

Je to však skutečně zbraň, kterou byl probodnut Kristův bok? V tomto ohledu vás musím zklamat. V roce 2003 totiž údajné kopí sv. Longina zkoumali odborníci a pomocí nejmodernějších metod zjistili, že bylo vyrobeno až v 8. století. Zlatá pochva spojující čepel je dokonce až ze 14. století. Mnohem starší je však údajný hřeb z ukřižování. Ten se totiž délkou i tvarem shoduje s hřeby, které používali Římané v 1. století našeho letopočtu. Zdá se tedy, že kopí je možná záměrně vyrobenou relikvií, která nikdy nesloužila svému účelu. Je však pravděpodobné, že se shoduje s tím kopím, jež při slavnostních obřadech používal císař Karel Veliký. Těžko však mohlo věštit

jeho smrt, jak se nám snaží namluvit dobový letopisec.

Nicméně naše vypravování o Longinově kopí tímto zjištěním ještě nekončí. V roce 1095 vyhlásil ve francouzském Clermontu papež Urban II. s výkřikem „*Bůh to chce!*“ (*Deus le volt!*) první křížovou výpravu, která měla osvobodit Boží hrob v Jeruzalémě z rukou nevěřících. Křížácké vojsko shromáždilo ve svých řadách na 330 000 odhodlaných bojovníků a vydalo se na cestu. Dlužno dodat, že do Svaté země jich ve skutečnosti dorazilo jen 40 000. Jejich původní odhodlání klesalo úměrně s potížemi náročného tažení. Pak však zvedla jejich pokleslou morálku podivuhodná událost. Když v roce 1098 dobyli Antiochii (dnes turecké město Antakya), vyhledal provensálský mnich Petr Bartoloměj jednoho z vůdců výpravy hraběte Raimunda z Toulouse a papežského legáta biskupa Adhemata s tím, že se mu ve snu opakovaně zjevil svatý Ondřej a prozradil mu místo uložení posvátného kopí, kterým byl na kříži probodnut Kristův bok. Prý by mělo být uschováno právě zde v Antiochii pod podlahou jeskynního kostela sv. Petra, údajně nejstarší katedrály na světě, kde prý pobýval i evangelista Lukáš. Papežský legát chtěl sice mnicha vyhodit, protože nemohl pochopit, proč si svatý Ondřej vybral

právě jeho, ale hrabě Raimund byl jiného názoru. Jako zkušený velitel chápal, že je zapotřebí morálku křižáků nějak pozdvihnout a eventuální nález posvátné relikvie by tomu mohl napomoci. Dal tedy v kostele sv. Petra kopat, bohužel dlouho bezvýsledně. Až nakonec sám Petr Bartoloměj sestoupil na dno vyhloubené jámy a kupodivu odtud vynesl nahoru zrezivělý hrot kopí. Rázem z toho byla senzace a v celém křižáckém ležení vypuklo nadšení.

Raimund z Toulouse se pak sám jmenoval ochráncem Svatého kopí a rozhodl, že jeho šťastný nález je pokynem k útoku na vojsko sultána Kerbochy.

Další události nám vylíčí svým perem dobový letopisec: *„Křižáci upevnili Svaté kopí na praporec a nesli ho v čele vojska. Když Kerbocha spatřil sešikované křižáky, pokusil se vyslat vyjednávače, ale křižáci postupovali neochvějně dál. Turci se snažili využít početní převahy a křižácké uskupení rozdělit, ale bez úspěchu. Když si Kerbocha povšiml odhodlání ve tvářích nepřátel, obával se, že někteří emíři vyklidí bitevní pole bez boje, a nemýlil se. Jako první se dal na ústup Dukak z Damašku a záhy se rozpadlo celé Kerbochovo vojsko. Křižáci tvrdě zaútočili a pobili mnoho prchajících Turků...“*

Ale jak mohlo být Svaté kopí nalezeno v roce 1098 pod podlahou jeskynního kostela v Antiochii, když dávno před tím pomohlo vítězit Konstantinovi Velikému, Karlovi Velikému a Otovi Velikému? I když připustíme, že se mohlo jednat o pozdější repliku, jisté je, že s ním císař Ota I. mával v bitvě u řeky Lechu nad hlavou a to se psal teprve rok 955. Stejně tak je nejistý osud v Antiochii nalezeného kopí. Údajně ho získali templáři, podle jiné verze skončilo v jednom z arménských klášterů. Dodnes prý je uloženo v pravoslavném chrámu v Ečmiadzinu, původní starobylé metropoli Arménie, ležící asi 50 kilometrů západně od Jerevanu.

Potíž je však v tom, že arménští církevní představitelé nepovolují ani odborné zjištění stáří této relikvie a dokonce ani její fotografování. Takže z přísně historického hlediska to znamená totéž, jako by neexistovala. Milovníci záhad všeho druhu, mezi něž se také počítám, se však mohou kochat nadějí, že tam někde v horském údolí pod vzdáleným Kavkazem je snad uschována zázračná zbraň, s níž římský legionář před takřka dvěma tisíci let probodl Ježíšův bok.

7. kapitola

Vládli na Moravě Peršané?

Moravané se poprvé objevují na scéně dějin v roce 822. Letopisy království Franků k tomuto roku uvádějí, že se ke dvoru císaře Ludvíka Pobožného ve Frankfurtu nad Mohanem dostavili vyslanci všech Slovanů, mezi nimi také Moravané. V latinském originále jsou uváděni jako „Marvanorum“. O devět let později pak pokřtil pasovský biskup Reginhar „*všechny Moravany*“.

Tím zřejmě není myšleno, že by celá Morava beze zbytku přijala křesťanství. Patrně se jednalo jen o moravské velmože, kteří přijali křest svatý. Nicméně se tak potvrzují slova Kristiánovy legendy o tom, že „*Morava, země slovanská, přijala, jak se podle ústního podání věří a uznává, víru Kristovu za dávných časů...*“ Legendista se dokonce domnívá, že se tak stalo „*za časů slovutného učitele Augustina*“, tedy významného filozofa a teologa sv. Augustina z Hippa, který zemřel v roce 430.

Takové tvrzení je však nutné odmítnout jako zcela vyloučené. Překladatel legendy Jaroslav Ludvíkovský

vyslovil domněnku, že Kristián mohl vycházet z padělané listiny pasovského biskupa Pilgrima o tom, že Morava přijala křesťanství ještě v římských dobách. Tehdy tu ovšem ještě nebylo po Slovanech ani vidu ani slechu.

Odkud se vzalo jméno Moravanů? Zdá se, že se tak začali nazývat podle řeky Moravy, snad poprvé zmiňované u římského spisovatele Tacita v 1. století našeho letopočtu. Samozřejmě neznal Moravu, nýbrž řeku Marus. Základ tohoto slova je patrně germánský nebo snad dokonce ještě keltský. Maraha či Maros znamená stojatou vodu, močál. Koncovka -ava vznikla ze starogermánského „ahawa“, tedy voda. V Čechách a na Moravě se objevuje i v názvech dalších řek jako Vltava, Sázava, Otava, Jihlava, Svitava a podobně. V dnešní podobě je pak název nejdelšího moravského vodního toku poprvé doložen v roce 877 jako Morawia.

Kyjevský mnich Nestor ve své kronice *Pověst vremenných let* z počátku 12. století v souvislosti s rozšířením Slovanů do středu Evropy píše: „*Po mnohých pak časech usadili jsou se Slované po Dunaji, kde nyní jest uherská země a bulharská; od těch Slovanů rozešli se po zemi a nazvali se jmény svými, kde na kterém místě se usadili: jakož přišedše usadili se na řece jménem Morava, i nazvali se*

Moravané, a jiní Češi jmenovali se...“ Takže Moravané dostali jméno podle řeky Moravy?

Samozřejmě nabízejí se i jiné výklady jména Moravanů a země Moravy. Podle posloupnosti moravských panovníků, jak ji sepsal barokní dějepisec a oficiální moravský historiograf Tomáš Pešina z Čechorodu, měl dát Moravě jméno jistý Moravod, údajně syn knížete Sáma. Což o to, místopisně domněnka o Sámových potomcích vládnoucích na Moravě souhlasí. Dnešní historikové se dnes kloní k závěru, že jádro Sámovy říše, prvního státního útvaru západních Slovanů, je vskutku potřeba hledat na jihu Moravy, což také potvrzují archeologické nálezy. Odvozovat však jméno Moravy od spíše bájného Moravoda je přinejmenším poněkud odvážné.

S velmi zajímavou hypotézou vzniku jména Moravanů přišel známý archeolog, bývalý vedoucí výzkumu velkomoravského hradiště Valy u Mikulčic docent Zdeněk Klanica. Nevysvětluje přitom jenom genezi samotného jména, ale i původ vládnoucí dynastie Mojmírovců, panovníků Velké Moravy. Na základě srovnávání archeologických nálezů tvrdí, že jejich předkové přišli do kraje pod Chřiby a Pavlovskými vrchy až ze vzdálené Střední Asie, dokonce z dnešního Íránu.

Zdá se vám krajně nepravděpodobné, že by země od střední Evropy tak vzdálená měla mít něco společného s Moravou? Už slyším vaše námitky a protesty, milí čtenáři. Jistě se po takové větě ve vás všechno bouří a protestuje. Moravané jsou přece Slované! Jenže pokusím se ukázat, že tomu tak nemuselo být.

Ponořme se teď do vzdálené minulosti a přenesme se daleko na východ. V roce 637 porazili bojovní muslimští Arabové Peršany a dobyli jejich hlavní město Ktésifón. Poslední panovník sásánovské dynastie Jazdkart zahynul o čtrnáct let později severně od dnešních íránských hranic na území Turkménie v místě, které se nazývá Mary. Shodou okolností tudy protéká řeka Murgháb a až do roku 1222 zde stávalo město Merv, jehož obyvatelé se nazývali Margi. Tedy stejně, jako Xantenské anály z 9. století označovaly Moravany. Mimochodem, v Íránu a dokonce i v Indii prý jméno Maravan znamenalo vítěz nebo hrdina. Že by v tom slově znělo pozdější označení Moravanů a Moravy?

Dokážeme si představit, že členové družiny posledního Sásánovce, vladaře kdysi jedné z nejmocnějších říší světa, uprchli před arabskými útočníky do Turkménie a odtud pak putovali dál kolem Kaspického moře do jihoruských stepí a přes

oblouk Karpat do Potisí, kde v Srbsku kupodivu také nalézáme řeku jménem Morava. Do dnešní Moravy přes západní Slovensko to pak byl vlastně už jen – obrazně řečeno – skok. Podobné tažení nebylo v té době ničím výjimečným. Vždyť tak přitáhli do střední Evropy Gótové, Hunové, Avari, samozřejmě Slované a po nich také Maďaři.

Dovolím si v této souvislosti ocitovat z článku významného historika Lubomíra E. Havlíka O přenesení království a koruny z Moravy do Čech otištěného v Moravském historickém sborníku: *„Antropologie podle závěrů M. Stloukala prozrazuje, že koncem 7. nebo počátkem 8. století přešla do povodí Moravy a Dyje z dnešního jihozápadního Slovenska silná vrstva bojovníků. Odlišovali se jak od ženské populace hradišť, tak od mužské a ženské populace venkova. Spolu se Slovany, kteří se na Moravě usadili už dříve, přispěli ke vzniku moravského státního útvaru. Byli to patrně nositelé jména Moravanů a nepochybně hovořili slovanským jazykem, i když jejich původ je stále otázkou. Navozují ji i archeologické nálezy příbytků, které mají své analogie ve Střední Asii, odkud pocházejí též typy koní, skotu a koz. Nápadným je též typ oblečení a šperků a jejich výzdoby, která připomíná oblasti*

severního Černomoří, Kavkazu a Zakaspicka, oblasti byzantské a íránské sféry.“

Připomínka antropologické odlišnosti nově příchozích od původní moravské populace je jistě svrchovaně zajímavá. Dovolím si však zapochybovat o tom, zda tito noví Moravané hovořili slovansky, jenže pokud se na svém tažení zdrželi někde v Potisí či na jihozápadním Slovensku, dost možná se tuto řeč naučili. Podobně jako turkotatarští Bulhaři také zcela přijali slovanský jazyk za svůj.

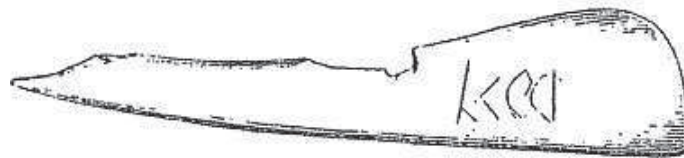
Zatím však stále zůstáváme jen ve sféře vzrušujících domněnek. Docent Klanica k nim však má i další závažné důvody, a to v podobě konkrétních archeologických nálezů. Ve vinařské vesnici Dolní Dunajovice pod Pálavou bylo v letech 1947 až 1948 odborně prozkoumáno sedm kostrových hrobů z 8. století. V posledním z nich našli badatelé velmi zvláštní předměty. U levé ruky pochovaného leželo 11 dosud zvonících bronzových rolniček, které bývaly nedílnou součástí kroje východních šamanů – kouzelníků a nepochybně svědčily o jeho významném postavení v tehdejší společnosti. Archeology však v tomto hrobě nejvíce zaujalo třinácticentimetrové bronzové nákončí, okrasné kovové zakončení opasku nebo pochvy meče, na němž byl vyobrazen bojovník se zvláštní ozdobou hlavy, snad korunou nebo

čelenkou. Něco podobného měla na hlavě i postava zpodobněná na nákončí z téže doby, objevená už v roce 1933 při regulaci řeky Moravy u obce Moravský sv. Ján blízko slovensko-moravských hranic.

Zdeněk Klanica v této souvislosti připomíná už starší myšlenku dr. Pavla Radoměřského. Tento přední český numismatik totiž napsal studii o moravských denárech Břetislava I. (1002 až 1055), na nichž je zmíněný přemyslovský kníže rovněž vyobrazen se zvláštní čelenkou. Radoměřský z ražby na mincích vyvodil, že jde o péřovou korunu, slavnostní čelenku moravských králů, ne nepodobnou čelenkám, které při zvláštních příležitostech nosili indiánští náčelníci. Břetislav, jemuž jeho otec, český kníže Oldřich, světil v roce 1019 správu Moravy, vědomě podporoval moravské historické tradice, které byly i sto let po zániku Velkomoravské říše ještě živé. Vždyť i systém tehdy zakládaných správních center navazoval na někdejší velkomoravská hradiště. Tak u hradiště sv. Hypolita vzniká Znojmo, u Pohanska Břeclav, u Mikulčic Hodonín a prakticky na základech bývalého hradiště stojí Olomouc. S trochou fantazie můžeme z ražby Břetislavových denárů vyčíst, že čelenka byla vytvořena z pávích per. Ostatně asi ne náhodou. Vždyť páv, poprvé přivezený do Evropy řeckými

vojáky Alexandra Makedonského z Indie jako velká vzácnost, bývá v pohádkách a legendách mnoha národů pokládán za královského ptáka.

Docent Klanica nalézá postavu moravského panovníka na nákončích z Dolních Dunajovic a Moravského Sv. Jána a ptá se, proč se Mojžírovci rozhodli právě pro takovýto odznak své moci, proč si vybrali právě takovéto insignie. Leccos by v tomto ohledu mohl napovědět úlomek kostěného obložení reflexního luku z přelomu 7. a 8. století, objevený v roce 1983 v Mikulčicích. Zajímavý je mimo jiné i tím, že na něm bylo ve velkomoravském prostředí vůbec poprvé zjištěno písmo. Podle Klanicova názoru jde o runy, nikoliv však o runy severské, jaké známe z vikinského prostředí, ale o runy používané národy obývajícími jihoruské a středoasijské stepi.

Úlomek kostěného obložení reflexního luku s údajným runovým nápisem

Právě těch pár znaků na kousku kosti, které lze snad dešifrovat do latinské abecedy jako písmena K,

R, A, G a H, aniž samozřejmě tušíme, co znamenají, obrátilo archeologovu pozornost do střední Asie.

Ostatně úlomek kostěného obložení reflexního luku, typické zbraně asijských kočovníků, nebyl – jak si ještě dále ukážeme – zdaleka jediným předmětem, který svědčil o tom, že se na Moravě museli usadit bojovníci z hodně vzdálených zemí. Docent Klanica k tomuto nálezmu poznamenává: *„Na jižní Moravě se vojenské družiny s reflexními luky objevily na konci 7. století. Zpravidla byly zformovány do kmenových svazů, etnicky pestrých, podobně jako Hunové či Avari. Koncem 7. století dochází k velkým přesunům celých etnických skupin nebo jejich částí z území při severních hranicích Íránu do východní a střední Evropy. Historické pozadí těchto osudových událostí dosud uspokojivě objasněno není. V našem prostředí pravděpodobně znamenaly pád říše založené Sámem. Politická nadvláda na Moravě přechází do jiných rukou, končí sídliště s keramikou takzvaného pražského typu a rozhodující hospodářskou a politickou silou se stávají pravděpodobně již opevněná sídliště na ostrovech v řece Moravě – Olomouc, Uherské Hradiště a Mikulčice. Formuje se etnos Moravanů, pochopitelně na zcela nesporných základech usedlého slovanského obyvatelstva.“* Jedním dechem pak Zdeněk Klanica dodává: *„Ptáme-*

li se, z čeho mohla vyplývat mimořádná prestiž Moravanů,... musíme se přenést do oblastí, odkud vycházely na konci 7. století vojenské družiny s reflexními luky, tedy k severním hranicím Íránu.“

Samozřejmě pouhý úlomek obložení reflexního luku by byl trochu málo k odvážnému spojení Moravy a střední Asie. Zastavme se proto ještě na mikulčickém hradišti. Právě zde totiž našli badatelé četné předměty zdobené (a nyní pozor!) – perskými motivy. Typickou ukázkou v tomto směru je pozlacené stříbrné nákončí zdobené charakteristickým středoasijským motivem stromu života střeženého dvěma pávy. Vida, zase tady máme toho královského ptáka, z jehož per snad byla vytvořena koruna moravských panovníků. Dodejme nejen moravských. Vladařské čelenky z peří nás zajímají ještě z jednoho důvodu. Byly totiž typickým odznakem také perských králů! Je to jen náhoda, že jak perští, tak moravští vladaři si při slavnostních příležitostech nasazovali na hlavu stejnou ozdobu?

O přinejmenším duchovní příbuznosti perských Sásánovců a moravských Mojmirovců svědčí i rekonstrukce oblečení moravské vládnoucí vrstvy. Velkomoravská móda rozhodně neměla nic společného s oděvy, do nichž ve svých kresbách oblékal staré Slované třeba Mikoláš Aleš. Vypadala

zcela jinak. Podle dochovaných písemných záznamů i archeologických nálezů se velmi podobala kroji, jaký se nosil v krajích severního Íránu, ale i jinde ve střední Asii. Představoval ho především krátký župan s typickými kulovými spínadly – gombíky, které velmi dobře známe z velkomoravských hrobů.

V této souvislosti je zajímavé, že župan byl zároveň titulem moravských zemských správců, vládnoucích menším územním celkům zvaným župy. Je velmi pravděpodobné, že oděv byl pojmenován podle funkce svých nositelů. Tedy župan především znamenal správce či náčelníka župy, dílčího území Velkomoravské říše. Teprve posléze dostal kabátec, který župani nosili, také název župan. Později převzalo označení menšího územního celku či regionu jako župa od Velké Moravy i uherské království a v 19. století dokonce česká tělovýchovná organizace Sokol. V roce 1920 bylo uzákoněno župní zřízení i v novém Československu, v praxi se však realizovalo pouze na Slovensku. Dnes si samozřejmě v souvislosti se županem většinou vybavíme jen plášť, který si oblékáme, jdeme-li v létě na pláž nebo vycházíme-li z koupele. Ale rozhodně většinu z nás ani nenapadne, že se původně jednalo o označení funkce či hodnosti a navíc zřejmě slovo importované na Moravu z daleké Asie.

Možná vás, milí čtenáři, v souvislosti s tím, co jste si právě přečetli, napadla otázka: Nejsou to všechno jenom náhody a spekulace? Upřímně řečeno, těch náhod je v tomto případě až podezřele dost. Chtělo by se říci – až příliš. Ke všem nepřímým důkazům spojitosti Moravy s Persií můžeme přitom přidat další. Poněkud záhadným archeologickým nálezem je například často publikovaná stříbrná plaketa s jezdcem, který nese na ruce dravého ptáka, patrně sokola, objevená v základech jednoho kostela ve Starém Městě u Uherského Hradiště. Většinou se o ní dočtete, že má zobrazovat sokolníka, tedy lovce lovčího pomocí ochočeného dravého ptáka, a je prý svědectvím o rozvoji sokolnictví ve Velkomoravské říši. Docent Klanica však toto vyobrazení spojuje s dávným íránským rituálem vyhledávání budoucího vladaře prostřednictvím posvátného ptáka. V asijském prostředí se často vyskytuje pověst o ptákovi přinášejícím vybranému bojovníkovi odznaky královské či knížecí moci. Například perský básník z 10. století Firdausí zmiňuje ve svém díle Šáh-náme epizodu o panovníkovi, kterému se zdál sen, že k němu přiletěl pták s odznakem královské moci v zobáku. Podobný příběh se objevuje u kočovných národů ze středoasijských stepí. Ostatně na motiv zázračného ptáka přinášejícího moc a bohatství byste

narazili i v u nás známých pohádkách. Kdepak se tady vzal?

Stříbrná plaketa s jezdcem, který nese dravého ptáka. Archeologický nález ze Starého města u Uherského Hradiště

Dost možná, že rituál vyhledávání panovníka prostřednictvím zázračného ptáka znali a používali i na Moravě. Samozřejmě pověřený kouzelník, mág či vybraný stařešina neponechal výběr příštího vládce

náhodě a libovůli. Cvičený pták byl patřičně usměrněn, aby usedl na ruku předem určenému muži. Pro veřejnost to však musel být přesvědčivý obraz toho, že o osobě panovníka rozhoduje prostřednictvím ptáka nějaká vyšší božská, nadpřirozená moc. Takto vybraná osoba si už zasloužila nosit čelenku z pávích per! Připomeňme si vyobrazení na bronzovém nákončí nalezeném v Moravském sv. Jánu: Vidíme na něm muže s čelenkou, jak vypouští (nebo snad zachytává?) ptáka. Mohlo se tedy jednat o rituál, který moravští velmožové přejali od svých perských předků. Ve folklorní podobě se pak mohl dochovat až do nedávných časů. Však si vzpomeňte třeba na pohádku o ptáku ohnivákovi, kterou zaznamenal v polovině 19. století spisovatel Karel Jaromír Erben.

Ve Starém Městě u Uherského Hradiště, v lokalitě Na valách byl v jednom z hrobů už v roce 1948 objeven stříbrný pozlacený gombík. Je zdobený třemi miniaturními kruhovými medailonky s vytepaným obrazem ptáka. Podobný motiv známe ze severního Íránu, kdy je vyobrazen na stříbrných mísách nebo textiliích. Pták cosi drží v zobáku a docent Klanica to vysvětluje jako náhrdelník se závěsky, tedy další z insignií vladařské moci. Právě takové máme doloženy u posledních perských králů sásánovské dynastie.

Opět tady máme spojitost Moravy a Íránu, motiv ptáka přinášejícího království.

Ostatně i z Čech známe pověst o tom, že zázračné zvíře vybralo zemi vladaře. Však si vzpomeňte na Libušina koně, který dovedl poselstvo do Stadie k Přemyslu Oráčovi, zakladateli přemyslovského panovnického rodu. Je to jen podobnost čistě náhodná s legendou o ptáku hledajícím vládce? Troufnu si tvrdit, že ne. Dávné národy, žijící v úzkém sepětí s přírodou, v ní samozřejmě hledaly odpovědi na otázky o svém budoucím osudu. Už u Keltů vystupovali ptáci jako nositelé zpráv, poslové a jako nespécifikovaná božstva. Vzhledem ke své schopnosti létat měli mít i spojení s Jiným světem, tedy jinou dimenzí či světem zemřelých. Staří Římané znali celý věštecký obor auguria, což bychom mohli přeložit jako ptakopravectví. S jeho pomocí předvíдали věci budoucí podle letu, hlasu či druhu ptáků. Rovněž Slované používali k věštbám ptáky. Dodnes známe pověru, že nám kukačka odpočítává zbývající roky života, nebo čáp přináší přírůstek do rodiny. Většina „ptačích“ pověr však upadla v zapomenutí. Například datel ťukající zprava předvídal poutníkovi zdar jeho cesty, zleva naopak neúspěch. Noční houkání sýčka nebo sovy zase oznamovalo blížící se smrt.

Těžko říci, zda naši slovanští předkové také převzali své nám bohužel nepříliš známé ptačí rituály od asijských národů, nebo zda se jednalo o původní obřady. Je však víc než pravděpodobné, že vzájemná propojenost jednotlivých kulturních oblastí bývala v těch dávných dobách mnohem větší, než si dnes dokážeme představit. A to přitom překonávali vzdálenosti pouze na hřbetech koní, nebo dokonce jen pěšky. Křížem krážem cestovali euroasijským kontinentem hordy jezdců, osamělí poutníci i celé davy běženců vlekoucí povoz s veškerým svým majetkem. Někteří byli vyhnáni ze svých domovů cizími vetřelci, jiní se naopak vydali za loupežemi a kořistí nebo za obchodem či za štěstím. Všude kam přišli, zanechávali stopy své přítomnosti, přinášeli sem své zkušenosti a tradice. Nemělo by nás proto překvapovat, že mohly na Moravě zdomácnět kultovní zvyklosti běžné kdesi v severním Íránu. Podobnost dekoračních motivů na špercích i předmětech denní potřeby je pak už jen odrazem vzájemné kulturní výměny a putování celých národů.

Přišli tedy představitelé moravské elity na Moravu z Persie? Zdá se to být velmi pravděpodobné. Ukázali jsme si, že dokladů svědčících ve prospěch této vzrušující hypotézy je poměrně dost. Ostatně nepředstavovalo by to jediný případ v dějinách, kdy

příchozí cizinci vytvořili v nějaké zemi vládnoucí vrstvu. Vždyť například zakladateli ruské panovnické dynastie Rurikovců byli švédští Vikingové. V každém případě je to pro nás důvodem k zamyšlení nad kořeny, které nás spojují s dávnou minulostí a s tradicemi moravanství a češství, nad kořeny, jež jsou – zdá se – hlubší a spletitější, než jsme často ochotni vůbec připustit.

8. kapitola

Hledání říše kněze Jana

Pro středověkého člověka byl okolní svět nepopsatelně daleko. Na svých cestách byl odkázán v lepším případě na hřbet koně, v horším na své nohy. Teprve dopravní prostředky moderního věku svět zmenšily a není problém se v krátkém čase přesunout na opačný konec zeměkoule. Leč stejně jako nás, vychované a zkažené cestovními a turistickými kanceláři, lákají modravé dálky, lákaly i středověkého člověka. Protože však většinou neměl kloudné informace o zemích kdesi daleko za obzorem, rád naslouchal alespoň pověstem a báchorkám, které mu tyto pro něho většinou nedostupné končiny přibližovaly. Přinášeli mu je většinou misionáři, zbožní poutníci a kupci, přivážející z těch dalekých krajin vzácné zboží jako pepř, zázvor, skořici, hřebíček, muškátový oříšek, santalové dřevo, ale také vonné pryskyřice, přírodní barviva, hedvábí nebo čínský porcelán. A čím vzdálenější to byly krajiny, tím fantastičtější tam musely být věci k vidění. Daleký svět byl proto plný

nevídaných zvířat, jako jsou jednorožci či baziliškové, stromů rostoucích do nebe, trpaslíků i obrů... Mimo jiné prý existovala kdesi daleko na východě, odkud pocházely všechny ty úžasné a fantastické věci, i křesťanská říše kněze či presbytera Jana.

Kde vzala počátek tato podivuhodná legenda, která měla neobyčejně tuhý život? Někdy kolem roku 1122 navštívil Řím jistý kněz pocházející patrně z Indie. Vděčným posluchačům vyprávěl o zázracích, které se tam dějí vždy ve svátek svatého apoštola Tomáše, jenž Indům přinesl křesťanství. Vida, řekli si potěšení Římané, tak i tam v těch dalekých pohanských zemích žijí křesťané. Lidská fantazie mívá křídla, a proto se nelze divit, že záhy se po Evropě rozšířila zvěst o veliké křesťanské říši kdesi v Indii. Brzy dostal jméno i její panovník. Biskup Ota z Freisingenu přinesl totiž zprávu, že vojsko jakéhosi křesťanského kněze Jana porazilo někde ve Střední Asii muslimskou armádu, se kterou přece tak neúspěšně válčili účastníci křížových výprav. Od této zprávy byl už jen krůček k tvrzení, že dotyčný kněz Jan vytáhl pomoci křižákům dobývajícím Svatou zemi z rukou nevěřících. Podle některých verzí pověsti měl být tento kněz Jan potomkem jednoho ze tří králů či mudrců, kteří se přišli do Betléma poklonit

malému Ježíškovi po jeho narození. Zda byl jeho prapradědeček Kašpar či Melichar nebo Baltazar, na tom se zasvěcenci nemohli shodnout.

Popravdě řečeno, zpráva biskupa Oty z Freisingenu tak trochu pomíchala hrušky s jablky. Obsahovala sice pravdivé jádro, velké muslimské vojsko skutečně utrpělo v roce 1141 porážku u Samarkandu, ale nikoliv od kněze Jana, nýbrž od Číňanů. Ovšem Janovo jméno se zřejmě nevynořilo z temnoty dějin jen tak náhodou. Zřejmě vzniklo zkomolením jména Jie-lu-tašima, vojevůdce Kitanů, národa, který si podmanil severní Čínu. Však se podle tohoto národa rusky nazývá Čína dodnes Kitaj.

Zmíněný generál Jie-lu-tašima sice byl opravdu křesťanem, ale papež v Římě by z něho neměl pražádnou radost. Přijal totiž křesťanskou víru od nestoriánů, tedy z katolického pohledu heretiků a kacírů. Zakladatel tohoto náboženského směru Syřan Nestorius byl v roce 428 jmenován metropolitou v Konstantinopoli, ale už tři roky nato ho odtud vyhnali do Egypta. Důvodem byl jeho názor, že Ježíš Kristus měl dvojí podstatu – božskou a lidskou, přičemž obě byly neoddělitelně spjaty. Důsledkem tohoto stanoviska bylo na svou dobu hodně troufalé popření neposkvrněného početí. Nestorius totiž opovážlivě tvrdil, že Marie nebyla matkou Boha, ale pouze

rodičkou Ježíše. Není divu, že za takové názory byli nestoriáni vyobcováni z katolické církve a uchýlili se pak do Persie, Indie, Číny a dokonce se jejich komunity objevily i na Srí Lañce. Rozhodně lépe než s křesťanskými kolegy katolíky totiž vycházeli s muslimy, hinduisty či buddhisty.

Paradoxně však pak právě tito heretici – nestoriáni nezištně pomáhali především jako tlumočníci a průvodci katolickým misionářům na jejich cestách po Asii. Nestoriáni měli také velkou zásluhu na prosazení kultu sv. Tomáše v Indii, kde v Madrásu zbudovali a udržovali jeho svatyni. Je proto pravděpodobné, že onen kněz z Indie, který svou návštěvou v Římě vyvolal v život legendu o velké křesťanské říši v Asii, patřil ve skutečnosti mezi nestoriány. Křesťanská náboženská orientace kitanského generála Jie-lu-tašima byla pak výsledkem nestoriánských misionářských úspěchů.

V roce 1156 obdržel byzantský císař Manuel I. Komnén od údajného kněze Jana dokonce list, v němž se jeho autor označuje za vládce východní říše táhnoucí se od Babylónu přes Indii až po Zemi vycházejícího slunce. Dopis, zřejmě padělek neznámého středověkého vtipálka, byl v opisech rozšiřován po Evropě a není divu, že tehdejší papež Alexandr III. zatoužil tak mocnou zemi zahrnout do

svého křesťanského stáda. Vyslal proto svého lékaře na diplomatickou misi na východ, ale ten se nedostal příliš daleko a někdy v roce 1177 zmizel kdesi v Palestině.

Další papež Inocenc IV. (1243 – 1254) poslal ke knězi Janovi dokonce šestnáctičlenné poselstvo. Dorazilo až ke Kaspickému moři, kde se setkalo s mongolským vojevůdcem Baichem Nojonem. Bohužel na něho neudělalo právě dobrý dojem. Generála totiž velice rozhořčilo, že papežští diplomaté neznali jméno Velkého chána Manga, vnuka Čingischánova, a pletli si ho s jakýmsi Janem. Dokladem jeho rozhořčení je dochovaný dopis, v němž papeži Inocenci IV. odpověděl: *„Z rozkazu Nejvyššího chána Baichu Nojon posílá tato slova: Papeži, víš, že tvoji poslové k nám přišli s tvým dopisem? A že měli mnoho řečí? Nevím, zda tak činili z tvého rozkazu. Proto ti to oznamuji. Chceš-li, papeži, dále vládnouti své zemi, přijď a staň před tváří toho, jenž vládne celému světu. Nepřijdeš-li, nevím, co se stane. Jen Bůh to ví. A bude dobře, vzkážeš-li, zda přijedeš. A přijedeš-li přátelsky, nebo ne.“*

Papež Inocenc IV. pozvání do Mongolské říše nepřijal, dějiny pokračovaly svou cestou, ale víra v

křesťanskou říši kněze Jana se v Evropě udržovala i nadále.

Ve známém cestopise Benátčana Marka Pola, o němž jsem psal v předcházejícím třetím svazku řady Co v učebnicích dějepisu nebylo, se rovněž objevuje postava kněze Jana. Dozvídáme se z něho o Janově dceři, se kterou se chtěl oženit slavný a obávaný vládce Mongolů Čingischán. Kněz Jan však prý jeho poslům velmi zpupně odpověděl: *„Nebojí se Čingis žádati mé dcery za manželku? Neví, že jest mým poddaným a mým otrokem? Nuže, vraťte se a řekněte mu, že bych ji spíše upálil, než bych mu ji dal za manželku, a rcete mu, že ho musím zabít, ježto jest zrádcem svého pána.“*

Čingischán samozřejmě věděl, že taková odpověď nemůže zůstat bez odezvy, nemá-li přijít mezi svými lidmi o autoritu. A tak vytáhl proti knězi Janovi do války.

„Když zvěděl kněz Jan, že Čingis proti němu táhne, hnul se se svým lidem a přišel na rovinu, kde ležel Čingis, na deset mil od Čingise; oba si odpočinuli, aby byli čerství v den bitvy; jeden i druhý stáli na rovině Tenduk. Jednoho dne kázal Čingis svým hvězdopřivodcům přijíti a poručil jim, aby mu řekli, komu jest souzeno zvítěziti. Oni vzali třtinu, zlomili ji v půli i položili jednu část opodál druhé;

jednu určili straně Čingisově, druhou straně kněze Jana; i vyznačili jméno kněze Jana na třtině jeho strany a jméno Čingisovo na druhé a pravili, která třtina vystoupí nad druhou, že ten bude vítězem. Čingis chán pravil, že by to rád viděl, i řekl, aby mu to ukázali, co nejrychleji by mohli. Oni vzali žaltář, četli jisté verše i žalmy a svá zaříkání; tu třtina, na níž bylo jméno Čingisovo, vstoupila na druhou; a to viděl každý, kdo tam byl.

Po tom dni se připravily jedna i druhá strana i svedly vespolek krutý boj, byla to větší bitva, než kdy lidé viděli a byly větší ztráty i z jedné i z druhé strany; Čingis chán vyhrál bitvu a kněz Jan tam padl; od toho dne podmanil si veškerou jeho říši a panoval šest let po tom vítězství dobýváje mnohých zemí...“

Tato historka sice vypadá jako pouhá smyšlenka, nicméně může mít racionální jádro. V roce 1208 na počátku své dobovatelské kariéry vyvrátil Čingischán říši Karaitů. Její chán Torgu měl titul Kur-chán, z čehož mohlo ústním podáním vzniknout Jorchán, pak juchán, přičemž Juchán je syrsky Jan. Vida, kněz Jan byl rázem na světě!

Marco Polo ve své knize Milion dále vypravuje i o zemi Tenduk, kterou prý spravuje potomek kněze Jana jménem Jiří. „*Obyvatelé se živí plodinami země; jest tam i obchod a průmysl,*“ pokračuje v líčení

benátský cestovatel. „*Zemi obývají křesťané, ale jsou tam i pohani a mohamedáni. Jsou to nejbělejší lidé na zemi a nejsličnější i nejmoudřejší a nejlepší kupci. A vězte, že tato země byla hlavním sídlem kněze Jana, když panoval nad Tatary, a v celé krajině dodnes žijí jeho potomci; král, který nad nimi vládne, jest z jeho rodu; a tj. místo, jež my nazýváme Goggo a Magogo; ale oni je nazývají Ung a Mungul; každá z těchto zemí má obyvatele několika národností; v Mungulu bydlí Tataři. Když jede člověk touto zemí sedm dní na východ směrem k Tatarsku, nalézají mnohá města i hrady, kde jsou obyvatelé, kteří uctívají Mohameda, i pohani i křesťané nestonáni...“*

Polo zmiňuje místo Goggo a Magogo, ale podle arabských zeměpisců se jednalo o dva obry Goga a Magoga, které porazil Alexandr Veliký a jejichž říši obepínaly hrady zaměňované s Velkou čínskou zdí. Líčení benátského cestovatele je vlastně zvláštní směsicí fantazie a reality. Ostatně upozornil na to i Polův následovník františkánský mnich Odorik de Pordenone, česky Oldřich z Furlánska, syn jednoho z vojáků českého krále Přemysla Otakara II. a Italky, který počátkem 14. století na své misijní cestě navštívil Čínu. Ve svém pozoruhodném cestopise, který nadiktoval před smrtí, se rovněž zmiňuje o své návštěvě v dnešní čínské provincii Šen-si západně od

Pekingu, která byla tehdy vydávána za říši kněze Jana:

„Ubíraje se po třech letech ze země Kathaia (Čína) a bera se směrem západním prošel jsem mnoha městy a kraji a po padesáti dnech jsem přišel do země kněze Jana, o které ani setina není pravda z toho, co se o ní zajisté tvrdí. Její hlavní město se nazývá Chosan, ale ačkoliv to jest hlavní město, přece jen Vicenza (město v severní Itálii) by byla uznána jako lepší. Knězi však podléhá mnoho jiných měst a jest trvale ujednáno, že za manželku vždy obdrží dceru Velkého Chána...“

Čím více Evropanů navštěvovalo vzdálené asijské země, tím více brala legenda o zemi kněze Jana zaslá. Nicméně křesťanská Evropa toužila po křesťanské říši kdesi daleko ve světě a jestliže ji nenacházela v Asii, hledala ji v Africe. A tady kupodivu v dnešní Etiopii vsutku existovala země Aksum, jejíž vládci přijali křesťanství kolem roku 300 našeho letopočtu. V srdci temné Afriky, v odloučení od ostatního křesťanského světa a v obklíčení islámem a přírodními pohanskými kulty si pak křesťanské náboženství udrželo zvláštní archaickou formu koptské víry. Podle tradice jsou počátky koptského křesťanství spojované se svatým evangelistou Markem. Koptové se však odtrhli od

katolické církve až v roce 451, kdy alexandrijský patriarcha Dioskoros odmítl usnesení chalkedonského církevního sněmu. Koptští křesťané se označovali jako monofisité a prohlašovali, že v Kristu je pouze božská osobnost. V 16. století se pak opět podřídili autoritě římského papeže.

Vládci říše Aksum se od počátku považovali za potomky krále Šalamouna a královny ze Sáby a pyšnili se titulem „*lev z Judeje*“. Budovali podzemní chrámy tesané do vulkanické skály, které měly půdorys řeckého kříže a jejichž střecha byla na úrovni okolní půdy. Síla a bohatství jejich říše vyvolávaly respekt sousedů a není divu, že si s ní později Evropané ztotožnili zemi krále Jana. Teprve když v roce 1520 do tehdejšího hlavního města Etiopie Lalibely dorazila první portugalská výprava, vzala legenda rychlý konec. Etiopští křesťané se tak po letech izolace konečně setkali s jinými křesťany.

Portugalci dokonce později pomohli etiopskému panovnickému dvoru odrazit útok arabských muslimů a zachránit tak zdejší křesťanství. Jejich vojenskou výpravu vedl v roce 1541 syn známého mořeplavce Vasca de Gama Christovao. Podle líčení jednoho z účastníků této expedice nebyl Christovao de Gama oblečen právě vhodně do tropických oblastí Afriky a muselo mu být asi pořádně horko: „*Měl punčochy,*

kalhoty a kazajku z červeného atlasu a zlatohlavu skládané do mnoha záhybů a pláštík francouzského střihu z jemného červeného sukna prošíváního zlatem, a černou čepičku zdobenou vzácnou zlatou mincí.“

V urputných bojích sice elegán Christovao de Gama padl, ale Portugalci díky svým puškám s křesadly měli zřejmou palebnou převahu a porazili Araby. Křesťanství se v srdci Afriky udrželo, byť sen o zemi kněze Jana byl definitivně pohřben. Dnes je jen úsměvným dokladem naivních představ a iluzí, jaké měli naši dávní předkové o vzdálených oblastech světa.

9. kapitola

Nepotrestaná vražda v katedrále

Dějiny středověku se jako červená nit vine spor mezi mocí světskou a duchovní, mezi panovníky a církevními hodnostáři v čele s papežem. Přirozeně přitom nešlo o nic menšího než o moc a s ní samozřejmě spojené výhody jako například vybírání daní a nižších poplatků. Knížata a králové usilovali o církev povolnou, která by sloužila jejich potřebám a přáním, s čímž samozřejmě papež nemohl souhlasit. Vždyť se považoval přímo za zástupce Boha na zemi a jako takovému mu neměl do věcí nikdo co mluvit. Naopak on měl z titulu svého postavení vládnout nad všemi knížaty, králi i císaři, byť se sám skromně nazýval „*sluha sluhů božích*“.

V Čechách se tento spor projevil už za knížete Boleslava II., panujícího v letech 972 až 999. Třebaže si vysloužil přívlastek Pobožný, s druhým pražským biskupem, později svatořečeným Vojtěchem Slavníkovcem, se příliš nesnášel a postupně ho dvakrát vyštval z Čech. Od těch dob si čeští panovníci potrpěli na biskupy povolné a ke všemu svolné a běda

jim, když takoví nebyli. Kníže Oldřich dokonce považoval udělování biskupského úřadu za funkci spadající do jeho kompetence a sám biskupský úřad za něco, co může udělit doslova komukoliv za odměnu. Však ho také dal svému služebníkovvi Šebřřovi za to, že – jak praví Kosmas – „*býval první při ruce při zabíjení divokého kance; uměl mu uřřznouti ocas, očistiti jej a připraviti, jak to míval kníže rád, a podával jej pánu, jakmile přišel, k jídlu.* „A skutečně v červnu 1031 byl Šebřř vysvěcen na biskupa, ačkoli – pokud je nám známo – neměl žádné teologické vzdělání a ani nižší svěcení. Takové poměry, které se samozřejmě zdaleka netýkaly jenom Čech, nemohly nechat církve v klidu, protože její autorita tím samozřejmě trpěla.

V roce 1155 se setkali sebevědomý císař Fridrich I. Barbarossa s minimálně stejně sebevědomým papežem Hadriánem IV., jediným Angličanem, který kdy usedl na svatopetrský stolec. Pyšný císař tehdy při příležitosti své korunovace odmítl papeži podržet třmen při nasedání na koně, jak byl podle protokolu povinen. Pochopitelně tím urazil nejen Hadriána, ale dotčena se cítila celá církev.

Sotva jakžtakž odezněla tahle aféra, hned byla na světě další. V papežském listě z Říma se objevil ve spojitosti s císařskou hodností latinský výraz

„*beneficium*“, což bylo volně přeloženo „*léno*“, tedy něco, co milostivě uděluje papež. Na císařském dvoře to samozřejmě vyvolalo velké pozdvižení. Vždyť se tím papež vědomě císaři nadřazoval.

Další konflikt se už naštěstí nestačil rozhořet, protože Hadrián v září 1159 zemřel. Většina kardinálů pak zvolila jeho nástupcem Alexandra III., kdežto procísařská menšina dala hlasy jistému kardinálovi Oktaviánovi, který přijal jméno Viktor IV. A katolická církev měla rázem dva papeže.

Ve své jedinečnosti dotčený Alexandr III. začal svůj pontifikát exkomunikací vzdoropapeže Viktora. Vždyť jak by mohl mít Kristus na zemi dva náměstky? Císař Fridrich Barbarossa toho pohotově využil, rázem se pasoval na rozhodčího sporu mezi oběma stranami a svolal církevní koncil do italské Pavie. Alexandra tím namíchl ještě víc. Vždyť co má nějaký císař co mluvit do církevních záležitostí, že?! A tak Alexandr exkomunikoval i Fridricha. Koncil se přesto sešel, a protože měl císař jeho režii pevně v ruce, dal za pravdu Viktorovi a Alexandra uvrhl do klatby. Vzdoropapež Viktor IV. sice několik let nato zemřel, dvojpapežství však pokračovalo dál, protože jeho místo zaujal jakýsi Paschalis III.

Konflikt císaře a papeže by dále pokračoval, kdyby Fridrich I. Barbarossa neutrpěl v roce 1176 v

bitvě u Legnana porážku od vojska ligy severoitalských měst. Teprve pak se vzdal „svého“ vzdoropapeže a okázale se v Benátkách smířil s Alexandrem III.

Mezitím se však konflikt světské a církevní moci vyhrotil také v Anglii. Tady tehdy panoval král Jindřich II. Plantagenet, muž prudký a svárlivý. Ne nadarmo se o jedné z jeho babiček z rodu Anjou vykládalo, že byla čarodějnice a při jisté příležitosti vyletěla z kostela oknem. Tento Jindřich se v mládí tuze zalíbil o jedenáct let starší půvabné a sebevědomé Eleonoře Akvitánské. Byla sice provdaná za francouzského Ludvíka VII., dokonce ho doprovázela na druhou křížovou výpravu, ale ještě před cestou měla výhrady k jeho sexuální výkonnosti a svým přátelům o něm otevřeně říkala: „*Myslím, že jsem se provdala za mnicha.*“

Ze Svaté země se už vraceli každý na jiné lodi a krátce po Vánocích 1151 bylo jejich manželství pro vzájemnou blízkou příbuznost církevně rozvedeno. V květnu následujícího roku se pohotová Eleonora znovu vdávala. Tentokrát za Jindřicha Plantageneta, dědice rozsáhlých držav v západní Francii – Normandie, Anjou a Maine. Eleonora k tomu přidala svou Akvitánii, takže jim patřila takřka polovina dnešní Francie.

Setkání obou manželů Eleonory Akvitánské– francouzského krále Ludvíka VII. (vlevo) a anglického krále Jindřicha II.

A dva roky nato usedl Jindřich jako panovník toho jména druhý na anglický královský trůn. Z manželství Jindřicha a Eleonory pak vzešli dva budoucí angličtí

králové – slavný Richard I. Lví srdce a Jan I. Bezzemek.

Canterburský arcibiskup Theobald věděl, že Jindřich II. je spíše Francouz než Angličan. Právě proto mu jako kancléře doporučil „svého“ člověka, syna bohatého londýnského obchodníka Thomase Becketa. Nový kancléř byl víc rytíř než kněz, výtečně jezdil na koni, v turnajovém klání dokázal soupeře vyhodit dřevcem ze sedla, miloval lov, byl zkušeným sokolníkem, nezkazil žádnou zábavu a liboval si v okázalé nádheře. K tomu byl i obratným administrátorem, a tak není divu, že k němu Jindřich II. brzy přátelsky přilnul. Dokonce natolik, že jim to oběma v očích některých dějepisců vyneslo obvinění z homosexuálního vztahu, které bylo ovšem daleko od pravdy. V takovém případě by temperamentní královna Eleonora se svým druhým manželem jistě rychle vyběhla.

Když v roce 1161 arcibiskup Theobald zemřel, rozhodl se Jindřich II. nahradit ho svým přítelem Thomasem Becketem, ačkoliv přitom přeskočil dva mnohem významnější kandidáty, biskupy Rogera z Yorku a Gilberta z Herefordu. Předpokládal, že bude-li arcibiskupem jeho kancléř a navíc blízký přítel, bude i církev mnohem povolnější a nebude se králi vzpouzet. Becket nabízený úřad s jistým zdráháním

přijal, ale předem Jindřicha Plantageneta varoval: „*Brzy mě budete nenávidět stejně, jako mě nyní máte rád, protože si v církevních záležitostech osobujete autoritu, kterou já trpět nebudu. Canterburský arcibiskup má na vybranou – buď hřešit proti Bohu, nebo hřešit proti králi!*“ Sám možná v té chvíli netušil, jak hluboce prorocká byla tato slova.

První konflikt mezi králem a novým arcibiskupem vypukl už kvůli tomu, že Becket odmítl být nadále kancléřem a hodlal se nyní věnovat pouze svému církevnímu úřadu. Někdejší bodrý chlapík, kterému nic světského nebylo cizí, se proměnil ve velmi zbožného člověka, trávícího dlouhé hodiny na modlitbách. Zároveň začal vehementně hájit práva církve, požadoval navrácení jejího zabraného majetku a především trval na tom, že kleriky může soudit pouze církevní soud. Ničím nemohl krále popudit víc. Však mu to také brzy dal Jindřich Plantagenet znát.

V říjnu 1164 panovník pozval arcibiskupa do Northamptonu. Zároveň došly k Thomasovu sluchu zvěsti, že má být hned po příjezdu souzen za údajnou vlastizradu. Jistě si vzpomněl, jak jiný anglický král – Jindřich I. – kdysi pozval všechny mincmistry do Winchesteru, a když se tam shromáždili, dal je pro údajné ražení falešných mincí všechny vykastrovat. Možná podobný osud hrozil i Becketovi. Rozhodl se

proto nic neriskovat a utéci za moře do Francie, kde požádal o ochranu krále Ludvíka VII.

Arcibiskupův exil se protáhl na šest roků, které strávil v kláštorech v Pontigny a v Sens. Jenže papež Alexandr III., který byl právě na kordy s císařem Fridrichem I. Barbarossou, nemohl potřebovat, aby měl ještě potíže s anglickým králem. Tlačil proto Becketa ke smíru s Plantagenetem. Thomas se dlouho vzpouzel, až se konečně 22. července 1170 překvapivě sešel s Jindřichem ve Frétevalu u Orléansu a uzavřeli spolu mír. Král mu při této příležitosti přislíbil, že se může vrátit „*se všemi právy a državami, které měl, když se stal arcibiskupem*“..

Konečně byl 1. prosince Becket slavně uvítán v Anglii. Ale okamžitě dal všem znát, že se nevrátil smířený s královým zasahováním do církevních záležitostí. Tentokrát byla důvodem sváru korunovace nejstaršího Jindřichova syna, taktéž Jindřicha, mladším anglickým králem. Právo korunovace měl totiž pouze canterburský arcibiskup. Protože však Becket nebyl v té době ještě v Anglii, mladšího krále korunoval přes výslovný papežský zákaz biskup Roger z Yorku. Když se nyní arcibiskup vrátil, rázně se s královými nohsledy v řadách duchovních vypořádal. Biskupy Rogera z Yorku, Gilberta z

Herefordu a Jocelina ze Salisbury zbavil jejich úřadů a dokonce je exkomunikoval z církve.

Vyhnaní biskupové si okamžitě pospíchali na Becketa stěžovat Jindřichovi II., který právě trávil Vánoce v Normandii. Panovník se, jak už to měl v povaze, okamžitě rozzuřil a prohlásil: „*Moji poddaní jsou zbabělci a muži bez srdce. Nedbají na věrnost, kterou jsou svému králi povinni a dovolí, abych se stal šaškem nějakého kněze nízkého původu.*”“

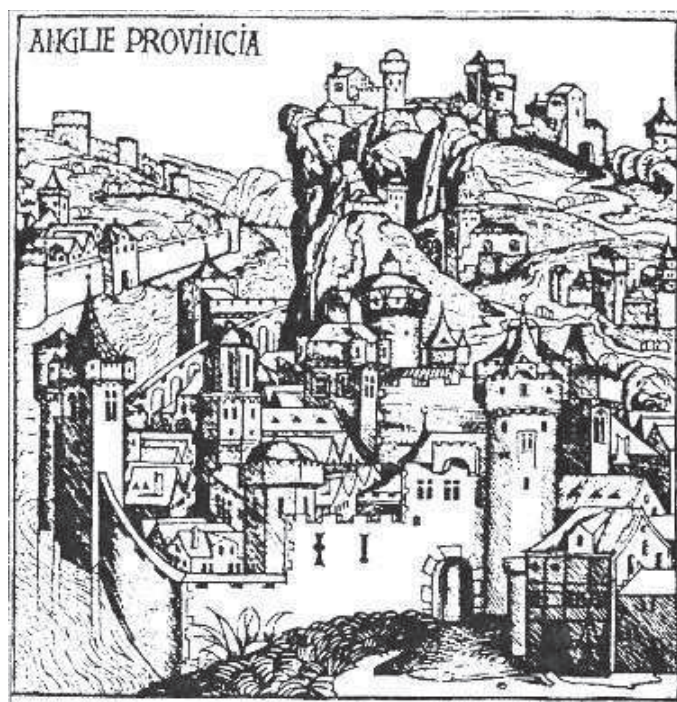
Jeho slova byla výzvou pro čtyři šlechtice, kteří byli náhodou přítomni. Reginald Fitzurse, William Tracy, Hugh de Moreville a Richard Briton okamžitě pospíchali na pobřeží, nejbližší lodí se dali přeplavit přes La Manche do Anglie a po přistání v doprovodu svých ozbrojených družin štvali koně do Canterbury. Na místo dorazili 29. prosince 1170 a arcibiskupa zastihli v katedrále při modlitbě před oltářem sv. Benedikta. S tasenými meči vyzvali Becketa, aby odvolal předcházející exkomunikaci tří biskupů. Když Tomáš, v němž se opět probudil hrdý rytíř, tváří v tvář zbraním odmítl ustoupit od svého rozhodnutí, Fitzurse ho první ťal svým mečem. Ostatní tři šlechtici se okamžitě připojili a za chvíli se dlažba katedrály zbarvila krví mrtvého arcibiskupa.

Jakmile se o vraždě Becketa dozvěděl král Jindřich II., okamžitě věděl, že je zle a že tentokrát

silně přestřelil. Hlasitě se od krvavého činu distancoval a bosý a v rouchu kajícího putoval zimním nečasem pěšky do Canterbury, kde v katedrále políbil místo, kde jeho někdejší přítel skončil. Po dlouhé modlitbě u Becketova hrobu se nechal zmrskat na obnažená záda od osmdesáti přítomných mnichů. Uvážíme-li, že každý ho sedmkrát švihl bičem, musel panovník přetrpět neuvěřitelných 560 ran. Asi si pak hodně dlouho nemohl lehnout na záda.

Však také netrpěl jen tak zbůhdarma. Vždyť z Říma přišla zpráva, že papeži Alexandrovi III. se ve snu zjevil umírající Thomas Becket ve zkrvaveném mešním rouchu. Anglii evidentně hrozila církevní klatba a s ní také mezinárodní izolace. Panovník tedy musel udělat vše, aby toto riziko odvrátil. O tři sta šedesát let později, když se Jindřich VIII. kvůli nepovolenému rozvodu odtrhl od katolické církve, si už nikdo v Anglii z takové hrozby nic nedělal. Zato ve 12. století bylo ještě všechno jinak.

Už tři roky po své smrti byl mučedník Tomáš Becket svatořečen a jeho hrob v Canterbury, ověnčený pověstmi o úžasných zázracích, se stal jedním z nejvyhledávanějších cílů tisíců zbožných poutníků.

Středověký Londýn. Dobová rytina

Canterbury prý dokonce zastínilo slavné španělské poutní místo Santiago de Compostela, kde je pochován apoštol svatý Jakub. Není divu, vždyť zaručené zprávy o uzdraveních epileptiků a malomocných a dokonce i prozření slepců, kteří se dotkli Thomasova hrobu, vzrušovaly celou křesťanskou Evropu.

Jen arcibiskupových vrahů se nic z toho netýkalo. Kupodivu je Jindřich II. ani nepostavil před soud a dokonce je nechal dál na svém dvoře. Zkrátka odedávna platilo, že zákon mívá dvojí metr, a proto neměří všem stejně.

10. kapitola

Případ svůdné lazebnice Zuzany

Na českého a jistý čas také římského krále Václava IV. jsme si v této knižní řadě Co v učebnicích dějepisu nebylo takříkajíc „zasedli“. Vyskytuje se ve druhém svazku v několika odstavcích kapitoly Hříšní králové sodomští a stejně tak ve třetím, v němž jsem psal o údajném pokusu o jeho otrávení. Ani tentokrát jsem neodolal, abych si blíže nevyšiml barvitě a rozporuplné postavy tohoto českého panovníka. Třebaže byl dvakrát ženatý, nezanechal žádného potomka. Zato mu pověsti přisoudily až nadměrnou zálibu v pražských nevěstkách a lazebnicích. Zejména si prý král oblíbil jistou půvabnou lazebnici Zuzanu, která mu prý kdysi pomohla v nouzi.

Poprvé tuto legendu zahrnul do své Kroniky české Václav Hájek z Libočan a ten věru nebyl pamětníkem oněch královských prostopášností. Vždyť jeho dílo vyšlo z tiskařského lisu až v roce 1541 a pro jakési potíže s dobovou cenzurou ho čtenáři dostali do rukou až o dva roky později.

Král Václav IV. v majestátu. Illuminace z roku 1400

Hájek měl slabost pro barvitě a dramatické příběhy a právě legenda o králi Václavovi IV. a Zuzaně tyto požadavky splňovala. Zmíněná lazebnice Zuzana měla panovníkovi napomoci na útěku z

vězení, kam ho v roce 1393 uvrhli vzbouření čeští páni. Václav, vězněný v žaláři Staroměstské radnice, si údajně vymohl, aby ho vzali do lázní u dnešního Karlova mostu. Dejme však raději slovo samotnému kronikáři a jeho půvabné dobové češtině:

„Šel jest král v neznámém oděvu z rathúzu, an ho žádný nezná, a čtyři služebníci měští při něm, a jakž vešli do té lázně, kteráž jest nejbližší nad mostem pražským, tak jeden z služebníkův zůstal u sinných dveří a těch dveří pilně ostříhal, druhý služebník zůstal při šatech královských, pilně jich ostříhaje. Dva pak služebníci vešli s králem do mytedlny a tu se s ním mydlili. Po dlúhém pak času král řekl k svým strážným: ‚Žádám vás, nechť se maličko prochládím,‘ a oni dali povolení.

Král uhlédav, ano jedna lodí stojí při samé lázni u břehu a veslo na ní položeno, i řekl jedné ženě mladé, kteráž tu v lázni posluhovala:, ‚Umíš-li lodí veslem táhnúti?‘ A ona odpověděla: ‚A já umím. ‚I řekl jí: ‚Prosím tebe, převez mne na druhou stranu řeky, chcít’ dobře zaplatiti.‘ A ona to hned učinila. Když byli na puol řeky, řekl k ní: ‚Prosím tebe, pospěš!‘ A ona rychle jej přeplavila a když k břehu přistala, král, jakž se byl v lodí položil, zchytiv se rychle ven vyskočil a vyvolav ven ženu, i strčil lodí od břehu. A ona jemu řekla: ‚Ale pročs to učinil, kterakž já se

zase navrátím?’ A on odj odpověděl: ‚Není tobě slušné zase se navrátiti, vezmiš veslo a pod’za mnou, já tobě ten přívoz dobře zaplatím, dnes tobě na tvou ruku sto zlatých položím.’

Žena, jsúci zlata žádostivá, šla za ním velmi rychle a časem spolu i pobíhali. A když jdúce po břehu řeky křovinami přišli až proti vsi, kteráž slově Chuchel, tu našli jednu loď prázdnú stojící při břehu a vstúpivše do ní převezli se opět na druhú stranu, a všedše do lesuov, šli přímo k Novému hradu.

A vtom přišel čas večerní, takže jsú potmě přišli k tomu zámku, volajíce na vrátného, kterýž když otevřel, podivil se a pověděl hejtmanovi, jenž byl Velislav z Duban, a on kázal ty hosti na zámek pustiti a vida pána svého nahého a služebníka jeho toliko v košili, i vzav výborný oděv oddíl jím krále. Ženě té, kteráž slula Zuzana, král kázal dáti oděv ženský poctivý, a tu jím na rychlost hojná večere připravena byla a král Zuzanu vedle sebe posadil. Po vykonání pak večere kázal král při tresti sobě sto zlatých českých, kteréž vzav dal do ruky Zuzaně řka: ‚Toto tobě jsem dnes od přívozu dáti slíbil.’

Tu všichni z toho, že pán jích jim byl zase navrácen, radující se na tom zámku veselí byli. Po vykonání toho veselé na odpočívání se rozešli a král řekl Zuzaně: poněvadž si mně na cestě tovaryšskou byla

a při večeři se mnú za stolem seděla, jest jistě slušné, aby také této nocí vedle mého boku ležala.’ Zuzana jako poslušná nesměla se vuoli královské zprotiviti.

Král pobyv tu několik dní jel odtud’ na Žebrák a Zuzanu s sebou vzal, právě, že nikdá žádného věrnějšího služebníka neměl než Zuzanu, kteráž jej z pražského vězení vysvobodila...“

Potěšení s lazebnicí. Dřevoryt ze 14. století

Václav Hájek z Libočan se ve své kronice k románku Václava IV. a sličné lazebnice Zuzany ještě jednou vrátil:

„Při tom času král rozváživ pohodlé, kteréž mu se stalo v lázni nad mostem pražským skrze nějaká lazebnicí Zuzanu, jakož o tom psáno napřed léta tisícího třístého devadesátého třetího, i rozkázal tu lázeň zbořiti a jinú velkú a znamenitě nákladnú postaviti. A když dokonána byla, povolav své Zuzany, kteráž při něm od onoho času na Žebráku ustavičně byla, dal jí tu lázni a k tomu dvacet kop platu ročního a holého ve vsi Borovnici a řka přede všemi: ‚Zuzano milá, to tobě dávám za tvú věrnost, kterouž si nade mnú ukázala a mne zarmúceného na ten čas na tomto místě tesknosti a vězení zbavila. Tak učiním každému, kdož mi věrně slúžiti bude.‘ Nadto pak kázal napsati list slavný a velmi poctivý všem lazebníkuom a jejich řemeslu, kterýžto listem všem jiným řemeslníkuom rovné je učinil, jejich řemeslo a služby poctivé a čistotné...“

Na vysvětlenou musím dodat, že lázně nemívaly ve středověku právě dobrou pověst. Nejen kvůli tomu, že si tehdy lidé na čistotu příliš nepotrpěli, ale také proto, že lázně zdaleka nesloužily jen k hygieně, ale v takřka stejné míře také k pánskému potěšení.

Lazebnice pak bývaly dívky volnějších mravů, které svým klientům velmi ochotně plnily lecjaká přání.

V této souvislosti se proto zdá být divné kronikářovo tvrzení, že Zuzana šla s Václavem IV. do postele jen proto, že se bála protivit se jeho královské vůli. Stejně tak je divné, že nahý král utíkal s milou lazebnicí na Nový hrad u Kunratic, který v té době, kdy k jeho útěku došlo, tedy v roce 1393, ještě nestál. Václav IV. dal totiž příkaz k jeho stavbě až v roce 1411, tedy o celých osmnáct let později.

Zkrátka a dobře na Hájkově vypravování nesouhlasí řada věcí, které nás nutí k opatrnosti při posuzování toho, zda nějaká lazebnice jménem Zuzana byla opravdu královou milenkou. Podle všeho patří její existence mezi stejné neověřitelné legendy, jako je například drb o tom, že Václav IV. nechal v záchvatu vzteku přivázat vlastního kuchaře na rožeň a opéci ho, protože mu nechutnal jakýsi jím připravený pokrm.

Pověst o lazebnici Zuzaně vznikla podle mínění historika Jiřího Spěváčka patrně díky poněkud eroticky odvážným ilustracím Bible Václava IV., na nichž se objevuje nahý král ve společnosti svůdných lazebnic v průsvitných košilkách. Tyto působivé obrázky byly nepochybně vytvořeny na přímou panovníkovu objednávku a odpovídaly nejen jeho

zálibám, ale také té době se prosazujícím kultu ženského těla. Například jeden z králových oblíbenců, podkomoří Jan Hájek z Hadětína, dal vymalovat na svůj staroměstský dům v Celetné ulici dokonce nahé markytánky. Vyvolal tím tehdy mimo jiné pohoršení přísného moralisty Jana Husa, který ve svém kázání prohlásil: *„Ale pohriechu, již lidé... miesto svatých panen umučenie malují bláznivých panen frejovanie a naháčov nepoctivých a mužův divně a potvorně způsobilych.“* A nejvíce betlémského kazatele rozčilovalo, když spatřil v *„roziech obrazu panny krásné s nadutými prsmi...“*

Václav IV. si však nepotrpěl jen na mladé a přítulné lazebnice, ale také na velké lovecké psy. Patrně se jednalo o plemeno německé dogy, které se používaly na lov kanců, jelenů a vlků. Panovník pověřoval své vyslance, aby mu je přiváželi z nižších evropských zemí. Ten největší pes dokonce spával v královské ložnici u Václavových nohou a o silvestrovské noci 31. prosince 1386 způsobil hroznou tragédii. Král se se svou ženou Johanou tehdy zdržoval na Karlštejně. Podle brabantského diplomata a kronikáře Edmunda de Dynter se uprostřed noci královna probudila, prudce vstala a potmě hledala pod postelí nočník. Nechtěně tak polekala spícího psa, který vyskočil a prokousl jí

hrdlo. Jiná verze tohoto příběhu tvrdí, že Johanu pokousal pes nemocný vzteklinou a ta do rána zemřela. Někteří historikové sice pochybují o hodnověrnosti této události a královninu náhlou smrt ponechávají bez vysvětlení. Nicméně skutečnost, že Václavova smečka loveckých psů byla značně nebezpečná svému okolí, potvrzuje i jiný případ. Rok před onou silvestrovskou tragédií na Karlštejně jeden z těchto psů napadl a ošklivě pokousal královského hofmistra Konráda Krajíře z Krajku.

Smuteční obřady za tragicky zesnulou Johanu Bavorskou trvaly několik dní, než byla 12. ledna 1387 uložena do královské hrobky ve Svatovítské katedrále. Sám Václav se však nezúčastnil ani obřadů, ani samotného pohřbu. Díky svědectví letopisců víme, že se v době Johanina pohřbu sebral a odjel z Prahy na svůj oblíbený hrad Žebrák. Johana mu vskutku k srdci nepřiřostla.

S novým sňatkem český král nijak zvlášť nespíchal, a tak o něm nakonec rozhodla náhoda. Na podzim roku 1388 přijel do Prahy bavorský vévoda Fridrich Wittelsbašský, kterého doprovázela jeho neteř, třináctiletá princezna Žofie. Byla prý tak okouzující a nevšedně krásná, že se do ní osmadvacetiletý vdovec Václav okamžitě zamiloval. Jednání o sňatku bylo velice krátké.

Král Václav IV. s královnou Žofíí Bavorskou

Spěchal zamilovaný panovník, spěchal i bavorský vévoda, protože spřízněnost s králem Svaté říše římské byla politicky jistě velmi výhodná. Václav však z tohoto pohledu mimořádně terno neudělal. Žofiiným otcem byl nepříliš významný člen wittelsbašské rodiny Jan, matkou pak Kateřina z Gorice. Sama Žofie byla nejen neteří vévody Fridricha, ale také tragicky zesnulé Václavovy první ženy Johany. Svatba se konala 2. května 1389 na Pražském hradě a její oslavy se prý protáhly na osm dní.

Zdá se, že zamilovaný byl nejen Václav, ale i Žofie. Přesto bývá o patnáct let mladší a mimořádně půvabná královna podezírána z nevěry. Historik Jaroslav Čechura zmiňuje v této souvislosti jednoho z předních králových oblíbenců, nejvyššího lovčího a pak i královského podkomořího Jíru z Roztok. Svádí ho k tomu fakt, že v letech 1393 až 1400 byl i královniným hofmistrem a ona prý na něj nedala dopustit. Kdo ví, čím si zasloužil její přízeň?! V každém případě je podezřelé, že se Václav v roce 1400 nezúčastnil opožděné korunovace své druhé manželky. Přitom při ní nechyběl jeho bratr uherský král Zikmund a bratranec moravský markrabě Jošt. Vysvětlení, proč tu nebyl také Žofiin manžel a český král, jak by se patřilo, může být různé. Buď byl tento

náruživý milovník vína opět natolik opilý, že se ani nedokázal postavit na nohy, nebo se nechtěl setkat se Zikmundem a Joštem, s nimiž se příliš nesnášel a dokonce se jich bál, případně na Žofii kvůli jakémusi jejímu záletu žárlil a svou neúčastí na její korunovaci ji chtěl potrestat.

Historik profesor Rudolf Urbánek se naopak domníval, že Václav a Žofie si byli věrní a vysvětlení prý k tomu nabízí už zmiňovaná Bible Václava IV., kterou pro panovníka nechal zhotovit královský mincmistr Jan Rotlev. Podle profesora Urbánka mívala v iluminovaných středověkých rukopisech velký význam symbolika barev. Právě v souvislosti s králem a královnou používal dvorský malíř především růžovou a modrou, znamenající věrnost a lásku. Také svůdně poodhalená lazebnice, která se na ilustracích objevuje v králově společnosti, by měla být údajně sama královna Žofie. Že vám takové tvrzení připadá příliš odvážné?

Profesor Urbánek svoji domněnku podpořil výkladem písmen W a E, která často doprovázejí oblíbený symbol Václava IV. ledňáčka s točenicí. W samozřejmě značí Václav, kdežto E by mělo být zkratkou latinského jména Eufemia, tedy Offney, jak se německy nazývala sama Žofie Bavorská. Kronikář Hájek však prý ono gotické E četl jako S, z čehož si

vytvořil jméno Susanna, česky Zuzana. A s přihlédnutím k lázeňským námětům ilustrujícím Václavovu bibli stvořil lazebnici Zuzanu, zpola dobrosrdečnou dívku z lidu, zpola prostitutku a královu milenku.

Václava Hájka z Libočan jako faráře a tím pádem i dobrého znalce bible mohla inspirovat také postava biblické Zuzany, půvabné a bohabojné manželky obchodníka Joachima. Tato Zuzana se jednou koupala nahá v jezírku na zahradě u svého domu. Z úkrytu za keři ji zatím pozorovali chlípní starci, kteří omámeni krásou jejího těla pak za ní přišli s nemravnými návrhy. Zuzana je však rázně odbyla. Starci se jí za to pomstili a u soudu ji obvinili z cizoložství. Za to byl tehdy jediný trest – ukamenování. Už to vypadalo s půvabnou Zuzankou tuze špatně, naštěstí v okamžiku, kdy ji vedli za město, aby se do ní mohl každý zájemce strefit, objevil se prorok Daniel a prohlásil o ní, že je nevinná. Soudci nakonec souhlasili s opakováním soudu. Daniel vyslechl každého ze starců zvlášť, a když všichni slyšeli, že se jejich odpovědi liší, bylo zřejmé, že si všechno vymysleli. Zuzana byla tedy osvobozena. Biblické podobenství o Zuzaně by se dalo vztáhnout na neznámou lazebnici, opovrhovanou dívku lehčích mravů, která ve skutečnosti jediná zachránila krále.

Ale věřte nevěřte, Václav Hájek z Libočan mohl mít podle některých historiků pro svůj příběh o lazebnici Zuzaně a zamilovaném panovníkovi možná docela reálný podklad. V Podskalí na břehu Vltavy v blízkosti královského dvorce pod Zderazem, kde se Václav IV. rád zdržoval, bývaly lázně, které patřily králi. Jejich správkyňí byla jistá Eliška ze Zderazu. Nevíme sice, jak byla stará a jak vypadala, ale logicky by mohla být královou milostnicí a předlohou pro půvabnou lazebnici Zuzanu. Že by tedy Zuzana byla ve skutečnosti Eliška? Pak by ovšem i ona písmena W a E, doprovázející oblíbený panovníkův symbol ledňáčka s točenicí, mohla mít jiný výklad. W by bylo, jak víme, prostě Václav, kdežto E by znamenalo Elišku, Václavovu milou. Jednalo by se tedy o podobný monogram, jaký mladí lidé někdy vyrývají do parkových laviček nebo do kmenů stromů, nebo si jej dokonce nechávají vytetovat na kůži. W plus E, zamilovaný pár panovníka a lazebnice. Jenže ve skutečnosti je to všechno jen naše domněnka.

11. kapitola

Zapomenutí dobyvatelů oceánů

Kdo by neznal slavné mořeplavce Kryštofa Kolumba, Vasca de Gamu, Fernãa de Magalhãese či Jamese Cooka?! Ale vedle těchto objevitelů a pokořitelů oceánů existovali i další odvážlivci, kteří dokázali úspěšně křížovat nedozírné mořské dálavy. Bohužel o nich mnoho nevíme. Dějiny objevitelských plaveb jsou totiž psány z hlediska Evropanů a ti ostatní měli tu smůlu, že Evropany nebyli. Přesto dokázali tolik co slavný Ital ve španělských službách Kolumbus či proslulý anglický kapitán James Cook. A možná je i v lecčems předčili.

Začněme pěkně chronologicky od nejstarších dobyvatelů Tichého oceánu či chcete-li Pacifiku. Jméno mu sice dal v roce 1520 portugalský mořeplavec ve španělských službách Magalhães, ale už dávno před jeho výpravou brázdili Pacifik první osídlenci Polynésie, tedy česky řečeno Mnohoostroví, do něhož patří Havajské ostrovy, Tahiti i například známý Velikonoční ostrov. Odkud se vlastně tito ostrované vzali, odkud připluli?

Podle nejrozšířenější teorie připluli předkové Polynésanů na ostrovy uprostřed Tichého oceánu v několika vlnách a v několika etapách. Východiskem jejich cesty byla jihovýchodní Asie, podle některých badatelů původně pocházeli z Indie, jak by tomu mezi Polynésany odpovídali mnozí jedinci indoevropského typu se světlejší pletí, árijskými rysy a dokonce občas i ryšavými vlasy. Jak tvrdí novozélandský badatel Percy Smith, někdy počátkem 4. století př. n. l. se vystěhovali z Indie na indonéské ostrovy Sumatru, Jávu, Borneo a Celebes. Část z nich pak podle této teorie na počátku našeho letopočtu odplula přes Mikronésii přímo na Havajské ostrovy, jiní pluli kolem severního pobřeží Nové Guineje, osídlené už dříve lidmi tmavší pleti s negroidními rysy, na Šalomounovy ostrovy, Fidži, Samou, Cookovy ostrovy, Tahiti a Markézy.

Záhadou ovšem zůstává, jakým způsobem by tito Polynésané, ale také Mikronésané, dokázali překonat dávno před Kolumbovou plavbou do Ameriky tak obrovské mořské vzdálenosti s jejich nepříliš rozvinutou technikou. Vždyť Evropané, včetně takových zkušených mořeplavců, jako byli třeba Vikingové, se v té době nepouštěli na moře dál než na dohled od pevniny.

A samozřejmě se nabízejí ještě další otázky – jak se první dobyvatelé tehdy ještě liduprázdné Polynésie na širém oceánu orientovali? Vždyť neměli ani kompas, ani žádné jiné navigační pomůcky! Podle čeho se tedy na širém moři orientovali? Ve dne podle slunce a v noci podle postavení hvězd? A jak potom dospěli ke svým zřejmě značným astronomickým znalostem?

Vědci předpokládají, že dávní mořeplavci se na nedozírné vzdálenosti vydávali na člunech vydlabaných z kmenů obrovských stromů, které unesly až padesát lidí. Pokud byly tyto čluny vybaveny plachtami, mohli plavci využívat pasátových větrů, které jim v oblasti rovníku usnadňovaly plavbu východním směrem.

Navigace byla při takových odvážných plavbách zřejmě zpočátku věcí improvizace, teprve postupně se Polynésané naučili orientovat podle postavení hvězd. V dochovaném polynéském Zpěvu Ruanuiho se o tom praví: „*Klenbu nebes nad hlavou probodni nahore i dole, rozděl nebeský baldachýn, naruš nebeskou pokrývku...*“ To jsou zřetelné pokyny pro úvod do orientace podle hvězd. V jedné z domorodých legend polynéský hrdina jménem Kupe, který údajně jako první doplul na Nový Zéland, nabádá plavce plujícího v jeho stopách: „*Necht'*

během listopadu zapadá Slunce, Měsíc i Venuše stále po tvé levé ruce...“

Na svých cestách po oceánu používali Polynésané sice primitivní, avšak důmyslný navigační přístroj, a to „posvátnou tykev“ zvanou kalebasa. Jednalo se o tykev s hladce seříznutým vrcholem, pod jejímž horním okrajem byla proražena řada otvorů v určitých, zřejmě velmi přesně propočítaných vzdálenostech. Takto upravená tykev se pak naplnila vodou. Když se Polynésané plavili například z Tahiti na Havajské ostrovy, tedy severním směrem, spatřili po překročení rovníku Polárku. Ze zkušeností věděli, že tato hvězda každý den jejich plavby vystupuje výše nad obzor. V okamžiku, kdy se jejich kánoe ocitne na úrovni Havajských ostrovů, spatří Polárku pod určitým úhlem a tento úhel jim určí „posvátná tykev“. Stačí ji držet vodorovně a jedním z otvorů se dívat směrem k této hvězdě. Když se spojnice pozorovatelova oka s Polárkou dotýkala horního okraje tykve, plavci byli na stejné zeměpisné šířce jako Havajské ostrovy. Úhel právě dosáhl 20 stupňů!

Časté plavby mezi tichomořskými ostrovy si vynutily i konstrukce nových typů lodí – lodí s vahadlem případně dvěma vahadly, které měly na moři mnohem větší stabilitu než kánoe. Vynálezem Polynésanů byla loď se dvěma trupy – katamarán,

kteřá svou nezvyklou konstrukcí překvapila první evropské mořeplavce. Právě díky těmto mnohem stabilnějším lodím s vyšší nosností se Polynésané mohli odvážit i na rozbouřený oceán. Údajně právě na kánoi se dvěma trupy dokázali doplout z Markéz až na vzdálený Nový Zéland.

Někteří badatelé ovšem s teorií o obydlení tichomořských ostrovů lidmi z jihovýchodní Asie nesouhlasí. Pro své námitky mají řadu důvodů. Poukazují například na to, že Polynésané neznali před příchodem Evropanů kov a žili ještě v době kamenné. Přitom obyvatelé Filipín a také Indonésie, odkud měli do Tichomoří připlout, běžně používali bronzové i železné nástroje od 2. století př. n. l. Podobné je to se znalostí kola, které bylo v celé Polynésii věcí zcela neznámou, ačkoliv na indonéských ostrovech se používalo stejně dlouho jako železo. Přitom však kolo, podobně jako železo, postrádáme u indiánských civilizací. Zajímavý je také fakt, že pouze v Polynésii a na americkém kontinentu se číslovka pět odvozuje od pěti prstů ruky. Že by tedy tichomořské ostrovy nebyly osídleny ze západu – tedy z jihovýchodní Asie, nýbrž z opačné strany, z východu, tedy z Ameriky?

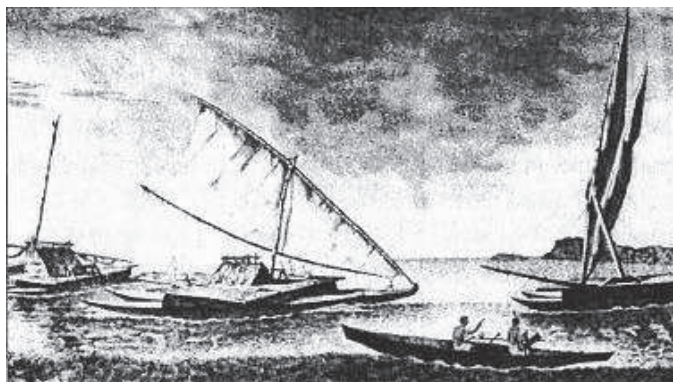
Existují však i další kulturní projevy, které spojují lid Oceánie spíše s původními obyvateli Nového

světa. Tím rozhodně nejznámějším jsou obrovité kamenné sochy zvané moai vztyčené představiteli jakési dávné civilizace na Velikonočním ostrově. Znamý norský badatel Thor Heyerdahl poukázal na jejich možnou příbuznost s kamennými sochami na západním pobřeží Jižní Ameriky. Vyslovil přitom domněnku, že tvůrci moai připluli na Velikonoční ostrov právě odtud. V této souvislosti připomněl legendu z říše Inků, podle níž bílý bradatý bůh Kon Tiki Virakoča odplul se svým lidem z jihoamerického pobřeží západním směrem a která by mohla být ohlasem skutečné historické události.

Aby prakticky prokázal svoji hypotézu, norský vědec bájného Virakoču napodobil. V roce 1947 se s pěti přáteli vydal z Peru na balzovém voru, jaké kdysi používali jihoameričtí indiáni, a hnán mořskými proudy dosáhl souostroví Tuamotu ve Francouzské Polynésii. Prokázal tím sice, že balzové vory s jednoduchou plachtou dokáží úspěšně brázdit Tichý oceán, přesto však obyvatelé Polynésie zřejmě neměli pradědečky z Jižní Ameriky.

Thor Heyerdahl totiž přehlédł skutečnost, že jazyky, jimiž Polynésané hovoří, se výrazně liší od indiánských jazyků. Od Madagaskaru až po Velikonoční ostrov se totiž setkáváme s malajsko-polynéskou nebo austronéskou jazykovou skupinou.

Nejen jazykově, nýbrž ani etnicky nejsou Polynésané s jihoamerickými indiány spřízněni. A pokud jde o kamenné sochy na Velikonočním ostrově, jim podobné nalezneme nejen na západním pobřeží Jižní Ameriky, ale také na druhé straně Tichého oceánu v Indonésii.

Katamarány domorodců z tichomořského souostroví Tonga, rytina z 18. století

Ze všech tichomořských ostrovů byl nejpozději obydlen Nový Zéland. Teprve někdy v 10. století našeho letopočtu tady víceméně náhodou přistál katamarán s polynéskou posádkou vedenou už zmiňovaným hrdinou Kupem. Na lodi byli jak muži, tak také ženy, které opatrovaly malou zásobu rostlin k

dalšímu pěstování. Jednalo se tedy o výpravu hledající, podobně jako v našich pověstech lid praotce Čecha, zemi k novému osídlení. Z rostlin, které s sebou tito předkové Maorů z původního domova na Cookových ostrovech nebo na Tahiti přivezli, se na Novém Zélandu uchytily sladké brambory, papírová moruše, jedlá kolokázie a dýně. Oproti tomu kokosová palma nebo banánovník ve zdejších mírném klimatu nepřežily.

První osadníci se octili v zemi, která byla mnohem větší než ostrovy, které do té doby poznali. K jejich překvapení tu nežila žádná čtyřnohá zvířata, zato tu pobývalo obrovské množství ptáků včetně nelétavých a podél pobřeží žily velké kolonie tuleňů. Nejvyšší hory se na svých vrcholcích čímsi bělaly a předkové Maorů, neboť neznali sníh a led, to nazvali pěnou. Protože letní dny zde byly delší než v jejich bývalé domovině blízko rovníku, pojmenovali svou novou vlast Aozea-roa, tedy Dlouhé denní světlo či Země dlouhého bílého mraku.

Polynésané zdaleka nejsou jedinými zapomenutými dobyvateli oceánů. Těmi dalšími by měli být Číňané. Počátkem 15. století vyslal čínský císař Ču Ti z dynastie Ming na moře několik expedic, které nejenže objevily Austrálii, ale také překonaly Tichý oceán a přistály u západního pobřeží Ameriky.

Co víc, jak zjistil amatérský historik a bývalý kapitán britské válečné ponorky Gavin Menzies, Číňané zamířili od pobřeží Indie k břehům Afriky, obepluli mys Dobré naděje a křižovali Atlantský oceán. Dokonce prý, navzdory zalednění moře propluli kolem Grónska, pak přistáli na Islandu a severní mořskou cestou kolem nejvýchodnějšího výběžku Asie Čukotky se vrátili domů do Číny. K tomu všemu mělo dojít mezi lety 1421 až 1423, kdy se polovina Evropy třásla strachy před českými husity, zvláště pak před obávaným slepým hejtmanem Janem Žižkou z Trocnova.

Také o zmíněné čínské objevitelské plavby se zasloužil tělesně postižený muž. Velitel největší čínské flotily, která kdy brázdila světové oceány, admirál Čeng Che (1371 – 1435) byl totiž eunuch. Když byl svržen poslední císař mongolské dynastie Togontömör, čekaly mnohé jeho krajany ty nejpřísnější tresty. Po dobytí poslední mongolské pevnosti Kchun – ming v horské provincii Jün-an u tibetských hranic byli všichni muži pobiti a nedospělí zajatci vykastrováni. Mezi ně patřil i Čeng Che, původním jménem Ma Che. Na rozdíl od mnohých svých vrstevníků, kteří násilné zmrzačení zaplatili životem, šťastně přežil a navíc si ho do svých služeb vybral sám císař. Jedině eunuši, kastráti, se totiž

mohli stát císařovými sluhy a hlídat císařovy ženy a konkubíny.

Čeng Che byl učenlivý a nadaný a časem se vypracoval na jednoho z císařových nejbližších rádců a důvěrníků. Přitom ho jeho značně nadprůměrná výška, údajně přes dva metry, stokilová váha a osobní odvaha předurčovaly i pro vojenskou kariéru. Na rozdíl od tehdy nábožensky nesnášenlivé Evropy přitom čínskému vládci nevadilo, že Čeng Che je, podobně jako tehdy mnoho jeho mongolských krajanů, věřící muslim. Stal se Nejvyšším eunuchem, získal přezdívku San Pao, Tři poklady, a navzdory tomu, že se na moři nikdy dříve neplavil, byl jmenován admirálem, nejvyšším velitelem císařské flotily.

Už za panování předcházejících mongolských dynastií Sung a Jüan měla Čína, tehdy se nazývajících Říše středu, mohutné loďstvo. Nyní se císař Ču Ti rozhodl vybudovat ještě větší námořní sílu, která by vytlačila z mezinárodního obchodu s kořením Araby a zároveň zastrašila vládce cizích zemí. Podle jeho imperiálních představ měly všechny ostatní země platit Říši středu pravidelný poplatek za obchodní privilegia a vojenskou ochranu. Zmíněná obchodní privilegia představovala možnost odebírat čínské zboží, zejména hedvábí a porcelán, za výhodné ceny.

Tím by se ovšem ostatní státy vůči Číně neustále zadlužovaly a logicky tak dostávaly do podřízeného postavení.

Císař Ču Ti přikázal postavit 1681 nových obchodních a válečných lodí, mezi nimiž bylo i 250 „lodí pokladů“, nevídaných plavidel s devíti stěžni. Celkem tak dosáhla císařská flotila počtu 3500 lodí. Přitom se jednalo o plavidla, s nimiž se i ty největší evropské koráby nemohly ani zdaleka měřit. Zmíněné lodě pokladů byly dlouhé 120 metrů a široké 50 metrů, měly výtlak kolem 1500 tun a mohlo se na nich plavit až 1000 členů posádky. Kromě plachet na devíti stěžních byly vybaveny i vesly, z nichž jedno obsluhovalo třicet mužů.

Pro srovnání Kolumbova karavela Santa Maria, s níž v roce 1492 přistál v Karibiku, byla dlouhá asi dvacet čtyři metrů, široká osm metrů, její výtlak je odhadován na 60 tun a plavilo se na ní osmatřicet námořníků. Už z tohoto porovnání je vidět, že Čína byla v 15. století největší námořní velmocí na světě.

Její postavení vycházelo ze šest set let dlouhých čínských zkušeností v plavbě po mořích a ze značně vyspělé navigace. Číňané nejenže už v 8. století vynalezli kormidlo dnešního typu, tedy umístěné na zádi lodí v prodloužení kýlu, ale ještě dříve začali používat kompas. A to, smíme-li věřit jednomu

starému čínskému rukopisu, celá tři století před naším letopočtem. Už zmiňovaný badatel Gavin Menzies ve své pozomhodné knize „1421: Rok, kdy Čína objevila svět“ tvrdí, že „Číňané vynalezli a začali používat kompas nejpозději v sedmém století, proto dokázali bezchybně určovat směr plavby...“

Pravda, čínské kompas byly ještě velmi jednoduché. Jednalo se o kus magnetovce nebo zmagnetizovaného železa plovoucího v oleji. Bezpečně však jedním koncem ukazoval k severnímu magnetickému pólu. A to bylo důležité, protože Číňané dokázali určovat svoje postavení podle postavení Polárky a dalších hvězd, které kolem ní zdánlivě obíhají. Čínští námořníci také uměli měřit vzdálenosti, které jejich lodě překonaly. Den měli rozdělený na deset částí, které odměřovali přesýpacími hodinami. Jedno otočení tohoto časoměru tak odpovídalo 2,4 hodinám a také době jedné námořní hlídky.

Admirál Čeng Che se vydal na svou první plavbu v roce 1405. Zatímco Kryštof Kolumbus o osmdesát sedm let později zamířil přes Atlantik s pouhými třemi koráby, Čengova flotila měla dvaasedesát obrovských lodí pokladů vesměs speciální konstrukce, stavěných tak, aby odolávaly bouřím a tajfunům. Admirál přitom velel posádce čítající stěží

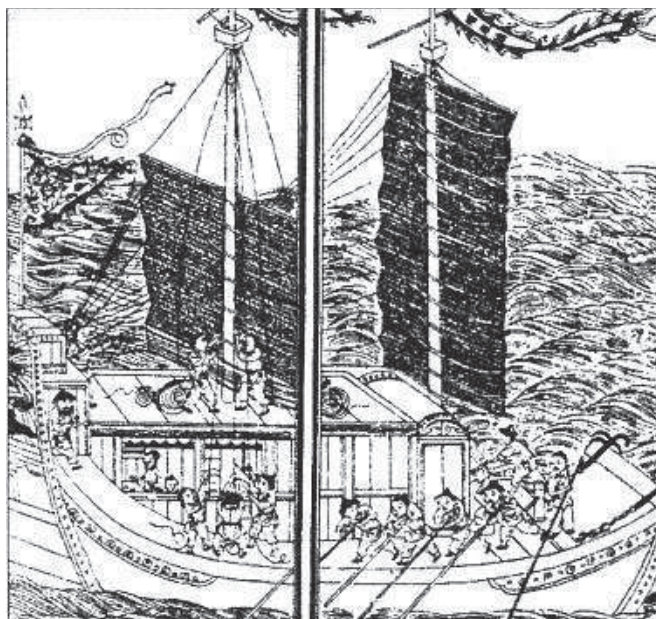
uvěřitelných 27 800 námořníků. Výprava směřovala do Malakky v dnešní Malajsii, která byla tehdy nejdůležitější obchodní křižovatkou v jihovýchodní Asii. Nakládalo se zde koření z Moluk, prodávaly indické látky i čínský porcelán, setkávali se tu Malajci, Thajci, Bengálci, Peršané i Arabové. Čeng Che z pověření císaře tento přístav ovládl a učinil z něho čínskou kolonii. Při následujících výpravách získali Číňané kontrolu nad celým námořním obchodem v Indickém oceánu, jednotlivé flotily dopluly až do indického přístavu Kalikut, další se dostaly do Hormúzu v Perském zálivu, na Maledivy a na východní pobřeží Afriky tehdy ovládané Araby.

V roce 1419 přivezla Čeng Cheova flotila do Pekingu vládce nebo vyslance zemí ležících kolem Indického oceánu a císař je zde dva roky nákladně hostil. Poté, co se v březnu 1421 zúčastnili slavnostního otevření nově vybudovaného Zakázaného města s císařským palácem a byli na rozloučenou obdarováni bednami modrobílého porcelánu, rolemi hedvábí a bedničkami s nefritem, je císařská flotila zase rozvezla do jejich domovů. Desítky největších čínských lodí zamířily do Hormúzu, Adenu a dalších měst v Arábii, do Mogadiša, Malindi a Mombasy ve východní Africe, do Kalkaty a Kambaje v Indii, na Srí Lanku, do

Vietnamu, do Japonska a do dalších míst. Doprava cizích vyslanců a panovníků byla tentokrát jen malou částí velkého úkolu pro admirála Čeng Chea. Jeho největší námořní armáda měla, jak pravil císařský edikt, *doplout, „až na konec světa a vybrat poplatky od barbarů v zámoří... přivést všechny v Podnebesí (rozuměj do područí Říše středu), aby mohli být civilizováni...“*

Obrovská výprava několika stovek zčásti obchodních a zčásti vojenských lodí vyplula 5. března 1421 z Tchang-ku (nedaleko dnešního Tiencinu) na pobřeží Žlutého moře. Při vybavení této výpravy se myslelo skutečně na všechno, jak o tom svědčí i skutečnost, že s sebou pro rozptýlení námořníků vezla také prostitutky převážně z kantonských nevěstinců. Za šest týdnů dorazila celá obrovská expedice do Malakky, která byla výchozím bodem pro další cestu.

U pobřeží Sumatry rozdělil admirál Čeng Che flotilu na čtyři části. První skupině lodí měl velet eunuch Chung Pao, druhé Čou Man, třetí admirál Čou Wen. Ta jména stojí za zapamatování, protože tito námořní velitelé se co do rozsahu svých plaveb přinejmenším vyrovnali Kolumbovi či Magalhãesovi. Konečně čtvrté, nejmenší části císařského loďstva, velel sám admirál Čeng Che.

Čínská obchodní loď z počátku dynastie Ming (1368– 1644)

Poté, co přenesl své pravomoci na ostatní, bylo jeho úkolem rozvézt vyslance ze zemí jihovýchodní Asie do jejich domovů a pak se zase vrátit do Číny. Jako svého nejbližšího důvěrníka a rádce ho císař nemohl postrádat.

Jenže zatímco stovky čínských lodí brázdily světové oceány na před tím a ani potom dlouho nevídané objevitelské plavbě, domácí politické události v Číně přinesly zásadní zvrát. Povstání ve

Vietnamu a vojenský útok Mongolů ohrozily postavení císaře Ču Tia. Velké vojenské tažení milionové armády proti mongolské invazi způsobilo finanční potíže a nakonec skončilo krachem. Sám čtyřiašedesátiletý Ču Ti zemřel v srpnu 1424 ve vojenském stanu uprostřed války. V září 1424 nastoupil na císařský trůn jeho syn Ču Kao-č, muž poněkud zápecnické a opatrnické povahy. Hned jeho první edikt učinil konec čínským objevitelským plavbám: *„Všechny cesty lodí pokladů končí. Všechny lodě kotvící v Tchaj-cchangu se přesunou do Nankingu a všechno zboží z jejich palub bude vráceno úřadu vnitřních záležitostí a uschováno... Stavba a opravy všech lodí pokladů budiž okamžitě ukončeny...“*

Nový císař nejevil žádný zájem o objevitelské plavby a velkorysou imperiální politiku svého otce. Když se v říjnu 1423 vrátily po dvou a půl letech plavby po světových mořích dvě ze tří skupin lodí, nikdo je nevítal a nikdo nesměl projevovat zájem o to, co objevily. Říše středu se opět uzavřela sama do sebe a ztratila zájem o všechno, co se dělo za jejími hranicemi. Odpor ke kontaktům s cizinou šel tak daleko, že komukoliv, kdo by se věnoval zahraničnímu obchodu, hrozila poprava. Pouze admirál Čeng Che unikl pronásledování a nový císař

ho poslal do výslužby s titulem správce císařské loděnice. Zemřel v roce 1435. Jako poslední tečku za svým dramatickým životem nechal čtyři roky před smrtí vztyčit v chrámech Nebeské pradleny v Ťiang-su a v Liouia-kangu dvě kamenné stély s nápisy, které jsou jediným přímým svědectvím o velkém čínském objevitelském dobrodružství. Všechny ostatní zprávy musely být totiž na císařský příkaz zničeny. Obě stély byly však objeveny až ve 20. století. Do té doby neměl žádný historik tušení o tom, že Čína byla na počátku 15. století námořní velmocí.

Na stéle z Ťiang-su se praví: *„Od chvíle, kdy jsme my, Čeng Che a jeho druzi, na počátku éry Jung-le (vlády císaře Ču Tia, v roce 1403) dostali císařské pověření jako vyslanci do zemí barbarů, uskutečnili jsme až doposud sedm plaveb. Ve všech případech jsme veleli několika desítkám tisíc císařových vojáků, a více než stovce zaoceánských lodí. Vypluli jsme z Tchaj-cchangu a vydali se na moře. Cesta nás zavedla do Čan-čchengu (Čampa), Sien-lua (Thajsko), na Kua-wu (Jáva), do Kchu-ti (Kóčínu) a Ku-li (Kalikutu), než jsme dorazili do Chulumu-s' (Hormuz v Perském zálivu) a dalších zemí na západě, celkem do více než tří tisíc.“*

Na stéle v Liou-t'ia-kangu se zase můžeme dočíst: *„Procestovali jsme přes 100 000 nedozírných vodních*

plání, spatřili obrovské mořské vlny (tsunami), které se jako hory tyčily vysoko k nebi, viděli jsme vzdálené barbarské země, ztrácející se v modravém oparu. Pod plachtami, velebně vzdutými jako oblaka, jsme dnem i nocí pokračovali stejně rychle, jako ona hvězda putovala nad těmi nespoutanými vodami.“

To jsou však pouze nepřímé důkazy velkých čínských objevitelských plaveb, při nichž Číňané o desítky let předstihli Evropany. Máme nějaké jiné doklady toho, že Číňané skutečně přistáli v Americe, křižovali Atlantik, obepluli Grónsko i severní pobřeží Sibíře?

Ukázalo se, že zdaleka ne všechny zprávy mořeplavců Chung Paa, Čou Mana a Čou Wena o jejich velkých objevech byly na císařův příkaz zničeny. Takovým nepřímým dokladem by měla být mapa světa, kterou počátkem roku 2006 představil veřejnosti čínský právník a sběratel Liou Kuang. Podle svého vyjádření ji koupil v roce 2001 od jednoho šanghajského antikváře za 500 dolarů. Mapa sice pochází z roku 1763, ale v doprovodném textu se uvádí, že jde o kopii mnohem starší mapy z doby panování císaře Ču Tia, tedy z doby největšího rozmachu čínských objevitelských plaveb.

Mapa se vyznačuje především velmi přesným rozvržením všech kontinentů. Neznámý čínský autor

přesně zakreslil obrysy Afriky, ale i Severní a Jižní Ameriky. Zvláště nás překvapuje, že kreslíř dobře znal i východní severoamerické pobřeží. Na mapě samozřejmě nechybí ani Austrálie, byť její obrysy jsou poněkud zjednodušené, a dokonce i Antarktida. Zakreslená pevnina kolem severního pólu zřejmě vznikla záměnou souvislých ledových ker za suchou zemi.

Třebaže se o této mapě mnozí odborníci vyjádřili skepticky, má už zmiňovaný britský badatel Gavin Menzies po ruce další kartografické důkazy. Jedním z nich by měla být už v třetím svazku řady Co v učebnicích dějepisu nebylo zmiňovaná mapa tureckého admirála Piriho Reise, pocházející z roku 1513. Na mapě je totiž velmi přesně zakresleno pobřeží Antarktidy a Jižní Ameriky se znalostmi, jaké tehdy nemohli mít žádní evropští mořeplavci. Je však možné, že turecký admirál získal své informace zprostředkovaně z jiných zdrojů. Například od Arabů a ti je zase měli od Číňanů.

Ale existují i jiné kartografické důkazy o čínských objevitelských plavbách. Jedním z nich je mapa světa benátského zeměpisce otce Maura z roku 1459. Je na ní totiž velmi přesně zakreslen nejjižnější bod Afriky mys Dobré naděje, a to o dvacet devět let dříve, než ho obeplul portugalský mořeplavec Bartolomeo Dias.

Odkud mohl mít otec Mauro takové zeměpisné znalosti? Menzies se domnívá, že jeho informátorem byl pravděpodobně jiný Benátčan Niccoló da Conti, který pobýval v roce 1421 v indickém přístavu Kalikut, a to právě v době, kdy sem připlula čínská expedice. Da Conti se dokonce s Číňany plavil po Indickém oceánu na jedné z lodí pokladů a jako první Evropan na vlastní oči spatřil nejjižnější bod Afriky.

Dalším z důkazů, že Číňané přistáli v Americe před Kolumbem, může být neznámější ryze americká plodina kukuřice. Do Asie se totiž dostala bez přispění Evropanů a asi těžko by sem kukuřičné palice či jednotlivá zrna zanesly třeba mořské proudy. A i kdyby se tak stalo, zrna by asi sama nevyklíčila. Kronikář Magalhãesovy výpravy kolem světa Antonio Pigafetta při popisu návštěvy Limasavy na Filipínách v roce 1520 uvedl: „*Ostrované pozvali generála (Magalhãese) na své lodi, na kterých nabízeli na prodej své zboží – hřebíček, skořici, zázvor, pepř, muškátové oříšky a kukuřici.*“ Pigafetta použil k označení kukuřice karibského slova „*maíz*“ a z vlastní zkušenosti dobře věděl, jak kukuřice vypadá, když napsal: „*Klasy indiánského obilí se drhnou a nazývají se lada.*“

To však není zdaleka jediný důkaz o americké kukuřici v Asii. V roce 1993 objevili lovci perel v

zátoce u filipínského ostrova Pandananu vrak staré čínské džunky. O dva roky později ho prozkoumali badatelé z oddělení podmořské archeologie filipínského národního muzea a vyzdvihli z něho na souš 4 722 předmětů.

Mezi nimi byl i nástroj na drcení kukuřice, jaké se používaly pouze v Jižní Americe. Archeologové zkoumali dřevo z lodního trupu radiokarbonovou datovací metodou a zjistili přitom, že pochází asi z roku 1410.

Kupodivu stejně staré je dřevo lodi objevené na druhé straně Tichého oceánu v ústí řeky Sacramento v Sanfranciském zálivu. Na její palubě se našly zbraně z kovu stříbrošedé barvy, přičemž je zřejmé, že se nemohlo jednat o výrobky domorodců. Indiáni předkolumbovského období totiž neuměli tavit kovy. Bohužel se zbraně ztratily, zřejmě byly rozkradeny, ale historik John Furry z Přírodopisného muzea severní Kalifornie prozkoumal zbytek vraku a podle tvaru usoudil, že se jednalo o čínskou džunku. Takové malé plachetnice přitom obvykle doprovázely velké lodi pokladů.

Skutečnou senzací je pak objev hrobky neznámého čínského nebo mongolského velmože v základech Sluneční pyramidy v historickém hlavním městě Mexika Teotihuacánu. V hrobce se dochoval

jeho portrét a uložená kostra měla na krku náhrdelník ze zeleného nefritu, jaký se v Mexiku nevyskytuje. Americký archeolog profesor William Niven označil hrobku za „typicky čínskou“ a zároveň upozornil na kamenné desky s podivným písmem připomínajícím čínské znaky. Badatelé si s ním nevěděli rady, ale přivolaný pracovník čínského velvyslanectví je prý bez problému přečetl.

Čínští mořeplavci podle všeho zakládali na americkém pobřeží osady a zřejmě udržovali čilé kontakty s domorodci. S následky těchto „kontaktů“ se setkal italský mořeplavec ve francouzských službách Giovanni de Verrazano. V roce 1524 ho francouzský král František II. vyslal do Severní Ameriky, aby hledal možnost proplutí do Tichého oceánu. Verrazano plul kolem pobřeží nynější Virginie k východnímu cípu Nového Skotska. Na Rhode Islandu se podle vlastního vyjádření setkal s indiány, kteří *„měli pleť barvy mosazi, někteří dokonce ještě světlejší, další žlutou, příjemnou na pohled, a dlouhé černé vlasy, které si velice pečlivě upravovali a zakrývali, černé a šikmé oči a oduševnělou, milou tvář...“* „Jednalo se snad o potomky dávných čínských mořeplavců?

Na Rhode Islandu je však dodnes ještě jedna historická záhada. Na skalnatém výběžku v parku v

Newportu stojí zvláštní knihovná věž, o jejíž původ se historici zuřivě přou. Někteří ji pokládají za pozůstatek větrného mlýna z počátku 16. století. Jiní naopak tvrdí, že jde o maják, který zde ve 14. století zbudovali Vikingové, kteří přepluli Atlantik ještě před Kolumbem. Britský badatel Gavin Menzies však upozorňuje na zvláštní tvar a rozmístění oken věže, které nápadně připomínají čínské majáky z doby dynastie Sung (960 – 1279), jejichž světlo navádělo čínské a arabské lodi do přístavu Čchüan-čou na jihovýchodě Číny. Newportská kamenná věž je sice menší, má jen tři poschodí oproti čínským majákům s pěti patry, ale shodný osmiúhelníkový půdorys a také stejně hladkou omítku.

William Penhallow, profesor fyziky a astronomie na University of Rhode Island, zjistil, že zdánlivě náhodné umístění průzorů a asymetrické okenní sloupky odpovídají významným astronomickým jevům, jako je východ a západ Slunce při rovnodennosti a slunovratu či zatmění Měsíce. Je zajímavé, že podobně byly budovány čínské astronomické plošiny a observatoře v období dynastie Ming. Gavin Menzies na tomto základě snáší další důkazy o dávné přítomnosti Číňanů na Rhode Islandu.

Zdá se tedy, že se budeme muset smířit se skutečností, že mořeplavci z Říše středu byli počátkem 15. století pány světových oceánů a svými objevy předběhli Kolumba, Magalhãese či Cooka. Zůstává však otevřenou otázkou, zda všechno, co ve své knize „*1421: Rok, kdy Čína objevila svět*“ tvrdí britský badatel Menzies, odpovídá historické pravdě. Zvláště se zdají být přehnané jeho hypotézy o obeplutí Grónska navzdory zalednění severní polární oblasti, či plavba po severní mořské cestě kolem břehů Sibiře. Ale kdo ví, jak by se odvíjely dějiny světa, kdyby Čína nezastavila své objevitelské plavby a neuzavřela se do svých hranic. Jenže tato otázka už nepatří do historie. Ta totiž nezná žádná kdyby...

12. kapitola

Levoboček, který porazil Turky

Dějiny se doslova hemží příběhy nechtěných panovnických dětí narozených, jak se kulantně říká, z nemanželského lože. Mnozí z těchto bastardů, panchartů či slušně řečeno levobočků upadli v zapomnění, jako například syn římského císaře a krále Karla IV. a nám neznámé francouzské dámy jistý Guillaume, narozený asi v roce 1366 v jihofrancouzském Avignonu. Jiní naopak vstoupili do dějin. Jen si připomeňme Mikuláše, nemanželského syna Přemysla Otakara II., který založil vedlejší přemyslovskou linii opavských vévodů, či Jana Volka, olomouckého biskupa, jenž byl zas nemanželským synem krále Václava II. Ale podobně jako Lucemburkové či Přemyslovci, zanechali pěknou řádku levobočků i Habsburkové. Asi nejslavnějším z nich byl Juan d'Austria, syn císaře Karla V. a neurozené měšťky Barbory Blombergové. Počínaje jeho osobou byli všichni řádně uznání nemanželští potomci Habsburků označováni přídomkem

„d'Austria“, do češtiny přeloženo jako „Rakouský“, bez ohledu na to, kde se vlastně narodili.

K seznámení Juanových rodičů došlo v roce 1546 při příležitosti říšského sněmu v bavorském Řezně. Šestačtyřicetiletý nedávno ovdovělý císař se zahleděl do pohledné osmnáctileté dcery váženého a bohatého rezenského měšťana. Na případný sňatek těch dvou nemohlo být ani pomyšlení, ale Karel alespoň na krátký čas našel v Barbořině náruči něhu a rozptýlení. Jejich potomek dostal španělské jméno Juan; už asi v pěti měsících ho císař svěřil do péče svého komorníka Luise Méndeze Quijady a později ho nechal odvézt do Španělska. Nikdy sice veřejně nepřiznal, že je to jeho syn, nicméně chlapec, jemuž říkali Jerónimo či Hieronymus, se stal členem jeho dvora se všemi s tím souvisejícími náležitostmi a privilegii.

Teprve tři roky po smrti Karla V., tedy v roce 1561, se španělský král Filip II. dozvěděl celou pravdu, třináctiletého levobočka se ujal a uznal ho za svého nevlastního bratra. Juan byl pak vychováván jako společník jeho o dva roky staršího syna prince Carlose a spolu pak také navštěvovali univerzitu v Alcalá de Henares. Jenže vztahy mezi všestranně nadaným, urostlým a pohledným strýcem a jeho neduživým, hrbatým a kulhavým, zato zákeřným a zlomyslným nevlastním synovcem se brzy zkalily.

Císař Karel V., otec Juana d'Austria. Tizianova podobizna z roku 1548

Následníka španělského trůnu Carlose tragicky poznamenaly dispozice k duševní chorobě zděděné po prababičce, matce císaře Karla V. Janě Kastilské řečené Šílené, která skončila v izolaci jako těžká schizofrenička. Už jako dítě proslul Carlos svými divokými kousky. Například přepadal mladá děvčata a surově je tloukl, s nožem v ruce dokonce napadl vévodu z Alby a když se mu zdály nové boty příliš

těsné, nechal je rozřezat na kousky, povařit a pak donutil ševce, aby je před jeho očima snědl. Francouzský vyslanec u španělského dvora markýz Fourquevaux o Carlosovi napsal: „*Obvykle je tak šílený a zuřivý, že každý lituje úděl ženy, která s ním bude muset žít.*“

Naštěstí se tento stále více zjevný blázen nestačil oženit. Zamýšlená nevěsta, o čtyři roky mladší půvabná Anna Rakouská, se totiž stala čtvrtou manželkou jeho otce Filipa II., a tedy Carlosovou nevlastní matkou. Tento sňatek byl dalším potvrzením úzkého sepětí španělských a rakouských Habsburků, protože Anna byla dcerou českého a uherského krále a pozdějšího císaře Maxmiliána II., Filipova bratrance.

Zklamaný Carlos se pak upnul k údajné nabídce nizozemských stavů, aby se ujal vedení jejich povstání. Pokud k takové nabídce opravdu došlo, svědčila by pouze o tom, že Vilém Oranžský a další protestantští předáci nebyli příliš dobře informováni o skutečných duševních schopnostech neduživého habsburského prince. Zato jeho bývalý druh z dětských her Juan zjistil, že Carlos si tajně shromažďuje peníze na cestu do Nizozemí, a informoval o tom svého nevlastního bratra, krále.

Dohady o chystaném princově útěku potvrdil i jeho zpovědník a Filip II. se proto rozhodl jednat. V noci 18. ledna 1568 vpadl s mečem v ruce a s přilbou na hlavě v čele skupiny ozbrojenců do synových komnat v královském paláci a obvinil ho z pokusu o útěk a zrady. Carlos se rozplakal, pak před otcem padl na kolena, naříkal a žádal, aby byl na místě zabit. Král znechuceně odešel a nařídil, aby jeho syna zavřeli do věže a přísně hlídali. Ve vězení se princův duševní stav rychle zhoršoval a do půl roku po několika pokusech o sebevraždu zemřel.

Juana d'Austria předurčil Karel V. ve své závěti k duchovní dráze. Nadaného mladíka však místo toho lákala vojenská dobrodružství. Když v roce 1565 turecké loďstvo napadlo Maltu, chtěl se osmnáctiletý Juan zúčastnit španělské námořní výpravy, která měla ostrov vyrvat z rukou útočníků. Král Filip II. však jeho žádost odmítl. V souladu s otcovou vůlí viděl v nevlastním bratrovi budoucího kněze, nejlépe hned dokonce kardinála. Však už se také kvůli získání kardinálského klobouku pro Juana obrátil na papeže Pia IV. Že mu bylo teprve osmnáct? V případech urozených a vlivných osob nebyl nízký věk na závadu. Vždyť právě Pius IV. udělal kardinála i ze svého teprve jednadvacetiletého synovce Karla Boromejského. A kupodivu to vůbec nebylo špatné

rozhodnutí. Vždyť Karel Boromejský byl za své příkladné pozemské skutky dokonce posmrtně svatořečen.

Jenže Juan d'Austria byl z trochu jiného těsta a svému předurčení se vzepřel. Umanul si, že se stane vojákem, nejlépe slavným vojevůdcem, a utekl do Barcelony, kde se soustřeďovala španělská flotila. Cestou však onemocněl malárií a musel se vrátit do Madridu. Sotva se však uzdravil, začal znovu naléhat na bratra, aby mu dal příležitost prokázat svoje vojenské schopnosti. Filip, aby už měl od něho pokoj, ho v roce 1568 jmenoval generálním kapitánem španělské středomořské flotily. Měl za úkol velet několika lodím, které před přístavem Cádizem chránily koráby vracující se s nákladem stříbra z Ameriky.

O rok později ho pověřil, aby v Granadě potlačil povstání morisků, bývalých muslimů donucených přijmout křesťanství. Filip II. předpokládal, že Juan vzhledem ke své nezkušenosti splní do puntíku i ty nejbezohlednější rozkazy. Jenže jeho nevlastnímu bratrovi se v bojích příliš nevedlo a na jaře roku 1570 musel na jih Španělska přicestovat sám král a osobně se ujmout velení operací. Teprve poté se podařilo povstání potlačit a moriskové byli z Granady vypovězeni a násilím vyhnáni.

Juan d'Austria, za ním leží vrchní velitel tureckého loďstva Ali Paša bez uťaté hlavy

Sám Juan d'Austria byl upřímně zděšen rozsáhlou akcí, která postihla zhruba na 100 tisíc lidí a byla pochmurným předobrazem etnických čistek a hromadných deportací, jak jsme je poznali ve 20. století: „Nevím, zda lze naléztí dojemnější obraz

lidského neštěstí, než je pohled na tak velké množství lidí vydávajících se na cestu v takovém zmatku, s plačícími ženami a dětmi, nucených snášeli toliké těžkosti a svízele.“

V té době už celou křesťanskou Evropu znepokojovala turecká expanze ve Středomoří. Papež Pius V., španělský král Filip II., Benátská republika, Janov a řada menších italských států se spojili do Svaté ligy, která měla útok Turků zastavit. Posledním varováním byl osud benátské posádky v pevnosti ve Famagustě na Kypru. Turci jí původně po několikaměsíčním obléhání slíbili volný odchod s válečnými poctami, ale své slovo nedodrželi. V tomto ohledu se tito muslimové drželi zásady všech náboženských bojovníků, tedy že slib daný nevěřícím, v tomto případě křesťanům, se nemusí splnit. Jakmile byli Benátčané odzbrojeni, Turci řadové vojáky prodali do otroctví, důstojníky popravili a velitele Antonia Bragadina zvířecky umučili. Nejdříve mu uřezali uši a nos a nakonec ho zaživa stáhli z kůže, kterou pak vycpali slámou a poslali do Cařihradu svému sultánovi Selimovi, příznačně přezdívanému Opilec.

Bestiální čin tureckých vojáků urychlil vystrojování mohutné flotily Svaté ligy. Celkem měla 300 lodí s 50 000 bojovníky. Za jejího velitele

prosadil král Filip II. svého nevlastního bratra, čtyřiatvacetiletého Juana d'Austria. A musím už předem říci, že tento odvážný mladík se svého náročného úkolu zhostil se ctí.

Levé křídlo bojové řady flotily tvořilo 53 galér, dlouhých válečných veslic opatřených stožáry a plachtami, pod velením zkušeného benátského admirála Agostina Barbariga, střed 62 galér samotného Juana d'Austria, jemuž asistovali papežský velitel Marco Antonio Colonna, Benátčan Sebastiano Veniero a také velmistr Řádu johanitů – maltézských rytířů Giustiniani. Pravé křídlo pak představovalo 50 galér janovského admirála Giovanniho Andrey Dorii. Předvoj představovala těžší a pomalejší plavidla – galeasy, opatřená množstvím děl, jimž velel španělský kapitán Juan de Cardona, zálohu pak 30 lodí vedených španělským mořeplavcem Álvarem de Bazánem, markýzem de Santa Cruz.

Celá flotila Svaté aliance se shromáždila v sicilském přístavu Messina, odkud 15. září 1571 vyplula napříč Jaderským mořem k břehům Řecka, ke Korintskému zálivu, kde zvědové naposled spatřili tureckou flotilu. Ukázalo se, že tyto zprávy byly spolehlivé. Už 7. října blízko vjezdu do Korintského zálivu u Lepanta (dnes Naupaktos) hlásily hlídky, že je nepřítel na obzoru. Juan d'Austria dal na své

vlajkové lodi Reale vztyčit prapor s křížem a postavami apoštolů sv. Petra a sv. Pavla, který posvětil sám papež. Poté nastoupil do připraveného člunu a oděný do nádherného ve slunci zářícího brnění obeplul celou flotilu a se zdviženým krucifixem v ruce nabádal všechny námořníky, aby v nastávajícím boji za boží věc bojovali s největším odhodláním. Také veslaři galér, z větší části trestanci, byli propuštěni z podpalubí a ozbrojeni, aby posílili počty válečníků.

Jenže Turci už o přítomnosti mohutné křesťanské flotily věděli díky předcházejícím zprávám muslimského piráta Kara Khodži, který ji ze svého korábu s černými plachtami sledoval už od Messiny. A tak se před Korintským zálivem nenechali zaskočit a pod velením admirála Aliho Paši překvapivě rychle zaútočili. Měli sice méně lodí, pouze 274 plavidel, ale jejich předcházející válečné úspěchy jim dávaly větší naději na vítězství.

Tehdejší námořní bitvy přitom nespočívaly ve vzájemném ostřelování. Lodě sice byly vybaveny děly, ale ta neměla příliš daleký dostřel, a proto musely těsně přirazit k protivníkovi, posádka co nejrychleji pronikla na jeho palubu a zde pak sváděla krutý boj muže proti muži.

Turci navzdory usilovné palbě z galeas Juana de Cardony obepluli předvoj křesťanské flotily a napadli benátské galéry na levém křídle. Jako jeden z prvních přitom padl admirál Barbarigo, kterého otevřeným hledím přilby zasáhl turecký šíp do obličeje. Benátčanům se však navzdory těžkým ztrátám podařil protiútok, při němž se zmocnili vlajkové lodi tureckých spojenců Egyptanů.

Nejúpornější boje se však odehrávaly ve středu válečného pole, kde galéra admirála Aliho Paši, plující pod bílou vlajkou se zlatě vyšitými citáty z Koránu, plnou silou narazila do velitelské lodi Juana d'Austria. Galéra Reale se pod tímto nárazem otřásla tak, že mnoho námořníků spadlo z paluby do moře. Španělé se sice bránili intenzivní střelbou z mušket, kuší a luků, ale Aliho janičáři díky větším bojovým zkušenostem získávali převahu. Do bitevní vřavy se zapojila i cvičená opice, kterou Juan d'Austria vozil s sebou jako živého maskota. Chytila ještě kouřící turecký ruční granát a mrštila ho do moře. Podle jiné verze dokonce na tureckou loď.

O rozhodující zvrat v bitvě se postaral statečný papežský admirál Colonna. Když zpozoroval, v jaké nebezpečné situaci se nachází vlajková loď Reale, rozkázal svým veslařům plout co nejrychleji a špičkou své galéry prorazil zád lodi Aliho Paši. Jeho

vojáci pak rychle přeběhli na palubu turecké velitelské galéry a napadli překvapené janičáry zezadu. Ali, aby se ubránil, musel odvolat své vojáky už obsazující palubu Reale.

Zdaleka ne všem křesťanským galérám se však dařilo odolávat tureckým útokům. Hned sedm nepřátelských plavidel vedených korzárem Ulughem Alim, zrádcem z italské Kalábrie, napadlo vlajkovou loď maltézských rytířů. Většina johanitů přitom padla, mezi posledními velmistř řádu Giustiniani, jehož tělo zasáhlo pět šípů. Teprve zásah španělské zálohy vedené markýzem de Santa Cruz přinutil Ulugha Aliho ke kvapnému útěku. Ovšem na palubě své lodi si odvážel jako cennou kořist vlajku s maltézským křížem, kterou stáhl z hlavního stěžně lodi johanitů.

V té době se už bitva chýlila ke konci. Jakmile byla z velitelské lodi Aliho Paši stržena jeho posvátná standarta s výroky z Koránu a nahrazena vlajkou Sváté ligy, vypukla v celé turecké flotile panika. Sám turecký admirál Ali Paša zahynul zasažen střelou ze španělské muškety. Námořníci mu pak uřízli hlavu a přinesli ji nejvyššímu veliteli Juanovi d'Austria. Ale generál, z hloubi duše znechucen takovým barbarstvím, se odtáhl a přikázal, aby ji hodili do moře. Patnáct tureckých galér bylo potopeno a 190

zajato. Na jejich palubách osvobodil Juan d'Austria na 12 000 křesťanských otroků, kteří zde sloužili jako veslaři. Turci celkem ztratili na 30 000 mužů, kdežto Svátá aliance jen 7 500 námořníků. Ovšem zraněných bylo nespočet. V závěru bitvy přišel o ruku i mladý španělský voják Miguel de Cervantes, který později proslul jako autor románu Důmyslný rytíř Don Quijote de la Mancha.

Bitva u Lepanta byla vlastně prvním velkým vítězstvím, kterého křesťanská Evropa dosáhla nad do té doby zdánlivě neporazitelnou Osmanskou říší. V daleké Praze o ní profesor matematiky a astronomie na Karlově univerzitě Marek Bydžovský z Florentina napsal do své kroniky: „... *Páni Benátčané s svými pomocníky a spoluputovníky jako papežem Piusem V. a Filipem, králem hispánským, majíce dobře spravenou a hojným lidem válečným opatřenou armádu, kteréžto nejvyšším hejtmanem byl don Johan de Austria, krále hispánského bratr, svedli s Turky bitvu na moři u Naupaktu, jinak Lepantu, kterýž od starodávna sloul sinus Corinthiacus, a tu tak veliké, znamenité a slavné vítězství obdrželi, jakéhož křesťané nikdá za paměti lidské nad Turky nedosáhli. Trvala ta bitva od poledne až do noci...*“

Po velké námořní bitvě u Lepanta se levoboček Juan stal nejoslavovanějším mužem Evropy. Zvlášť

když dva roky nato dobyl severoafrický Tunis. Jenže tentokrát narazil na úskalí svého nemanželského původu. Když totiž plný ctižádosti požádal papeže, aby mu udělil titul tuniského krále, dostalo se mu zamítavé odpovědi. Ostatně Tunis se stejně o rok později vrátil do rukou muslimů.

V roce 1576 pověřil španělský král Filip II. svého nevlastního bratra, na jehož slávu tak trochu žárlil, úřadem místodržícího v Nizozemí. Juan se zpočátku snažil s nizozemskými protestantskými stavy dohodnout mírovou cestou. Ale jejich vůdce Vilém Oranžský mu obrazně řečeno položil nůž na krk. Požadoval na něm, aby rozpustil španělské vojsko a vydal všechna města, která mu v Nizozemí byla věrná. Habsburské panství bylo otřeseno a Filipovi nezbylo, než svého bratra vojensky podpořit. Stříbro dopravené z Peru posloužilo na zaplacení dalších žoldnéřských oddílů, které pak pod Juanovým velením porazily v lednu 1577 u Glembloux vojsko nizozemských stavů.

Povzbuzen tímto válečným úspěchem a naveden svým sekretářem de Escobedou zamýšlel nyní Juan d'Austria napadnout Anglii a svrhnout z trůnu královnu Alžbětu. Jenže tento plán se pranic nelíbil opatrnému Filipovi II. Escobedo kvůli tomu nazval krále v soukromé korespondenci „mrzoutem“ a navíc

se v pokoušel navrhnout, aby se mladý a ambiciózní Juan ujal ve Španělsku vlády místo svého padesátiletého bratra. V dopise státnímu sekretáři Antoniu Perézovi to naznačil dosti výmluvně: „... *Zdá se, že právě on (Juan d'Austria) je tím člověkem, jemuž tato funkce náleží a jehož, jak praví Písmo, si vyvolil Bůh, aby jej učinil, v odměnu za královu zbožnost, oporou v jeho stáří.*“ Intrikán Escobedo netušil, že si těmito úvahami podepsal rozsudek smrti.

V pozdním večeru 31. března 1578 ho nedaleko královského paláce v Madridu přepadla skupina zakuklených mužů a ubodala k smrti. Nikdo z oprávněných soudních úředníků se však vůbec nenamáhal, aby případ vyšetřil a vrahy vypátral. Francouzský vyslanec si v dopise do Paříže povzdechl: „*Třesu se strachy, když vidím, že jsou na světě lidé, kteří si troufnou vztáhnout ruku na královu sekretáře... Jsem ohromen tím, že se něco takového mohlo přihodit u dvora krále Španělska...*“

Téhož roku, 1. října, uprostřed bojů s nizozemskými stavy zemřel prý na tyfus také Juan d'Austria. Už tehdy se proslýchalo, že byl možná na příkaz svého nevlastního bratra a krále otráven. Bylo mu pouhých jednatřicet let. Filip II. se zbavil konkurenta.

13. kapitola

Arcivévodova tajná nevěsta

Snad v každé rodině se najde nějaká ta černá ovce, osoba, která se vymkne zaběhnutým pořádkům a jejíž jednání a chování zavání tak trochu skandálem. Nevyhnulo se to ani tak starobylé a významné rodině, jakou dozajista byli a vlastně stále jsou Habsburkové. Budeme-li procházet dějinami tohoto dynastického rodu, narazíme hned na několik takovýchto černých ovcí, které nadělaly ostatním rodinným příslušníkům notně starostí. Třeba takový Ludvík Viktor, nejmladší bratr císaře Františka Josefa I., přezdíváný Luzivuzi, který proslul náklonností k mladým chlapcům. Jednoho dokonce osahával ve veřejných lázních a starší bratr ho kvůli tomu vykázal z Vídně na zámek Klesheim. Nebo Jan Nepomuk Salvátor, nejmladší potomek toskánské větve Habsburků, jenž vystoupil z rodiny, přijal občanské jméno Johann Orth, odplul jako námořní kapitán s parníkem do Chile a navždy zmizel kdesi u Hoornova mysu. Už jen tyto dvě ukázky z konce 19. století, tedy doby poměrně

nedávné, ukazují, že skandály a maléry se slavnému panovnickému rodu rozhodně nevyhýbaly.

Mladší bratr v předcházející kapitole zmiňovaného císaře Karla V. Ferdinand byl českým a uherským králem a nakonec zdědil i císařský titul. Žil ve vzácně šťastném a harmonickém manželství s Annou Jagellonskou a ona mu za šestadvacet let společného života porodila patnáct dětí. Dneska by měli problémy je všechny uživit, ale to víte, když je někdo dvojnásobným králem a má bratříčka císařem, může si leccos dovolit.

Z těch patnácti dětí však byli čtyři kluci, o které byl v dynastických rodinách největší zájem. Jeden z nich, Jan, sice zemřel už jako sotva roční miminko, ale tři z nich se dožili dospělého věku. Obě královské koruny měl po otci samozřejmě zdědit nejstarší Maxmilián, prostřední Ferdinand dostal Tyroly a nejmladší Karel Štýrsko. Ale nás bude zajímat prostřední syn – arcivévoda Ferdinand Tyrolský, protože právě on se také stal černou ovčí rodiny. Ptáte se, jak k tomu vlastně došlo?

To bylo tak... V roce 1548 doprovázel tehdy devatenáctiletý Ferdinand Tyrolský svého otce na říšský sněm do jihoněmeckého Augšpurku. Zřejmě tehdy se poprvé setkal s dívkou, která ho na první pohled zaujala. Měla tmavé vlasy, vysokou štíhlou

postavu a každého překvapila svými znalostmi a schopností vtipně konverzovat. Že byla o dva roky starší než náš Ferdinand, by ani tak nevadilo. Horší však bylo, že tato Filipina, jak se jmenovala, nebyla žádná šlechtična, ale pocházela z neurozené měšťanské rodiny. Co na tom, že dívčin strýc, mimořádně schopný obchodník a finančník Bartoloměj Welser, půjčoval peníze samotnému císaři Karlovi a financoval hledání bájně země zlata Eldorada v Jižní Americe? Pro Habsburky byla tato pohádkově bohatá Filipina osobou nízkého původu, a proto vůbec nepřipadalo v úvahu, aby si na ni Ferdinand, byť jenom ve snu, myslel.

Však snad někteří z vás, milí čtenáři, vědí, s jakými obtížemi se musel potýkat následník trůnu František Ferdinand d'Este, než si mohl vzít Žofii Chotkovou. A to se psal rok 1900 a Žofie pocházela ze starobylého českého hraběcího rodu! Zkrátka pro pyšné Habsburky byla jen málokterá nevěsta dost dobrá, dokonce i nad francouzskými Bourbony a bavorskými Wittelsbachy někdy ohrnovali nos a raději se ženili s vlastními sestřenicemi a neteřemi. Alespoň zůstaly země a majetek v rodině.

Jestli se už tehdy při prvním setkání v Augsburgu do sebe Ferdinand a Filipina zamilovali, nevíme jistě. Faktem je, že otec ho rok předtím jmenoval

císařským místodržícím v Čechách a Filipina měla právě u nás dvě blízké příbuzné. Její starší sestra Regina se provdala za Albrechta Libštejnského z Kolovrat, sídlícího na Starosedlském Hrádku na Příbramsku, a hlavně její teta Kateřina Adlerová byla manželkou královského dvořana Jiřího z Lokšan, který z konfiskací po stavovském odboji v roce 1547 získal nedaleký zámek Březnice. A právě na tento zámek nápadně často zajížděl z Prahy mladý místodržící Ferdinand Tyrolský a také se tu na návštěvě u své tety nápadně často zdržovala Filipina Welsarová. Jiskra vzájemné náklonnosti už zřejmě přeskočila.

Ferdinand samozřejmě musel svou lásku ke společensky zcela nevhodné milence všemožně tajit. Přesto nezanedbal jedinou příležitost, aby ji mohl dát své tajné vyvolené znát. Když se v roce 1555 v době morové epidemie jeho dvůr uchýlil z Prahy do Plzně, uspořádal zde podle italského vzoru tzv. vodní balet, v němž sám účinkoval v masce mořského boha Poseidona. Na závěr efektního představení pak v čele tanečnicků předal dar vybrané divačce, jíž byla samozřejmě právě Filipina, která sem přijela v doprovodu své tety Kateřiny z Lokšan.

Původní podoba letohrádku Hvězda na Bílé Hoře, který navrhl a dal zbudovat arcivévoda Ferdinand Tyrolský

Zdaleka přitom nezůstalo při jediném projevu lásky. Proslýchá se, že renesanční letohrádek Hvězda, který dal v roce 1555 arcivévoda zbudovat podle vlastního návrhu v bělohorské oboře u Prahy, byl původně určen pro Filipinu Welserovou.

Příkladem mohl být Ferdinandovi v tomto ohledu jeho vlastní otec, který přece nechal pro svou choť Annu postavit v královských zahradách letohrádek Belveder. Arcivévoda však šel ve svém budovatelském záměru ještě dál. Hvězda je stavbou tajemné astrologické symboliky, vystavěná na půdorysu šesticípé Davidovy hvězdy, magického obrazce dvou protínajících se trojúhelníků. Snad měla být také šťastnou hvězdou Ferdinandovy pečlivě utajované lásky.

Habsburská rodina samozřejmě nesměla mít ani tušení, koho si arcivévoda vyhlédl. Podobně takřka už třicetiletá Filipina musela odbývat nápadníky nejružnějšími výmluvami a držet pod pokličkou svůj vztah k místodržícímu v Čechách.

Nakonec to byla její mezitím ovdovělá teta Kateřina z Lokšan, která se od samého počátku stala důvěrníci obou milenců a v roce 1557 připravila na svém zámku v Březnici jejich tajnou svatbu. Existence manželství však byla držena pěkně pod pokličkou a to i před služebnictvem. Když se necelý

rok po svatbě narodil Filipině první syn Andreas, tajně ho vynesla před bránu březnického zámku. Zde ho jakoby „náhodou“ našli sloužící a Filipina se ho pak ujala jako „nalezence“. Také novomanžel Ferdinand se na zámku Březnice objevoval jen nepravidelně, aby svými příliš častými návštěvami nezbuzoval nežádoucí podezření. Dá se předpokládat, že to pro oba jistě znamenalo pořádnou dávku sebezapření. Ale co člověk není schopen udělat kvůli lásce, že?

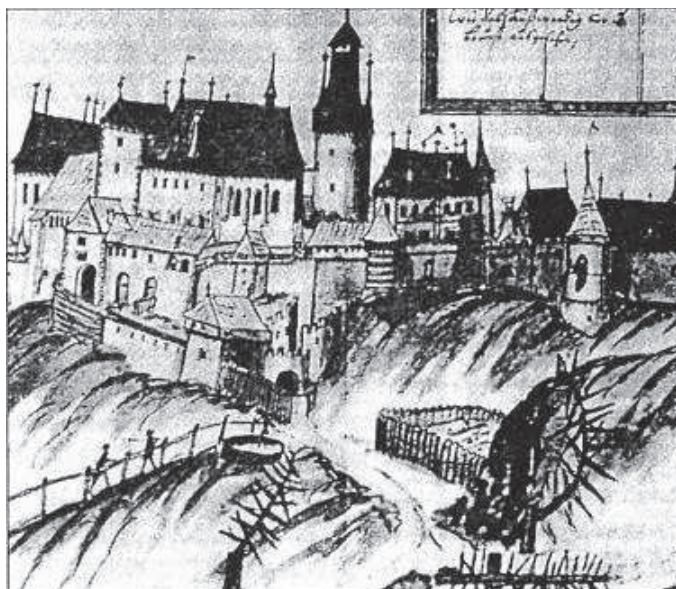
Ferdinand Tyrolský brzy svou manželku a synka přestěhoval na královský hrad Křivoklát. Zřejmě zároveň tehdy jmenoval zdejším hejtmanem zete Kateřiny z Lokšan Ladislava ze Šternberka, tedy muže, jemuž mohli oba důvěřovat a stoprocentně se na něj spolehnout. Přesto když se v roce 1560 narodil Filipině další syn Karel, musela znovu opakovat to ponižující divadlo jako v případě staršího Andree. Nechala mimino vynést důvěryhodnou chůvou před hradní bránu, kde bylo vzápětí nalezeno a Filipinou opět jakoby adoptováno. Ferdinandovi Tyrolskému však slouží ke cti, že po narození každého z obou synů dal pořídít písemný záznam, v němž se přiznával k otcovství a zdůrazňoval jejich manželský původ.

Shodou okolností byli tehdy na tomto hradě ve velmi krutých podmínkách věznění biskup Jednoty

bratrské Jan Augusta a jeho písař Jakub Bílek. Filipina Welserová tehdy ukázala, že má nejen chytrou hlavu, ale i dobré srdce. Jakmile se o vězních dozvěděla, snažila se jim ze všech sil jejich údel ulehčit. Nakonec prostřednictvím svého manžela docílila jejich propuštění.

Přes veškeré utajování bylo arcivévodovo manželství s pouhou měšťanskou dcerou poměrně brzy prozrazeno. Víme o tom z dopisu datovaného dnem 23. července 1559, v němž Ferdinand Tyrolský prosí svého otce císaře Ferdinanda I., aby jemu a jeho manželce prominul jejich „*hrubou neposlušnost*“. Císař poměrně dlouho neodpovídal. Asi jen tak snadno nedokázal takovou rodinnou „pohanu“ strávit. Nakonec u něj zřejmě zvítězil zdravý rozum, otcovská láska a velkorysost a synovi odpověděl, že je ochoten vzít Filipinu na milost. Kladl si ovšem podmínku. Sňatek musí zůstat navždy před veřejností utajen.

Později kdosi přišel s pověstí, že sama Filipina si se svými dvěma maličkými syny vyžádala u císaře audienci a dojemnými slovy a pláčem oblomila jeho srdce. V 19. století pak hned několik malířů, mezi nimi i náš Antonín Machek, vymalovalo tuto dojemnou scénu na svých plátnech.

Hrad Křivoklát, kde krátký čas bydlela Filipina Welserová, na kresbě asi z roku 1600

Filipina stojí, případně klečí před Ferdinandem I., který je zjevně pohnut a moudře se zná ke svým vnoučatům jako ke své krvi.

Bohužel ve skutečnosti se nikdy nic takového neodehrálo. Císař se až do konce svého života, zemřel v roce 1564, se svou neurozenou snachou ani jednou nesešel. Nevíme, zda tak učinil záměrně, nebo k tomu prostě nebyla příležitost. V roce 1561 však vydal listinu, v níž oběma svým vnukům – Andreasovi a

Karlovi přiznal pravidelnou roční rentu z císařské pokladnice. Důvěrná rodinná úmluva však zároveň zbavovala všechny děti z manželství Ferdinanda a Filipíny jakýchkoliv eventuálních nároků na trůn. Dodejme, že ke dvěma synům přibyla v roce 1562 ještě dvojčata Filip a Marie. Zemřela však záhy po těžkém porodu a byla na výslovný císařův příkaz tajně pochována v královské hrobce v pražské katedrále sv. Víta.

O pět let později opustil Ferdinand Tyrolský České království a ujal se podle otcovy vůle správy Tyrolska. Jenže původ jeho manželky najednou začal vadit zdejší šlechtě a žádala na arcivévodovi, aby se s ní rozešel. Když se však Ferdinand jejímu požadavku tvrdě vzepřel, museli šlechtici nakonec Filipinin neurozený původ chtě nechtě spolknout. Podobná situace nastala v roce 1572. Tehdy totiž zemřel polský panovník Zikmund II. August jako poslední Jagellonec a část polských stavů nabídla Ferdinandovi uvolněné královské křeslo. Jako mladší bratr císaře Maxmiliána II. byl pro ně velmi žádoucím kandidátem. Ovšem také oni si kladli jednu podmínku – zrušení tajného sňatku s neurozenou dámou. I v tomto případě se Ferdinand ukázal jako charakter a znovu odmítl. Filipina pro něj znamenala víc než koruna polských králů!

Teprve v roce 1576 byl jejich sňatek uznán i papežem a zcela legalizován. Navíc Filipina i její otec a sourozenci obdrželi baronský titul s přídomkem „von Zinnenburg“. Habsburský arcivévoda přece nemohl žít v teď už řádném svazku s neurozenou ženou.

Samotného Ferdinanda to však asi trápilo ze všeho nejméně. Vybuďoval si nedaleko Innsbrucku nádherný renesanční zámek Ambras, kde shromažďoval obrazy, sochy, nejrůznější umělecké předměty, brnění, zbraně a přírodní kuriozity. V oddělení portrétů lidských zrůd měl rovněž nepříliš lichotivý portrét, spíše karikaturu „strašného vůdce českých husitů“ Jana Žižky.

Jak dokládají četná svědectví, Ferdinand také rád sám vařil, často pořádal dvorské slavnosti a zval si veselou společnost. Na jeho zámku se například scházivalo takzvané Bakchovo společenství. Jeho členem se mohl stát jen ten, kdo dokázal naráz vypít tři mázy vína ze speciální nádoby připomínající soudek. To rozhodně nebylo málo. Vždyť tzv. vídeňský máz představoval 1,4 litru! Bakchova společnost přitom přijímala i ženy. Ty ovšem měly mírnější přijímací podmínky a pily z menšího poháru ve tvaru loďky.

Není známo, zda také Filipina byla členkou oné Bakchovy společnosti. Víme však o ní, že se pilně věnovala sbírání léčivých bylinek a dokonce si na zámku zřídila vlastní lékárnu, v níž připravovala lektvary na nejrůznější choroby a neduhy. Snad ji k tomu přivedlo, že sama po těžkém porodu dvojčat začala nápadně často postonávat. Mnohé její recepty, které sepisovala, se dochovaly. Například proti kašli doporučovala následující:

„Vezměte půldruhamázový polévaný hrnec, naplňte jej vodou, přidejte tři loty kandovaného cukru, sedm zrn pepře a plnou lžičku medu. Hrnec dobře přikryjte, aby v něm zůstala pára, a nechte vše zatáhnout na tři prsty. Opakujte třikrát a pak užívejte vždy ráno a večer pořádný doušek, a to tak horký, jak jen snesete.“

Uveďme si ještě alespoň jeden z Filipinových receptů. Tentokrát jde o návod jak si uchovat stále zdravé a hezké zuby:

„Vezměte dubové listy, máčejte je v čerstvé vodě a dobře si jimi ráno a večer čistěte zuby! To je udrží pěkné a zdravé. Totéž dělejte s okrájenými červenými slupkami pomerančů. Zuby důkladně jimi čištěné budou také pěkné a zdravé.“

Filipina Welserová zemřela 24. dubna 1580. Prakticky jen čtyři roky svého života tedy prožila v

manželství z přísného církevního hlediska legálním. V posledních letech však už trpěla dušností, otékaly jí nohy a často musela ulehnout s horečkou. Těžko můžeme zpětně soudit, zda se jednalo o následky někdejšího těžkého porodu dvojčat, nebo drsného tyrolského klimatu, či obojího dohromady.

Ovdovělý Ferdinand Tyrolský se už po dvou letech znovu oženil. Tentokrát si v souladu s rodinnými tradicemi a nároky vzal sobě společensky odpovídající nevěstu. Doba mladického bouřliváctví byla dávno ta tam. Už třiapadesátiletý arcivévoda si vzal svou šestnáctiletou neteř Annu Kateřinu Gonzaga Mantovskou, dceru své sestry Eleonory. Z tohoto manželství se mu ještě narodila tři děvčátka: Anna Eleonora, Marie a Anna, pozdější manželka císaře Matyáše.

14. kapitola

Města ztracená v džungli

Američan John Lloyd Stephens sice vystudoval právnickou fakultu a živil se jako advokát, ale hájit zájmy svých klientů před newyorskými soudy ho upřímně řečeno asi moc netěšilo. Mnohem raději se toulal po světě a sbíral starožitnosti. Protože ho zajímaly hlavně starověké dějiny, podnikl cesty do Egypta, Palestiny, Řecka i Turecka a o svých zážitcích dokonce napsal dva v pravém slova smyslu bestsellery. To mu však bylo málo. Stále toužil po nějakém velkém objevu.

Není proto divu, že Stephense zaujala novinová zpráva o tom, že mexický plukovník Garlindo náhodou našel v džungli Střední Ameriky tajemné staré zříceniny. Neúspěšnému advokátovi a úspěšnému spisovateli v jedné osobě nedala tahle zpráva spát. Pátral v knihách a v díle guatemalského historika Juarrose narazil na poznámku o jakémsi Španělovi jménem Fuentes, který prý někdy v roce 1700 našel v okolí vesnice Copánu v Hondurasu podivný kamenný objekt a z nedostatku

představitosti ho nazval „cirkus“. Stephensovi tahle informace úplně stačila. Přitom se mohl dozvědět mnohem víc, kdyby tušil, že v New Yorku, prakticky snad jen o pár ulic dál od něj, bydlí tehdy, v první polovině 19. století, největší znalec starých indiánských kultur William Hickling Prescott. Škoda.

Prescott stejně jako Stephens vystudoval práva. Nešťastnou náhodou však ještě na univerzitě přišel o levé oko a postupně mu zesláblo i pravé. Jeho právnická kariéra tím skončila, aniž vůbec začala, zato se pilně věnoval studiu starých zpráv španělských dobyvatelů a v klidu své newyorské pracovny psal jedinečné dílo Dějiny dobytí Mexika, které nakonec vyšlo v roce 1843.

Ale to jsme trochu popoběhli v čase. Musíme se tedy vrátit o čtyři roky zpátky do roku 1839 ke Stephensovi. Právě se chystal na cestu do Střední Ameriky, aby zde v džungli hledal ony záhadné zříceniny. Jako společníka si vybral svého anglického přítele, výtvarníka Fredericka Catherwooda. Šťěstí jim přálo. Aby si nemuseli náročnou expedici platit jen ze svých prostředků, podařilo se Stephensovi získat státní podporu. Protože znal ze své právnické praxe tehdejšího newyorského guvernéra a budoucího amerického prezidenta Martina van Burena,

odcestoval do Střední Ameriky jako diplomatický zástupce Spojených států.

Jenže jakmile se Stephens se svým přítelem Catherwoodem ocitli ve Střední Americe, ukázalo se, že mu jeho diplomatické pověření není nic platné. V Guatemale a Hondurasu zatím vzplála občanská válka. Na život a na smrt zde totiž bojovaly hned tři znesvářené strany – bývalý prezident San Salvadoru Morazán, vůdce mulatů Ferrera z Hondurasu a indiánský předák Carrera z Guatemaly. Stephens sice získal průvodní glejt od jednoho z „revolučních generálů“, zběhlého napoleonského důstojníka Cascary, ale na guatemalsko-honduraských hranicích přepadla jeho expedici tlupa opilých povstalců, zavřela cestovatele do chléva a požadovala od nich výkupné. Naštěstí druhý den ráno divocí revolucionáři vystřízlivěli a Stephense, jeho přítele a jejich najaté indiánské nosiče propustili.

A tak konečně výprava vyrazila do džungle a začala se prosekávat mačetami k vytouženému cíli své cesty, k tajemným, dávno zapomenutým stavbám. Sami badatelé přitom netušili, že se vydávají na cestu, kterou tři sta let před nimi putoval španělský dobyvatel Cortés se svými muži.

Konečně po několikátýdenním putování unavení, poškrábaní, zkrvavení a pokrytí bahnem doklopýtali

do indiánské osady Copán. Když se však zdejších domorodců zeptali na zříceniny, ti jen pokrčili nechápavě rameny. Stephens byl blízko zoufalství. Zdálo se mu, že naletěl na falešné zprávy. Ale vzdát se jen tak nechtěl. Výprava si ve vesnici chvíli odpočinula a vydala se dále do džungle. Indiánští průvodci šli napřed a prosekávali mačetami průchod spleť stonků a lián. Najednou se překvapeně zastavili. Ze zeleného příšeří se vyloupila kamenná zeď sestavená z kvádrů nespojovaných maltou. Příkré schodiště vedlo kamsi vzhůru, kam pro koruny stromů nebylo možné dohlédnout. Stephens byl u cíle své cesty!

Okamžitě poručil prosekat celé okolí a náhle se před očima cestovatelů objevila čtyři metry vysoká kamenná stéla celá pokrytá reliéfy. V záhybech reliéfů byly ještě patrné zbytky barev svědčící o tom, že tento pomník byl kdysi celý pestře pomalovaný. Na přední straně se na objevitele přísně dívala do kamene vytesaná tvář muže, patrně boha nebo vladaře.

Stephens, který znal památky starověkého Egypta i Řecka, nic podobného nikdy neviděl. Plný radostného vzrušení si do svého deníku napsal následující slova: „*Pohledem na tento neočekávaně nalezený pomník jsme nabyli jistoty, že předměty,*

keré jsme hledali, budou zajímavé nejen jako pozůstatky po neznámém národě, ale i jako umělecká díla, která souhlasně s novými objevenými historickými dokumenty dokazují, že národ, který kdysi obýval americkou pevninu, nepatřil k divochům.“

Cestovatelé se s novým úsilím pustili do prosekávání džungle mačetami. Postupně objevili takových stél pokrytých fantastickými reliéfy a záhadnými hieroglyfy čtrnáct. Stephens se nezdržel obdivu: *„Mnohé z nich prozrazovaly svým provedením vytríbenější vkus než nejkrásnější pomníky Egypťanů, jiné se jim svou uměleckou prací přinejmenším vyrovnávaly.“*

Jak zbavovali okolí bujného porostu, odkrývali badatelé nejen stély, ale i zdi, monumentální schodiště, terasy a více než třicet metrů vysoké stupňovité pyramidy. Stále si přitom museli klást neodbytnou otázku: Který národ něco takového postavil a vytvořil?

Stephens byl nadšen, ale zároveň měl i starost, jak s těmito jedinečnými památkami seznámit americkou veřejnost. Vždyť bylo přece zhola nemožné, aby takové kamenné kolosy dopravil do některého amerického muzea. Naštěstí s ním byl značný kreslíř Catherwood. Zprvu sice bručel, že nemá dost světla,

ale druhý den ráno s prvními paprsky slunce si před jednu ze stél postavil malířský stojan a začal co nejpřesněji zachycovat fantastické výjevy reliéfů. Ze začátku se mu práce nedařila. Jeho představivost totiž selhávala v okamžicích, kdy si potřeboval vysvětlit smysl reliéfů. Zobrazují ornament, nebo lidskou postavu? Má před sebou slunce, nebo hlavu zvířete? Znovu a znovu musel svoji kresbu zmačkat a pouštět se do nové práce, než se mu obrázek povedl tak, jak si představoval.

Zároveň se však ke Stephensovi dostavil místní krejčí mestic don José Maria a předložil mu doklady, podle nichž byl vlastníkem pozemků, na nichž dávno opuštěné město stálo. Badatel ho nejprve se smíchem odbyl.

Když však zjistil, že José Maria má podporu celé vesnice, rozhodl se sehrát malé divadlo. Z cestovního vaku vybalil svůj zlatě lemovaný diplomatický frak, před strnulými indiánskými venkovany si ho důstojně oblékl, předložil negramotnému a notně překvapenému krejčímu své pověřovací listiny opatřené mnoha pečetěmi a celé starobylé město Copán od něho koupil za 50 dolarů! Je zvláštní, že Stephens objevil zříceniny i pro místní indiány.

Kresba mayské stély v Copánu, kterou v roce 1839 zhotovil Frederick Catherwood

Ačkoliv žili na kraji džungle jen pár set metrů od těchto podivuhodných památek svých předků, nikdo z nich o nich nevěděl, protože se ani neobtěžovali vydat se do dusného a neprostupného pralesa.

V roce 1842 vyšla v New Yorku Stephensova kniha Příběhy z cesty do Střední Ameriky, Guatemaly a Yucatánu a krátce poté i sbírka kreseb jeho přítele Catherwooda. Obě publikace měly velký úspěch a záhy se dočkaly dalších vydání. Zároveň si však odborníci všimli, že už čtyři roky před tím vydal Francouz Maxmilián de Waldeck dílo na podobné téma nazvané Malířské a archeologické putování po Yucatánu. Bohužel zapadlo bez povšimnutí, protože Evropu tehdy zajímaly především egyptské památky.

Teprve Stephens a rok po něm poloslepý Prescott Dějinami dobytí Mexika upozornili svět na podivuhodné kultury starých Mayů a Aztéků. Zároveň se znovuobjevením těchto civilizací, s nimiž se střetli už španělští dobyvatelé, se vynořila řada hypotéz o jejich původu. Mnozí odborníci totiž nemohli přenést přes srdce, že by indiáni, považovaní do té doby za divochy, byli schopni vybudovat takováto podivuhodná města, jaká objevil americký právník a diplomat Stephens. Podle jedněch šlo o uprchlíky z potopené bájně Atlantidy, jiní zase tvrdili,

že Mayové jsou potomky Židů vyhnaných z Palestiny.

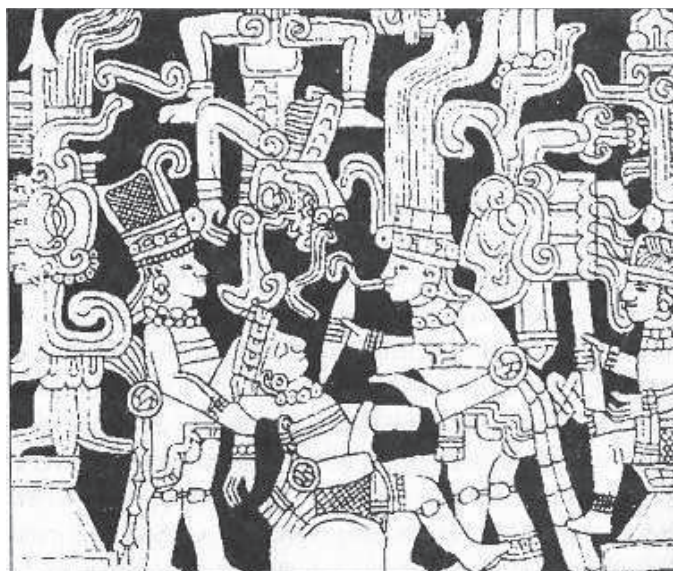
A samozřejmě už tehdy vzrušovala historiky nápadná podobnost mayských stupňovitých chrámů a egyptských pyramid. Vždyť některé z těchto chrámů si s pyramidami opravdu příliš nezdají. Například Sluneční chrám v mexickém Teotihuacánu je stejně vysoký jako Džoserova stupňovitá pyramida v egyptské Sakkaře. Obě dosahují výšky 60 metrů. Že by Egypťané dávno před Kolumbem přepluli Atlantský oceán až do Střední Ameriky a tady pokračovali ve stavění pyramid?

Ostatně těch záhad spojených se středoamerickými indiánskými kulturami je mnohem víc. Podívejme se právě na staré Maye! Vynikali podivuhodnou architekturou a uměním a také matematickými a astronomickými znalostmi. Třebaže jejich kalendář byl pro starověk i středověk nejpřesnějším kalendářem na světě, mimochodem délka roku podle něho činí 365, 242 129 dne, maysí zemědělci neznali pluh. Ačkoliv paláce a chrámy mayských měst uchvacují stavebním mistrovstvím, nepoužíval tento dávný národ tažná zvířata a protože ne vynalezl kolo, neznal ani povozy.

Mayské náboženství bylo neuvěřitelně krvavé. Mělo dokonce bohyni sebevraždy Ixtab. Jestliže u

většiny ostatních náboženství je sebevražda něčím zavrženíhodným, v křesťanské Evropě nesměli být ti, kteří si sami sáhli na život, ani pochováni na hřbitovech, Mayové věřili, že sebevrah má zaručenou přímou cestu do ráje. Ostatně v tom se s nimi podivuhodně shodují i dnešní sebevražední islámští teroristé. V mayském náboženství bývaly zcela běžné lidské oběti, při nichž kněží vybraným osobám, většinou válečným zajatcům, rozřízli obsidiánovým nožem hrud', vyrvali srdce a stříkající krví pokropili obraz nebo sochu boha. Z těla oběti pak byla stažena kůže, do níž se vzápětí oblékl hlavní kněz a předvedl v ní před zraky věřících rituální tanec. Pokud byl obětovaný člověk vynikajícím bojovníkem, jeho tělo bylo rozděleno na malé kousíčky masa a podáváno přítomným mužům, protože se věřilo, že tak získají jeho obdivuhodné vlastnosti.

Krev byla pokládána za potravu bohů, ta nejcennější pak byla z mužského pohlavního údu. Údajně se k sebeobětování sami nabízeli dobrovolníci, kteří si při rituálním tanci probodli svoje penisy, provlékli jimi provaz, kterým se spojili, a tančili tak až do padnutí a úplného vykrvácení. Prýšící krví přítom kněží omývali sochy bohů.

Mayský reliéf znázorňující obětování zajatého válečníka. Velekněz vítězů mu právě vráží nůž do hrudi

Jak vypadala mayská města, v nichž se odehrávaly tyto kruté obřady? Původně se amerikanisté domnívali, že v džungli objevené památníky s pyramidami a terasami byly opravdu jen náboženskými středisky a obyvatelé bydleli někde jinde. Teprve americký prehistorik Paul Rivet dokázal, že šlo o skutečná města, byť většina jejich obyvatel bydlela v chatrčích na předměstí. Vlastní jádro měst pak představovaly právě paláce, kláštery,

hvězdárny, hřiště na hru připomínající dnešní basketbal, ale také prostranství pro rituální tance a především terasy a chrámy vybudované na pyramidách.

Podle prehistorika a velkého znalce mayské kultury Sylvána Griswolda Morleyho žilo v takových městech zhruba 50 000 lidí. Přitom ta největší z nich jako například Copán, Tikal, Uxmal nebo Chichen Itzá měla i 200 000 obyvatel. Pro lepší představu můžeme uvést, že tedy byla o něco málo větší než třeba současná Plzeň.

Jako by však záhad spojených s mayským národem nebylo dost, tou největší je náhlé opuštění měst Staré říše v jižní části Yucatánského poloostrova na území dnešního Hondurasu, Guatemaly a mexických států Chiapas a Tabasco a přestěhování se celého národa na sever Yucatánu, kde později vznikla Nová říše, s níž se také střetli evropští dobyvatelé.

Co bylo příčinou odchodu Mayů z původních domovů? Vpád cizích vetřelců? Archeologové neobjevili nic, co by tuto domněnku podporovalo. Nebo přírodní katastrofa, například zemětřesení, či ničivá epidemie?

Období Staré říše Mayů můžeme zařadit zhruba mezi 3. až 9. století n. l. Některé údaje opírající se o porovnání s údaji na mayských stélách, jež byly

vlastně svého druhu kamennými kalendáři, hovoří o roku 987, který měl období Staré říše uzavřít. Od tohoto data zůstala nádherná města zcela opuštěna a pozvolna je pohltila džungle. Jednoho dne se prostě stalo cosi neuvěřitelného – celý národ si sbalil rance a odešel jinam.

Je přitom zajímavé, že zeměpisný prostor někdejší Staré říše tvoří trojúhelník, v jehož rozích jsou města Uaxactun, Palenque a Copán. Přitom tato mayská města patří k nejstarším. Oproti tomu nejmladší mayská města, která měla zároveň nejkratší životnost, leží uvnitř zmíněného trojúhelníku – například Seibal, Ixkun a Flores. Jak to, že se říše vlastně smršťovala, ačkoliv nikde nebyl žádný vnější nepřítel, který by mohl mayskou civilizaci ohrozit? Tato otázka je stejně závažná jako ta, proč Mayové opustili své domovy v okamžiku největšího rozkvětu měst.

Sylván Griswold Morley hledal odpověď v ekonomických potížích. Mayská města, obývaná především vládnoucí elitou, šlechtici a kněžími (sami se nazývali *almehenoob*, což znamená „*ti, kteří mají otce a matky*“, tedy rodokmen), byla závislá na práci venkovanů, na zemědělství. Rozhodující plodinu představovala kukuřice. Přitom mayské zemědělství bylo neuvěřitelně primitivní. Na určité ploše byla nejdříve vykácena džungle, poražené stromy byly po

vyschnutí páleny a po deštích nadělali rolníci špičatými tyčemi do země díry a do každé z nich vyhodili několik kukuřičných zrn. Po sklizni úrody nechali pole ležet ladem a totéž opakovali o kousek dál na dalším pozemku vyrvaném džungli. Protože nepoužívali žádné hnojivo, potřebovalo každé pole dlouhé období odpočinku, než mohlo opět rodit.

Jenže pozemky se postupně vyčerpávaly. Navíc mnohá pole zabírala rostoucí města. To nutně vedlo k tomu, že mayští rolníci museli klučit a zdařit další a další části pralesa a vzdalovat tak pole od měst. Postupem času zůstala mayská sídla zcela bez zemědělského zázemí, zdroje potravy byly příliš daleko, vypukly hladomory a ty nakonec donutily městské obyvatelstvo se vystěhovat.

Známý český etnograf, cestovatel a spisovatel Miloslav Stingl se zase domnívá, že náhlý konec Staré říše způsobila sociální revolta. Obrovské třídní rozdíly mezi *almehenoobem* a chudými rolníky a otroky se staly příčinou vzpoury, která krvavě smetla společenskou elitu, ale zároveň ochromila další rozvoj mayské kultury. Dokládá to příklady zřejmě úmyslně poškozených chrámů a stél.

K podobným názorům dospěli v 80. letech minulého století také dva odborníci z Kalifornské univerzity, antropolog Raymond Sidrys a archeolog

Reiner Berger. Podle nich došlo k záhadnému úpadku klasické civilizace Mayů bez podstatného snížení počtu obyvatel. Oba vědci se domnívají, že úpadek nastal v důsledku zhroutení třídní struktury, jejímž prostřednictvím si mayská aristokracie udržovala svou moc. Sidrys a Berger opírají tuto hypotézu mimo jiné i o počet budovaných stél, z nichž mnohé byly skutečně monumentální, vážily i 50 tun. Tyto stély s podobiznami panovníků, hieroglyfickými texty o vládcově původu a s datem podle mayského kalendáře měly zdůrazňovat autoritu vládnoucí vrstvy. Zatímco ještě v roce 790 (samořejmě používáme letopočet odvozený od údajného Kristova narození) bylo postaveno nejméně 19 těchto monumentů, po roce 810 začíná kult stél upadat a o sto let později se už s nimi nesetkáme vůbec.

Ani teorie o epidemiích jako příčinách zániku Staré říše Mayů není tak docela nepodložená. Mexický badatel Leo Pozo Ledzema dospěl na základě epidemiologických výzkumů u dnešních obyvatel Guatemaly a na základě analýzy koster nalezených v odkrytých mayských městech k závěru, že v kritické době došlo ke katastrofálnímu zhoršení hygienických podmínek. Na jedné straně neustále vzrůstala hustota městského obyvatelstva a na druhé straně stagnovalo zásobování měst vodou. Výzkumy

prokázaly, že na rozdíl od většiny vyspělých kultur Předního východu, Indie a Číny, ale také severního Mexika a Peru, vznikala mayská města v lesnaté krajině, kde byla spodní voda velmi hluboko a kde bylo jen velmi málo vydatnějších zdrojů povrchových vod. V zásobování pitnou vodou byli proto Mayové odkázáni na spodní dešťovou vodu shromažďující se v přirozených sníženinách ve vápencovém terénu. Tato voda byla ovšem v podmínkách tropů vydatným lůžkem moskytů a jiných hmyzích přenašečů chorob. Poněvadž v mayských městech chyběly účinné systémy k odvádění odpadních vod, jaké jsou známy třeba z měst starověkých vyspělých kultur v údolí Indu, byly tyto zdroje pitné vody stále více zamořovány původci nemocí, takže se rychle šířily různé infekce.

Podle zřejmě zatím poslední hypotézy publikované v roce 2001 ve známém časopis Science může za zhroutení mayské civilizace změna intenzity slunečního záření. Tým amerického geologa Davida Hodela z Floridské univerzity zkoumal usazeniny na dně yucatánského jezera Chichancanb, jejichž rozbor umožnil zjišťovat vývoj klimatu ve vzdálené minulosti. Výsledkem jejich bádání byla studie, podle níž se každých 200 let nepatrně zvýšila sluneční aktivita, což mělo samozřejmě vliv na počasí. Do

oblasti Střední Ameriky, kde žili Mayové, se proto pravidelně jednou za dvě století vracela období sucha.

Počátkem 9. století, které se podivuhodně shoduje s dobou zániku mayské Staré říše, nastala taková perioda bez srážek, a to nejhorší za celých předcházejících tisíc let. Použil jsem sice termínu Stará říše, ve skutečnosti se však nejednalo o jednotný stát, ale o vzájemně soupeřící městské státy, které mezi sebou vedly kruté války o půdu a vodu. Ve snaze zajistit si dostatek potravin rozšiřovali Mayové plochu obdělávané půdy na úkor džungle. Potvrzují to výzkumy paleobotaniků, kteří v jezerních usazeninách z daného období našli nepatrné procento pylových zrněk vzrostlého pralesa a naopak hodně pylu z kulturních plodin – kukuřice, fazolí, paprik a také plevelů. Ale odlesněná krajina nedokázala udržet ani ten žalostný zbytek vody, úroda z polí proto stále klesala a nemohla uživit početné obyvatelstvo měst. Nálezy kosterních pozůstatků mayských obyvatel svědčí jak o rostoucí dětské úmrtnosti, tak i o podvýživě. Dospělí lidé dosahovali nižšího věku než dříve, měli špatně vyvinuté klouby a propadlé hrudníky.

Prales ubýval nejen kvůli rozšiřování zemědělské půdy, ale také kvůli vyhřívání početných pecí na vypalování vápna. Toto vápno se používalo na

pravidelné obnovování omítek na kamenných chrámech a pyramidách, které v tropickém prostředí velmi trpěly. Jenže úbytek lesů nakonec donutil mayské vládce vydat nařízení, aby stavby byly potírány mnohem slabší vrstvou vápna než dosud. Toto nařízení přineslo zcela nečekané důsledky. Díky němu se zdejší sochaři museli více než dosud věnovat reliéfnímu zpracování stěn a stél a vytvořili tehdy nejlepší díla mayského umění.

Jenže to už byla jen labutí píseň této kultury. Ukážeme to na příkladu města Copán. Aby jeho vládce s poněkud neobvyklým jménem Osmnáct Králík zajistil obyvatelům při klesající úrodě dostatek potravin, vytáhl s vojskem na loupeživou výpravu proti menšímu městu Quiriquá. Očekával, že se stane jeho snadnou kořistí, leč bohužel se spletl. Vojsko města Copánu bylo v kruité bitvě poraženo, sám jeho panovník padl do zajetí a při náboženském rituálu byl obřadníky vítězů obětován. Ve městě Quiriquá pak oslavili válečný úspěch vztyčením více než šedesátitunových a přes deset metrů vysokých stél z načervenalého pískovce. Dodejme, že patří k největším mayským památkám svého druhu.

Oproti tomu město Copán začalo od té doby upadat. U moci se vystříдалo ještě několik panovníků opět s podivnými jmény jako Kouř Opice a Kouř

Lastura, ale nakonec byl zřejmě poslední z nich svržen skupinou šlechticů. Nasvědčuje tomu vyplenění vladařské rezidence a také zpustošení panovnické hrobky. Brzy nato zřejmě lidé strádající a chátrající město bez zemědělského zázemí opustili a vydali se za úrodnou půdou a živobytím jinam. Kdysi slavné a výstavné sídlo pak pohltila znovu se rozrůstající džungle. Zarostlo stromy a liánami tak, že o něm ani místní indiáni, kteří se do této krajiny po čase navrátili, nevěděli. Teprve odvážný americký právník, diplomat a dobrodruh John Lloyd Stephens ho znovu objevil a vrátil do historie.

15. kapitola

Jak tanečnice sesadila krále

Na závěr jsem si nechal příběh jaksepatří šťavnatý a barvitý. Však si budeme povídat o jedné mimořádně krásné ženě, která zamotala hlavu mnoha mužům a jednoho dokonce připravila o královskou korunu. Nevěříte? Tak se pusťte do následujících řádek a uvidíte sami!

Narodila se v roce 1821 ve Skotsku jako dcera důstojníka britské armády Edwarda Gilberta a jistě kreolky Oliverez Porrisové. Po své matce zdědila nejen husté černé vlasy a uhrančivé oči, ale i temperament, výbušnost a nezkrotnost. Dostalo se jí obvyklého povrchního vzdělání dívek ze zámožných měšťanských rodin a také pobývala na vychování ve Francii. Už v sedmnácti se provdala za poručíka Thomase Jamese, s nímž odjela do Indie, kde sloužil v koloniálním vojsku.

Jenže milá Maria Dolores, jak se jmenovala, brzy zjistila, že nudné manželství a péče o domácnost není tím, co ji přitahuje. Proto opustila muže a vrátila se do Evropy, konkrétně do Madridu, kde se učila

španělským tancům, které svou výbušností lépe odpovídaly její povaze. Ukázalo se, že to bylo od ní mimořádně šťastné rozhodnutí. Pod přijatým uměleckým jménem Lola Montez nadchla jako tanečnice diváky v Královském divadle v Londýně, ale brzy nato s úspěchem vystupovala v Paříži, v Berlíně, ve Varšavě, v Petrohradě i v Moskvě. Kterýsi z jejích ctitelů ji popsal těmito nadšenými slovy: *„Temně modré, ohnivé zářící oči, z nichž chvílemi vyšlehnou záblesky nespoutané vášně, prosvětlaří dokonalé utvářené rysy obličeje, jehož nevysoké čelo stíní hedvábné smolně černé vlasy. K tomu ušlechtilý tvar poněkud velkých úst, útlá sněhobílá šije a postava, která musí vyvolat obdiv i v tom nejzavrzalejším nepříteli žen.“*

Lola Montez neupoutávala jen svou krásou a tanečním uměním, ale i svým výstředním chováním a vyvolávanými skandály. Na veřejnosti ráda chodívala v jezdeckých kalhotách, což bylo v první polovině 19. století u žen něčím zcela nemyslitelným. Nikdy se nesnažila brzdit svůj temperament a chovala se s bezohlednou upřímností a sobeckostí. Dneska bychom ji nejspíše označili za militantní feministku, ale v tehdejší době, kdy se od žen očekávalo podřízené chování vůči mužům, to způsobovalo takřka neustálé společenské problémy. Muži však po

ní doslova šfleli a byli schopni pro ni udělat doslova cokoli. Však také Lola Montez šla z jednoho milostného dobrodružství do druhého. Krátce pro ni vzplanul i slavný klavírní virtuos a skladatel maďarského původu Franz Liszt. Když však ze své lásky vystřízlivěl, nemohl se vášnivě tanečnice zbavit. Nakonec ji musel zamknout v hotelovém pokoji a zmizet, aniž komu předem prozradil kam. Před tím však raději v hotelu zanechal větší finanční obnos za rozbité zařízení pokoje, protože temperamentní Lola v záchvatech vzteku třískala vším, co jí přišlo pod ruku.

Když v roce 1846 přijela tanečnice do Mnichova, byla už známou skandální osobností, a není proto divu, že intendanta zdejšího Královského dvorního divadla uvedla do rozpaků. Obával se totiž reakce poněkud úzkoprsého bavorského publika na její vystoupení. Milou Lolu proto odkázal na bavorského krále Ludvíka I., který byl zřizovatelem divadla a jako velký milovník umění také dohlížel na jeho repertoár. Tanečnice se však nedala odbýt a vyžádala si u krále audienci. Už šedesátiletý panovník přijal Lolu Montez s neskrývanou zvědavostí a zjistil přitom, že vůbec neodpovídá představám, které si o ní utvořil na základě zpráv o jejích aférách. Tanečnice si na audienci oblékla u krku sepnuté černé sametové

šaty, hluboce se králi poklonila a chovala se s vybranou uctivostí a zdvořilostí. Její vystupování a především její zjev Ludvíka zcela okouzlili. Nejenže povolil její účinkování ve dvorním divadle, ale sám mu přihlížel ze své královské lóže.

Lola Montez předvedla několik španělských národních tanců mezi dvěma jednáními jakési bezvýznamné dobové komedie. A stejně jako předtím v mnoha jiných evropských městech i tentokrát sklídila nadšený aplaus. Nejvíce však zřejmě nadchla samotného krále, který jí hned druhý den poslal do hotelu Bavorský dvůr nádhernou kyticí rudých růží s dopisem, v němž vyslovil žádost, aby umělkyně vystoupila v Mnichově ještě jednou. Lola Montez ráda vyhověla a znovu měla obrovský úspěch. Ludvíkovi I. to však nestačilo a ve snaze tanečnici v Mnichově udržet pověřil dvorního malíře Josefa Karla Stielerera zhotovením jejího portrétu pro královskou galerii.

Potěšená Lola se ochotně dostavila pózovat do malířova ateliéru, kam za ní docházel sám král. Začal se půvabně tanečnici dvořit a ona mu jeho lichotky oplácela. Co víc, hrála Ludvíkovi na kytaru, koketovala s ním a svěřovala se mu se zpola vymyšlenými tklivými příběhy ze svého života.

Portrét Loly Montez, polovina 19. stol.

Šedesátiletý panovník brzy podlehl její kráse a uhrančivému kouzlu a bezhlavě se do ní zamiloval. Svému starému příteli hraběti Heinrichu von der Tann napsal dlouhý dopis, v němž se ke svým utajovaným

citům přiznal: „*Před více než dvanácti lety jste mi řekl, že by bylo potěšitelné získat ženské srdce v osmačtyřiceti (můj tehdejší věk) ... Co řekne můj přítel Tann, když mu nyní povím, že šedesátiletý muž dokázal vzbudit milostnou vášeň, první v jejím životě, ve dvaadvacetileté, krásné, vzdělané, duchaplné jižance, laskavého srdce a šlechtického původu...*“

Z citovaného úryvku je vidět, že Lola si nejen ubrala roky, ale ve snaze omotat si bavorského panovníka kolem prstu mu i v dalších věcech věšela bulíky na nos. A roztoužený monarcha jí uvěřil. „*A já se mohu přirovnat k Vesuvu, který byl pokládán za vyhaslý, a nyní náhle vybuchl,*“ svěřoval se roztoužený monarcha hraběti von der Tann. Svě Lole koupil v Mnichově dům nedaleko královské rezidence, opatřil jí služebnictvo a přiřkl roční příjem deset tisíc zlatých vyplácený v měsíčních splátkách. Pro srovnání uveďme, že profesor mnichovské univerzity dostával roční plat pouze dva tisíce zlatých a s pěti sty se tehdy v Bavorsku dalo docela slušně vyjít.

Díky královské péči si tanečnice začala brzy v Mnichově hrát na velkou dámu, opatřila si za Ludvíkovy peníze malý dvůr a plně si užívala poskytnutého luxusu. Jenže při svém temperamentu si na vkus bodrých Bavoráků vedla poněkud dříve.

Nebyla-li s něčím spokojena, hned byla schopná rozbít okna a nádoby, svým jezdeckým bičíkem napadala nejen své sluhy, ale i řemeslníky a obchodní partnery, a stalo se také, že je ohrožovala pistolí. Jednou dokonce zfackovala veterináře, protože se jí zdálo, že špatně ošetřil jejího psa.

Když o Lolině výstředním chování informoval policejní ředitel krále, láskou zaslepený Ludvík o tom nechtěl nic slyšet a všemožně ji omlouval. Příteli von der Tann o ní psal: *„Cizinka, která chce zůstat v Mnichově, která je krásná, duchaplná, milovaná králem, se stane snadno předmětem nepřátelství, lživého osočování a pronásledování... Ona není jen člověkem, který mne miluje. Je také mou přítelkyní. Ujistila mne, že mi bude vždycky říkat pravdu, už mi řekla mnohé, co mi neznělo příjemně.“*

Ministerský předseda Karl August von Abel, církevní představitelé, mnichovští měšťané i opoziční politici, ti všichni byli královým chováním znepokojeni a snažili se poukazovat na to, co je Lola Montez vlastně zač. V novinách začaly vycházet pomlouvačné články, na plakátovacích plochách se objevovaly obhroublé veršovánky o *„té kurvě Lole Montez“* a král dostával anonymní udání, podle nichž nápadně často navštěvoval Lolin mnichovský dům jistý poručík Friedrich Nussbammer. V Ludvíkovi se

probudila žárlivost a nechal poručíka, kterého sám jednou u tanečnice potkal, přeložit do vzdálené posádky. Ale na Lolino zoufalé naléhání ho zase povolal zpět.

Když Ludvíkova sestra Karolína Augusta, vdova po rakouském císaři Františkovi I., požádala bratra, aby svou milostnou aféru ukončil, takřka hrubě ji odbyl. Stejně tak odmítl napomínání kardinála Melchiora von Diepenbrock. „Zdání klame,“ odpověděl mu rozhořčeně, *„avantýry s děvkami jsem nikdy neměl rád a nemám je rád ani dnes, avšak známosti inspirující mou fantazii jsem měl vždycky... Jak velmi může klamat zdání Vám nyní doložím svým čestným slovem, že jsem již čtvrtý měsíc nevstoupil do lože své manželky ani žádné jiné ženy...“*

Ale do té doby platonický vztah panovníka k Lole, kterou on sám nazýval Lolittou, vzal za své, když v únoru 1847 odjela královna Tereza na léčení do Františkových Lázní v západních Čechách. Konečně se naplnila Ludvíkova touha a strávil u své milenky noc. Netušil, že je jen jedním z mužů, co ji navštěvují. Kromě zmíněného poručíka Nussbammera to byl také mladičkový student Fritz Peissner, který tanečnici „utěšoval“ jistě víc a lépe než sice štědrý, ale už stárnoucí král.

Čím více se církev a politici vměšovali do Ludvíkova soukromí, tím více byl přesvědčen, že jim nejde o nic jiného než o podrývání jeho panovnické autority. A ve snaze učinit přítrž útokům na „cizinku“ Lolu Montez, rozhodl se udělit jí bavorské státní občanství. Ministři se ohradili, že to není možné, protože o ní vlastně nikdo nic neví. Není známo, jaké je její skutečné jméno, zda je Španělka, nebo Angličanka, zda je vdaná, nebo svobodná. Ludvík I. se urazil a vmetl vládnímu kabinetu do tváře: „*V Bavorsku se uplatňuje monarchistický princip. Král přikazuje a ministři poslouchají. Pokud se někdo domnívá, že je nucen jednat v rozporu se svým svědomím, má možnost... opustit ministerstvo.*“ Ministerský předseda Abel na to reagoval nabídkou své demise a král ji přijal. Poté jmenoval novou vládu v čele s Georgem von Maurerem a povzbuzen Lolou zrušil cenzuru a vyhlásil liberální reformy. Bavorsko se rázem ocitlo ve varu. V Mnichově propukly demonstrace a triumfující tanečnice připíjela pochodujícím studentům v okně svého domu sklenkou šampaňského.

Ludvík nakonec neunesl psychický tlak, jemuž byl vystaven, a onemocněl lupénkou. Kožní choroba postihla i jeho obličej, a proto vůbec nevycházel ze své ložnice. K jeho radostnému překvapení ho tehdy

Lola přišla sama navštívit. Král byl dojat a rozhodl se, že léto roku 1847 nestráví se svou rodinou v Itálii jako obvykle, ale pojedje na venkov s milenkou. V Bamberku však mezi nimi došlo k hádce, protože panovník jí vytýkal nevhodné chování ke svému příteli hraběti von der Tann. Tanečnice se urazila, nechala si zabalit zavazadla a prohlásila, že opustí Bavorsko. Zoufalý Ludvík ji začal utěšovat a slíbil jí, že ji povýší do šlechtického stavu. Své slovo dodržel a koncem srpna 1847 bylo veřejně oznámeno, že z Loly Montez se stává hraběnka z Landsfeldu.

Jenže tím už zašel Ludvík I. příliš daleko. Po Mnichově začaly kolovat divoké zvěsti, že „*králově děvče*“ či „*přivandrovalé tanečnici*“, budou teď muset bavorští ministři vzdát jako hraběnce povinnou úctu. První se ozvala do té doby obdivuhodně tolerantní královna Tereza a rázně odmítla jakýkoliv kontakt s manželovou konkubínou. Třebaže se s ním vídala každý den, vyjádřila svůj odpor dopisem: „*Dlužím své ženské cti – jež je mi dražší než život – abych se s tou, již jsi povýšil do šlechtického stavu, nikdy za žádných okolností nesetkala.*“

Nová hraběnka se vzhledem ke svému titulu ani na chvíli nezamýšlela nějak omezovat nebo krotit svůj temperament. Na ulici se objevovala obklopena členy studentského spolku Alemania, jejichž vůdcem

byl její milenec Fritz Peissner a kteří tvořili jakousi její tělesnou stráž. Dokonce se nespokojila jen s jedním z nich jako svým milencem, ale do postele si vybírala i další studenty. Král se to pochopitelně dozvěděl a smutně konstatoval: „*Chce žít po svém, se studenty a bez nejmenších ohledů na mé srdce a mou pověst, a ponižuje mne v očích veřejnosti.*“ Sám v té chvíli netušil, k čemu se ještě schyluje.

Bavorský král Ludvík I., který propadl kouzlu tanečnice Loly Montez

Začátkem února 1848 došlo ke rvačce mezi katolickými konzervativními studenty a členy spolku Alemania. Jakmile se to doneslo Lole Montez, honem pospíchala na policejní ředitelství požádat o ochranu.

Bylo jí zřejmé, že důvodem útoku katolických studentů byla ona sama. Jenže na náměstí Odeon narazila králova milenka na dav asi tří tisíc rozhořčených lidí, kteří jí začali nadávat. Když proti nim vytáhla na svou obranu pistoli, povalili ji na dlažbu a jen se štěstím a s pomocí přítomných policistů se jí podařilo uniknout.

Rozčilený král na to reagoval příkazem k uzavření mnichovské univerzity. Jenže studenti vytáhli do ulic a k nim se přidávali i ostatní obyvatelé města. Obklopili dům Loly Montez a královskou rezidenci a vykřikovali urážky krále a jeho milenky. Ludvík I. proti nim poslal policii s bajonety a ve srážkách byl jeden z demonstrantů zabit a několik desítek jich utrpělo zranění. Prolitá krev jen podnítila další vlnu nenávisti a násilí. Mnichovská městská rada se obrátila na krále a požádala ho, aby zrušil své rozhodnutí o uzavření univerzity. Uražený a dotčený Ludvík se zprvu s nimi odmítl setkat a svolil k tomu teprve na naléhání své manželky. Jeho stanovisko však zatím zůstalo nezměněno a starosta a radní odcházeli, aniž něčeho dosáhli.

V ulicích města zatím sílilo volání „*Pryč s královou děvkou! Pryč s Lolou Montez!*“ Ludvík I. se ve snaze uklidnit situaci obrátil na svou milenku s prosbou, aby opustila město alespoň na den. „*Kdyby*

byla kvůli Tobě prolita krev, nesmírně by narostla nenávisť a Tvoje situace by se ještě více zhoršila. Tomu musíme zabránit. Víš přece, že se od Tebe neodloučím, i kdyby byl proti tomu celý svět!“ Lola Montez ale ve své krátkozraké pýše a ješitnosti odmítla královu naléhání vyhovět. Dav mezi tím obklopil její dům a vzduchem začínaly létat kameny. Teprve zvuk řinčícího skla v oknech donutil tanečnici, aby tajně opustila své bydliště a nasedla do připraveného kočáru. Lidé zatím vnikli do domu a začali ničit jeho zařízení.

Jakmile se o útoku dozvěděl král, sám hned pospíchal Lolu zachránit. Navzdory svému věku přelezl plot zahrady jejího domu a dokonce ho jeden z hozených kamenů zasáhl do pravé ruky. Pak však lidé svého krále poznali, kupodivu ho začali radostně zdravít a uposlechli jeho proseb a zanechali dalšího rabování. Po návratu do své rezidence se Ludvík odhodlal k jednomu z nejtěžších rozhodnutí svého života – vypovězení Loly Montez z Bavorska.

Hraběnka z Landsfeldu se zatím zdržovala na loveckém záměčku Blütenburg. Když se dozvěděla o svém vypovězení, odmítla ho vzít na vědomí a v přestrojení se vydala zpátky do Mnichova, aby se setkala s králem. Avšak ministr Franz Berks ji k panovníkovi odmítl pustit a v doprovodu dvou

policistů ji dal dopravit na bavorsko-švýcarskou hranici. Překročila ji na Bodamském jezeře na palubě parníku, který se – ta ironie – jmenoval Ludvík.

Koncem února 1848 dorazily do Mnichova zprávy o výbuchu revoluce v Paříži. Okamžitě zelektrizovaly zde beztak napjatou atmosféru, ve městě vyrostly barikády a studenti a měšťané halasně požadovali svobodu tisku, rovnost před zákonem a volební právo. Král všechny jejich požadavky podepsal, ale myšlenkami byl stále ještě u své milované Lolitty.

Ta se však zcela nečekaně znovu tajně objevila v Mnichově. Uprostřed noci 8. března 1848 byl Ludvík I. probuzen policejním ředitelem s hlášením, že ve městě byla zadržena hraběnka z Landsfeldu a přeje si s ním mluvit. Král nezaváhal ani na okamžik, rychle se oblékl a spěchal na policejní ředitelství. Tady setrval tři hodiny v důvěrném rozhovoru se svou milovanou. Slíbil jí, že se k ní vrátí a že jí zajistí doživotní rentu. Teprve pak opustila Lola Montez Mnichov.

Její krátká tajná přítomnost v bavorské metropoli však nezůstala utajena, noviny přinesly senzační články o jejím novém setkání s králem a do ulic znovu vytáhli demonstranti. Pod tlakem ulice byl panovník donucen vydat prohlášení, že hraběnka z Landsfeldu není bavorskou občankou a že každý

policista má právo ji zatknout, objeví-li se v zemi. Poté svolal členy své rodiny a oznámil jim, že se zříká trůnu ve prospěch nejstaršího syna.

Lole Montez o tom napsal: „... *V této hodině jsem abdikoval, dobrovolně, aniž mi to kdokoli navrhl... Od okamžiku, kdy jsem oznámil svou abdikaci, se cítím opravdu dobře... Dokud bude se svou Lolitou, bude vždycky šťastný Tvůj věrný Ludvík.*“

Ještě dva roky si pak psali, exkrál ji i na dálku finančně podporoval a plánovali své setkání. Při této příležitosti jí bývalý monarcha položil otázku, zda se s ním bude ochotna milovat. Lola mu odpověděla: „*Samozřejmě a můžeš si přitom dělat, co chceš a užívat si podle přání.*“ Ve skutečnosti se však už nikdy nespátřili.

Dva roky poté přistála Lola Montez v New Yorku a doprovázel ji maďarský revolucionář Lajos Kosssuth. Jak je vidět, Ludvíkova Lolitta si vždycky potrpěla na významné muže. Do Ameriky ji přilákala zlatá horečka, která v té době vypukla v Kalifornii. O rok později se Lola objevila na druhé straně amerického kontinentu v San Francisku. Měla mužské šaty, nakrátko ostříhané vlasy, v ústech doutník a na vodítku vedla dvě obrovské dogy. Tentokrát se hřáli ve společnosti této stále velmi oslňující ženy mladý irský novinář Patrick Pardy Hull

a bohatý vůdce kalifornských mormonů Sam Brannan, zakladatel města Sacramento. S obhroublým Brannanem se však brzo rozešla a přednost dostal irský novinář, za nějž se provdala. Když však Lola zamířila do hor ke zlatým polím a Hull odmítl opustit pohodlí redakční kanceláře, byl s manželským soužitím konec.

Zato někdejší hraběnka z Landsfeldu v drsných zlatokopeckých táborech ožila a doslova rozkvetla. Stala se uprostřed společnosti tvrdých mužů znovu obletovanou hvězdou, s velkým úspěchem tančila v dřevěných saloonech a říkali jí „královna zlatokopů“. Dokonce jeden kalifornský vrcholek v oblasti, kde pobývala, byl po ní pojmenován Mount Lola. Její zavržený manžel Hull za ní sice přijel, ale tanečnice na něj pustila párek ochočených medvědů. Poté se zamilovala do jednoho německého barona, opustila kvůli němu zlatá pole a stala se spolu s ním lovkyní grizzlyů. Ani tento vztah však dlouho nevydržel. Nakonec se vrátila do New Yorku, kde přes všechno bohatství, které jí kdy proudilo rukama, zemřela v bídě a zcela opuštěná. Bylo jí pouhých čtyřicet let. Její o mnoho starší milenec a bývalý bavorský král Ludvík I. ji přežil o sedm roků.

Výběr z literatury

Almanach tajemna. Nadpřirozené jevy v běhu staletí, Praha 1998

Bankl H., Nemoci Habsburků. Z chorobopisů velké panovnické dynastie, Praha 2000

Bankl H., Obyčejné nemoci neobyčejných. Život, nemoc a smrt historických osobností očima lékaře, Praha 2001

Bauer J., Záhady českých dějin I – V, Brno 2000 – 2002

Bauer J., Města, která zmizela, Praha 2000

Bauer J., Dějiny psal sex, Praha 2000

Bauer J., Ježíš. Tajemný muž z Betléma, Praha 2000

Bauer J., Tajemné počátky českých dějin I. a II., Třebíč 2003 a 2004

Bauer J., Vládci českých zemí. Historie panovnického trůnu Čech a Moravy, Praha 2004

Bauer J., Tajnosti královských trůnů aneb milenky, levobočci a nevěry, Třebíč 2005

Bauer j., Tajnosti královských trůnů aneb vraždy, popravy a spiknutí, Třebíč 2005

- Bauer J., Tajnosti královských trúnů aneb děsivé záhady, dvojníci a podvody, Třebíč 2006
- Bergier J., Mimoszemšťané v dějinách, Praha 1992
- Berling P., Dějiny astrologie, Bratislava 2004
- Bible. Písmo svate Starého a Nového zákona, ekumenický překlad, Praha 1985
- Bílek J., Hádanky naší minulosti 1 a 3, Praha 2002 a 2003
- Bisschop de E., Polynéska záhada, Praha 1965
- Borneman E., Encyklopedie sexuality, Praha 1993
- Bratr Oldřich, Čech, z Furlánska, Popis východních krajů světa, Praha 1962
- Buchvaldek M. a kol., Dějiny pravěké Evropy, Prahu 1981
- Cavendish R., Dějiny magie, Praha 1994
- Ceram C. W., Bohové, hroby a učenci, Praha 1975
- Čapka F., Dějiny zemí Koniny české v datech, Praha 1998
- Čechura J., Hlavačka M., Maur E., Ženy a milenky českých králů, Praha 1994
- Čechura J., Hlavačka M., Mikulec J., Muži a milenci českých královen, Praha 1994
- Čechura J., Hlavačka M., Mikulec J., Děti a levobočci českých králů, Praha 1995
- Čechura J., Hlavačka M., Koldinská M., Příbuzní českých králů, Praha 2000

- Česal A., Tajemná síla země, Praha 2001
- Čornej P., Panovníci Svaté říše římské, Praha 1994
- Čornej P., Kučera J. P., Vaniček V. a kol., Evropa králů a císařů, Praha 1997
- Däniken von E., Vzpomínky na budoucnost, Praha 1969
- Davidson B., Objevení staré Afriky, Praha 1962
- Dorazil O., Světové dějiny v kostce, Praha 1946
- Duggan A., Křižácké výpravy, Praha 1973
- Duroselle J. – B., Dějiny Evropy, Praha 2005
- Dvořák O., Kamenné otazníky české historie, Praha 2003
- Fantiš A., Záhada turínského plátna, Brno 2000
- Gelmi J., Papežové, Praha 1994
- Gibbon E., Úpadek a pád římské říše, Praha 1983
- Granzotto G., Po stopách Kryštofa Kolumba, Praha 1990
- Grössingová S. – M., Ženy kolem Karla V., Praha 2001
- Hájek z Libočan V., Kronika česká. Výbor historického čtení, Praha 1981
- Hamannová B., Habsburkové, životopisná encyklopedie, Praha 2001
- Havlík L. E., Moravské letopisy, Brno 1993

- Havlík L. E., O přenesení království a koruny z Moravy do Čech (in Moravský historický sborník), Brno 1994
- Heyerdahl T., Staré civilizace a oceán, Praha 1983
- Hogg I. V., Slovník bitev, Praha 1997
- Honzák F., Pečenka M., Stellner F., Vlčková J., Evropa v proměnách staletí, Praha 2001
- Hrbek I., ABC cestovatelů, mořeplavců, objevitelů, Praha 1979
- Jarolímková S., Za tajemstvím věštíren aneb byly antické věštírny podvodem?, Praha 1999
- Jílek F., Kuba J., Jílková J., Světové vynálezy v datech, Praha 1977
- Kepartová J., Císařové antického Říma, Praha 1995
- Kersten H., Ježíš žil v Indii. Utajený život před a po ukřižování, Praha 1996
- Klanica Z., Počátky slovanského osídlení našich zemí, Praha 1986
- Klanica Z., Původ a počátky moravského etnosu (in Moravský historický sborník), Brno 1994
- Kosidowski Z., Když slunce bylo bohem, Praha 1961
- Kosidowski Z., Příběhy Mrtvého moře, Praha 1979

Kosidowski Z., Co rozprávajú evanjelisti, Bratislava 1988
Královný a kněžny české, Praha 1996
Kukal Z., Malina J., Soumrak kouzelníků, Praha 1987
Kun N. A., Starořecké báje, Praha 1957
Lebe R., Království jako věno. Sňatková politika v dějinách, Praha 1999
Le Bris M., Zlatá horečka, Bratislava 1994
Levi P., Svět starého Řecka, Praha 1995
Liška V., Největší tajemství Ježíše z Nazaretu, Praha 2000
Löwe G., Stolí H. A., ABC antika, Praha 1974
MacLellan A., Záhada Longinova kopí, Praha 2005
Malinovi R. a J., Zasáhli mimozemšťané a katastrofy do vývoje lidstva?, Ostrava 1988
Marc P., Kolumbus objevuje Ameriku, Praha 1993
Menzies G., 1421: Rok, kdy Čína objevila svět, Praha 2004
Messadié G., Člověk, který se stal bohem, Praha 1992
Morus (R. Lewinsohn), Světové dějiny sexuality, Praha 1969
Opil F., Fridrich Barbarossa, císař a rytíř, Praha – Litomyšl 2001

- Oxfordský slovník světových dějin, Praha 2005
- Palacký F., Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě, Praha 1940
- Parker G. a kol., Dějiny světa v obrazech, Praha 1995
- Parker G., Filip II., Praha 1998
- Polo M., Milion čili cesty po Asii, po Africe a moři indickém popsané ve století XIII., Praha 2001
- Ravik S., Bible dnes a pro nás, Starý zákon, Praha 1991
- Ravik S., Velká kniha světců, Praha 2002
- Regan G., Rozhodující bitvy – padesát dvě bitvy, které změnily svět, Praha 1994
- Robert J. – N., Řím, 753 př. n. l. až 476 n. l., Praha 2001
- Rodinná encyklopedie světových dějin. Jména, data a události, které utvářely náš svět, Praha 2000
- Schreiber H., Nekorunované milenky, Praha 2002
- Sklenář K., Slepé uličky archeologie, Praha 1977
- Sklenář K., Tanec obrů – Není jen Stonehenge, Praha 1996
- Souček L., Tušení stínu, Praha 1974
- Souček L., Otazníky nad hroby, Praha 1981
- Spěváček J., Václav IV., Praha 1986
- Smith H., Světová náboženství, Praha 1995
- Stingl M., Indiáni bez tomahavků, Praha 1966

- Suetonius, Životopisy dvanácti císařů, Praha 1974
- Svoboda J., Utajené dějiny podnebí. Řídilo počasí dějiny lidstva?, Praha 2002
- Šárecká M. R., Milenky královské, Praha 1993
- Šarič R., Štěpánek P., České megality, Praha 1999
- Šoltész Š., Dějiny křesťanské církve, Praha 1971
- Špůrek M., Jehla v kupce sena, Praha 1990
- Tate G., Křižáci v Orientu, Bratislava 1996
- Toufar P., Druhé setkání s tajemstvím, Třebíč 2000
- Trilling W., Hledání historického Ježíše, Praha 1993
- Třeštlík D., Počátky Přemyslovců, Praha 1997
- Třeštlík D., Vznik Velké Moravy, Praha 2001
- Velký atlas světových dějin, Praha 2002
- Volný Z. a kol., Toulky minulostí světa 1 – 8, Praha 1999 – 2006
- Vurm B., Tajné dějiny Čech, Moravy a Slezska I, Praha 2002
- Weissensteiner F., Lásky v cizích postelích. Milostné aféry velikánů, Praha 2004
- Werner H., Lexikon numerologie a mystiky čísel, Praha 2000
- Woodová F., Byl Marco Polo opravdu až v Číně?, Praha 1999